

UNIVERSITEIT GENT

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

Vakgroep Nieuwste Geschiedenis

**Belgische regimentsgeschiedenissen over de
infanterie tijdens de Eerste Wereldoorlog**

Masterproef

Promotor: Dr. Vrints Antoon
Commissaris: Prof. Dr. Velle Karel
Commissaris: Lic. Veldeman Piet

Thijs Goessens

Academiejaar 2007-2008

Verklaring in verband met de toegankelijkheid van de scriptie

Ondergetekende, Goemans Thijs

afgestudeerd als ~~Baccalaureaat~~ / Master in de Geschiedenis aan Universiteit Gent in het academiejaar 2007-2008 en auteur van de scriptie met als titel:

Belgische regimentsgeschiedenissen over de infanterie tijdens de Eerste Wereldoorlog

verklaart hierbij dat zij/hij geopteerd heeft voor de hierna aangestipte mogelijkheid in verband met de consultatie van haar/zijn scriptie:

- de scriptie mag steeds ter beschikking worden gesteld van elke aanvrager;

- de scriptie mag enkel ter beschikking worden gesteld met uitdrukkelijke, schriftelijke goedkeuring van de auteur (maximumduur van deze beperking: 10 jaar);

- de scriptie mag ter beschikking worden gesteld van een aanvrager na een wachttijd van jaar (maximum 10 jaar);

- de scriptie mag nooit ter beschikking worden gesteld van een aanvrager (maximumduur van het verbod: 10 jaar).

Elke gebruiker is te allen tijde verplicht om, wanneer van deze scriptie gebruik wordt gemaakt in het kader van wetenschappelijke en andere publicaties, een correcte en volledige bronverwijzing in de tekst op te nemen.

Gent, 01/06/2008 (datum)

 (handtekening)

UNIVERSITEIT GENT

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

Vakgroep Nieuwste Geschiedenis

**Belgische regimentsgeschiedenissen over de
infanterie tijdens de Eerste Wereldoorlog**

Masterproef

Promotor: Dr. Vrints Antoon
Commissaris: Prof. Dr. Velle Karel
Commissaris: Lic. Veldeman Piet

Thijs Goessens

Academiejaar 2007-2008

Abstract

De Eerste Wereldoorlog is de eerste oorlog in 80 jaar sinds de geboorte van België. Het is de eerste keer dat het Belgisch leger het nationaal grondgebied effectief moet verdedigen tegen een invaller die nochtans de Belgische neutraliteit gegarandeerd had. Regimentsgeschiedenissen vertellen van op de eerste rij hoe de Belgische soldaten in contact kwamen met de efficiëntste legermachine van de wereld in die periode. De oorlog wordt gezien vanuit het standpunt van één regiment, dit legeronderdeel vertelt over zijn wedervaren met deze verschrikkelijke oorlog. Regimentsgeschiedenissen zijn militair geschiedkundige werken met een vaderlandslievende toets die als doelstelling hebben een voorbeeld te zijn voor de toekomstige generaties militairen. Het zijn gedenkboeken voor de gesneuvelden, het zijn ook boeken vol eer en moed, geschreven door militairen zelf. Deze werken dragen een positieve boodschap uit, negatieve invloeden worden vermeden. Deze masterproef onderzoekt de regimentsgeschiedenissen van de Belgische infanterie tijdens de veldtocht van 1914-1918.

Voorwoord

In dit “woord vooraf” wil ik verschillende personen bedanken die me steeds met raad en daad hebben bijgestaan. Deze masterproef betekent heel veel voor mij en een welgemeende “bedankt” is zeker op zijn plaats.

Op de eerste plaats wil mijn ouders bedanken voor deze vijf lange studentenjaren. Bedankt voor de tweede kans, het kotleven en het geduld. Niet te vergeten de eindeloze verbeteringen van de vele taken en deze masterproef. Ook mijn broer Bert bedank ik onder meer voor de drie prachtige jaren die we op ons kot in de Kattenberg doorbrachten. Wie ik zeker niet vergeet is mijn jongere zus Silke die er altijd voor mij is en die nu ook goed op weg is in haar studies.

Op de tweede plaats wil ik de scouts van Ninove bedanken voor het enorme aantal uren plezier, de levenservaringen en vooral mijn mede-verkennerleiders en mijn “petjes” Lennard en Bram. Voorts wil ik zeker en vast de medevoorzitters van onze Stripbib “The Blue Lagoon” en jeugdhuis Het Uur bedanken. Een speciale dank gaat uit naar Maarten, Smis, Kim, Jordy, Ludo, Silke, Tim, Jonas, Eef, Jap, Lawrence, Karel, Tomas, Gijs, Tom, Diederik, Bos, Laurent, Bruno, Jean en mijn mede ZVC-voetbalmakkers. Bedankt voor de steunbetuigingen en de interesse. Een hartelijke dank gaat uit naar mijn vriendin Lien, bedankt om in mij te blijven geloven en het vele geduld en geluk doorheen al die jaren.

Voor de deskundige hulp dank ik de leden van de Verbroedering van de Vijfde Linie, zij hebben mij bijgestaan in vragen waar ik het antwoord soms niet op vond. Ook dank ik de werknemers van het archief van het Koninklijk Legermuseum in Brussel die mij altijd zeer vriendelijk en snel hebben geholpen bij het zoeken naar de regimentsgeschiedenissen. Dokter Antoon Vrints wil ik speciaal bedanken voor de onderwerpkeuze, de hulp en de antwoorden op mijn vragen. Verder wil ik ook de commissarissen van deze masterproef bedanken, Prof. dr. Velle Karel en Lic. Veldeman Piet

Mijn grote dank gaat uit naar Davy, die een jaar vroeger aan deze richting is begonnen maar met wie ik nog zoveel keuzevakken heb doorgebracht en mij altijd heeft geholpen.

Thijs Goessens

1/6/2008

AAN HET LEGER VAN DE NATIE:

Zonder de minste uitdaging van onzentwege heeft een buurstaat, vol hoogmoed over zijn macht, de verdragen verscheurd welke zijn handteeken dragen, hij heeft het grondgebied onzer Vaderen geschonden.

Hij grijpt ons aan omdat wij geen afstand deden van onze waardigheid, omdat wij weigerden aan de eer te verzaken. Maar de gansche wereld staat in bewondering voor onze rechtschapen houding; haar eerbied en haar achting ondersteunen U in deze gewichtige ogenblikken.

Een siddering is door de Natie gegaan toen zij haar vrijheid in gevaar zag, en haar kinderen zijn naar de grens gesneld.

Dappere soldaten van een heilige zaak, ik heb betrouwen in uwen onversaagden heldenmoed, ik groet U in naam van België.

Uw medeburgers gaan fier op U.

Gij zult zegevieren, want gij zijt de kracht in den dienst van het recht.

Caesar zei van uw voorvaderen: Van al de volkeren uit Gallië, zijn de Belgen de dappersten. Vlamingen, weest den slag der Gulden Sporen indachtig, en gij, Walen van Luik, die thans op de eereposten staat, herinnert U de zeshonderd Franchimonteezen.

SOLDATEN

Ik verlaat Brussel om mij aan uw hoofd te plaatsen.

Gedaan in het Paleis te Brussel, dezen 5n Augustus 1914

ALBERT

Inhoudstafel

Abstract	2
Voorwoord	3
Inhoudstafel	5
1 TOELICHTING VAN ONDERWERPKEUZE.....	8
2 INLEIDING	9
2.1 Probleemstelling	9
2.2 Methodologie en bronnen	10
3 HET BELGISCH LEGER	12
Inleiding.....	12
3.1 De waarde van het leger in 1914	12
3.2 Het Belgische defensieplan	14
3.3 Het Duitse aanvalsplan, Von Schlieffen	16
3.4 De verschillende fasen van de Eerste Wereldoorlog.....	17
3.5 Beschouwingen	23
4 WAT ZIJN REGIMENTSGESCHIEDENISSEN.....	25
Inleiding.....	25
4.1 Het doel van regimentsgeschiedenissen	25
4.2 Auteur	28
4.3 Datum van uitgave	32
Deelbesluit.....	34
5 VORMELIJKE KENMERKEN.....	36
Inleiding.....	36
5.1 Bronnen.....	36
5.2 Opmaak.....	37
5.2.1 Vertelvorm.	40
5.2.2 Tijdsindeling in de Historieken	40
5.2.3 Beeldmateriaal, foto's, tekeningen, kaarten	41
5.2.4 Taal	42

Deelbesluit	43
6 INHOUDSANALYSE	44
Inleiding.....	44
6.1 Inhoud	44
6.2 Objectief of Subjectief.....	54
6.3 Emoties van de soldaten.....	61
6.4 Dagelijkse gebeurtenissen tijdens de oorlog.....	67
6.5 Aandacht voor de burgerbevolking	71
6.6 Relatie met geallieerden.....	73
6.7 De infanterie	75
6.7.1 Oprichting van de infanterieregimenten.....	77
6.7.2 Regimentsvlaggen.....	78
6.7.3 Evolutie van het Belgisch leger tijdens de oorlog.....	80
Deelbesluit	84
7 ALGEMEEN BESLUIT.....	86
8 BRONNEN	90
8.1 Algemene bronnen	90
8.2 Bibliografie van de regimentsgeschiedenissen	93

Algemene Inleiding

1 Toelichting van onderwerpkeuze

Mijn keuze voor het schrijven tot een masterproef over een militair onderwerp komt voort uit het feit dat mijn keuze tot de opleiding geschiedenis voornamelijk gebaseerd is op militaire geschiedenis, strategie, oorlog, bewapening, diplomatie, kortom alles met betrekking tot wapenfeiten. Ik stelde mij dan ook voor in tegenstelling tot mijn bachelorpaper “Nieuwe en oude sociale bewegingen”, om deze keer te kiezen voor een onderwerp dat mijn volledige belangstelling zou krijgen. Ik zocht dan ook naar een promotor die enigszins een onderwerp kon voorleggen met betrekking tot een oorlog. De Eerste Wereldoorlog was mijn eerste keuze, temeer omdat mijn overgrootvader diende bij de 3^e Jagers te voet.¹ Dokter Antoon Vrints stelde mij voor mij te verdiepen in de regimentsgeschiedenissen en hier mijn masterproef op te baseren. Na enige selectie kwamen we tot het compromis dat dit zou gebeuren over Belgische regimentsgeschiedenissen tijdens de Eerste Wereldoorlog, meer bepaald deze van de infanterie.

De keuze viel op de infanterie omdat dit het grootste deel aan regimentsgeschiedenissen betreft en omdat de infanterie toch wel de hoofdbrok uitmaakte van het Belgisch leger, net als alle andere legers in die tijd. De keuze voor België is logisch, het is ons land en het heeft ons de kans dieper in te gaan op deze wereldoorlog die toch niet zo goed gekend is door het grote publiek. De Tweede Wereldoorlog heeft dit verdrongen. Dankzij Dokter Antoon Vrints kreeg ik de kans om eindelijk een werk omtrent militaire geschiedenis te maken. In de geschiedkundige academische wereld is er immers amper aandacht voor deze interessante materie. Het maakt mij dan ook gelukkig dat ik hierin een minieme inspanning tot verandering kan brengen.

Tot slot zou ik graag een treffend citaat willen geven over het belang van het behoud van een nationaal leger. Zonder dit leger was er misschien immers geen sprake meer van België na de “Grote Oorlog”

“Een volk dient steeds voor ogen te houden dat een rechtmatig verlangen naar Vrede zijn uitdrukking moet vinden in een machtselement, dat de waarborg uitmaakt van de eerbied voor zijn identiteit en voor zijn fundamentele waarden en het behoud van zijn vrijheid.”

“Koning Boudewijn 21 Juli 1981”²

¹ S.n., *Historique du 3e régiment de Chasseurs à Pied*, s.l., s.d., 69p.

² VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden, Deel 1 van 1830 tot 1919*, Brussel, Grisard André 1982, p.4

2 Inleiding

Regimentsgeschiedenissen zijn niet bekend onder het grote publiek. Noch worden ze zelden gebruikt bij literatuur over de Eerste Wereldoorlog. Nochtans vertellen zij mooie verhalen hieromtrent. Wie van oorlogsliteratuur houdt, vindt zeker zijn ding in de talloze regimentsgeschiedenissen die het Belgisch leger rijk is. Wanneer men naast de ietwat subjectieve inhoud kijkt zal men een mooi beeld krijgen over de zin en de waanzin van de oorlog, maar ook de zeer belangrijke rol van het Belgisch leger in deze oorlog. Het geeft in elk geval een mooi beeld van de patriottische opvattingen van die tijd. De oorlog die vier jaar duurde wordt vanaf de eerste rij beleefd, de rij van de infanteristen. Deze thesis beoogt ook opnieuw de aandacht te vestigen op deze oorlog, vooral dan op het belang dat België erin gespeeld heeft. Zonder de Belgische tegenstand zou de wereld er anders kunnen uitgezien hebben; dit is een punt waar de regimentsgeschiedenissen het duidelijk over eens zijn.

De inhoud van deze masterproef richt zich op het onderzoek van regimentsgeschiedenissen. Daarbij zal ik in hoofdstuk drie, België en het Belgisch leger bespreken in de Eerste Wereldoorlog, om een goed beeld te krijgen van de situatie waarin de regimentsgeschiedenissen zich afspelen. In hoofdstuk vier wordt er dieper ingegaan op het “wat, wie en wanneer “ van deze werken. Verder zullen de vormelijke kenmerken van de objecten worden behandeld in hoofdstuk vijf. De inhoudsanalyse van deze werken gebeurt in hoofdstuk zes. Hierin wordt aandacht besteed aan hun realiteitswaarde, de beschrijving van de emoties, de dagelijkse gebeurtenissen enzovoort. De conclusie over de regimentsgeschiedenissen en de vraag of deze werken een positieve bijdrage leveren tot de geschiedbeoefening worden als laatste besproken.

2.1 Probleemstelling

Regimentsgeschiedenissen over infanterie hebben het voordeel dat ze het grootste deel uitmaken van alle Belgische regimentsgeschiedenissen. Het probleem is echter dat er weinig of geen onderzoeksliteratuur over bestaat. Bij dit onderzoek is het dan ook belangrijk verschillende vragen te stellen bij deze werken om zelf tot een analyse te komen over de regimentsgeschiedenissen.

Bij het overlopen van elke infanterie-regimentsgeschiedenis heb ik me telkens laten leiden door een twintigtal vragen. Ik bundelde de antwoorden op deze vragen samen om deze dan onder te verdelen in de verschillende hoofdstukken.

De vraagstelling betreft onderwerpen zoals wat precies deze regimentsgeschiedenissen zijn, wie de auteurs waren, waarom ze werden geschreven of wat deze verbroederingen nu waren. Verder waren er vragen van technische aard, inhoudelijk, bronkritisch of theoretisch. Wanneer werden deze werken uitgebracht, waren het militairen of burgers die deze verhalen schreven? Kwamen deze werken tot stand door oorlogsfanaten of door familieleden van gesneuvelden en oud-strijders? Kregen deze werken steun van de overheid? Zijn ze representatief voor het regiment? Waar haalden deze auteurs al hun informatie vandaan? Welke taal werd er gehanteerd? Werd er gebruik gemaakt van beeldmateriaal of historische kaarten? Hoeveel aandacht ging er uit naar de gesneuvelden? Doorstaat een regimentsgeschiedenis de test met de realiteit via het gebruik van wetenschappelijke literatuur? In welke mate komen de emoties of de dagelijkse gebeurtenissen betreffende het soldatenleven tijdens de Eerste Wereldoorlog aan bod? Zijn deze emoties patriottisch of eerder een uitdruk van afschuw? Verder zocht ik naar uitleg over infanterie in deze werken en de evolutie van het Belgische leger tijdens de oorlogsjaren en naar eventuele contacten met geallieerde troepen.

In deze masterproef zal ik dan ook de antwoorden op deze vragen correct proberen weer te geven via het onderzoek van een tachtigtal regimentsgeschiedenissen over de infanterie.

2.2 Methodologie en bronnen

Dit luik geeft weer hoe dit werk tot stand kwam. Vooraleerst moeten we bekijken welke regimentsgeschiedenissen in aanmerking komen voor het onderzoek. Daarbij maakt deze scriptie gebruik van de bibliografie van “België en de Eerste Wereldoorlog” van het Koninklijk Legermuseum. Dit werk bestaat uit twee delen, het eerste deel bespreekt de bronnen die in het legermuseum te Brussel te vinden zijn tot 1987,³ het tweede deel beslaat de periode na 1987.⁴ De bruikbare regimentsgeschiedenissen werden allen in een database gestopt, deze bestond uit tweehonderd werken die gebruikt konden worden. Dit besloeg elk onderdeel van het leger, zowel het oppercommando, de cavalerie, de genie, de infanterie als de aalmoezeniers of het verplegingsonderdeel van het leger. Na overleg met de promotor werd besloten mij te concentreren op de infanterie van het Belgisch leger. Mijn onderzoek naar de regimentsgeschiedenissen over de infanterie spreidt zich over een tachtigtal werken.

³ LEFEVRE (P.), LORETTE (J.), PHILIPPE (P.), SIEBEN (L.), VAN TUIJCOM (C.), *La Belgique et la Première Guerre mondiale bibliographie, België en de Eerste Wereldoorlog bibliografie*, Brussel, Koninklijk Leger Museum, 1987, 598p.

⁴ TALLIER (P.A.), SOUPART (S.), *La Belgique et la Première Guerre mondiale. België en de Eerste Wereldoorlog bibliografie*, Brussel, Koninklijk Leger Museum, 2001, 195p.

Deze zijn echter niet allemaal bruikbaar, sommige zijn te miniem in pagina's om ze enigszins op te nemen in dit werk over regimentsgeschiedenissen. Het gebeurt ook vaak dat er verschillende regimentsgeschiedenissen geschreven worden over hetzelfde regiment, soms komt dit omdat het ene slechts een samenvatting is van de gebeurtenissen van dat regiment terwijl het andere dieper ingaat op het wedervaren van het regiment. De gebruikte werken kunnen achteraan of in de database (cd-rom) bekeken worden. De geraadpleegde literatuur bestaat uit enerzijds geschiedkundige werken uit de oorlogsperiode zelf, zoals het werk van Sarolea⁵ of Ronse⁶ en anderzijds uit de werken over de Eerste Wereldoorlog, uitgebracht tijdens het interbellum zoals bijvoorbeeld het militair geschiedkundig werk over alle aspecten betreffende België tijdens de oorlog van Lyr⁷ of ook dit van Tasnier⁸. Deze werken voor en vlak na de Eerste Wereldoorlog geven een goed inzicht in de opvattingen van die tijd betreffende de oorlog. De gebruikte stijl vindt men ook terug in de regimentsgeschiedenissen van het interbellum. Verder wordt er gebruik gemaakt van moderne wetenschappelijke literatuur over deze periode maar ook van modernere militaire werken zoals dit van Weemaes over het Belgisch eindoffensief.⁹

Tenslotte wil ik ook nog vermelden dat bij de bibliografie van de gebruikte regimentsgeschiedenissen geen vermelding staat van de uitgeverij, omdat deze vrijwel nooit vermeld wordt, met als gevolg dat ik ze dan verder zo gelaten heb om een uniform geheel te krijgen voor de bibliografie regimentsgeschiedenissen.

⁵ SAROLEA (C.) *How Belgium saved Europe*, Londen, William Heinemann, 1915, 235p.

⁶ RONSE (E.), *De Slag aan den IJzer*, Parijs, De Mesmaeker-Froment, 1915, 86p.

⁷ LYR (R.), *Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918*, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, 1926, 364, 162, 97, 33p.

⁸ TASNIER, VAN OVRSTRAETEN (R.), *La Belgique et la guerre, III, les opérations militaires*, Brussel, Henri Bertels, 1923, 406p.

⁹ WEEMAES (M.), *Van de IJzer tot Brussel*, Marcinelle, Maison d'Édition S.C., 1969, 411p.

3 Het Belgisch Leger

Inleiding

Dit introducerend hoofdstuk van deze literatuurstudie betreft België en de Eerste Wereldoorlog, meer bepaald het Belgisch leger. De staat van het leger aan de vooravond van de oorlog en aan het einde van de oorlog. Voorts wordt ingegaan op het defensieplan dat ons land ter beschikking had en wat het Duitse plan was. De verschillende fasen van de oorlog met betrekking tot België worden ook even overlopen evenals de Belgische bijdrage tot de oorlog. Deze informatie is belangrijk omdat ze nodig is om de regimentsgeschiedenissen voldoende te begrijpen en te kunnen volgen met de inhoud van deze werken.

3.1 De waarde van het leger in 1914

In 1914 was het Belgische legerapparaat in volle reorganisatie; deze vernieuwingen waren voorzien te eindigen in 1918. De nieuwe wet op de rekrutering van 1913, doorgevoerd door Minister van Oorlog, Charles de Broqueville,¹⁰ was de algemene dienstplicht. Wegens het grote verzet in het parlement werd deze pas goedgekeurd 3 jaar nadat de andere landen tot deze maatregel overgingen. Ze had tot gevolg dat er jaarlijks 33 000 man bij het leger werd gevoegd waardoor de mankracht van het leger tot 340 000 man zou stijgen.¹¹ Deze hervorming kwam echter te laat. België werd aangevallen tijdens deze serieuze hervormingen. De bestaande infanterieregimenten werden gesplitst en er werden gemengde brigades opgericht. Deze bestonden elk uit twee regimenten, een mitrailleurscompagnie en een artilleriegroep. Het Belgisch leger bestond uit een veldleger dat 117 000 man sterk was. De verschillende vestingstroepen telden 90 000 man, dit waren de oudste militieklassen. Er was geen reserve voorzien die eventuele verliezen konden opvangen. Het officierenkorps was ook niet bijster goed opgeleid en er was een tekort aan onder- en reserveofficieren.¹² Het Belgisch leger bevatte ook geen enkel stuk zware artillerie; die waren in 1913 besteld bij het Duitse Krupp maar deze werden “toevallig” vertraagd¹³. De luchtvaart was nog van geen belang en

¹⁰ DE VOS (L.), De Eerste Wereldoorlog, Leuven, Davidsfonds, 1996,175p.

¹¹ CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de IJzer, Tielt, Lannoo, p.12.

¹² CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de IJzer, Tielt, Lannoo, p.14.

¹³ LAMPAERT (R.), 1914: De inval, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, België in oorlog 8, Erpe, De Krijger, p.6.

stond slechts in zijn kinderschoenen. In zijn geheel beschikte het leger over 93 000 geweren, 6 000 sabels, 324 kanonnen en 102 machinegeweren.¹⁴

De Belgische infanterie bestond uit linessoldaten, karabiniers, grenadiers en jagers te voet.

Op de vooravond van de oorlog was het veldleger slecht voorbereid om zijn taak op te nemen. Het was slecht getraind, slecht gedisciplineerd en weinig gemotiveerd. Bezuinigingen remden de training van de eenheden; er was weinig munitie voorhanden en men kon slechts minimaal omgaan met mitrailleurs. Slechts eens per jaar was er een algemene training tussen infanterie en artillerie met als gevolg dat deze niet op elkaar waren ingespeeld; dit zal pijnlijk blijken tijdens de eerste maand van de oorlog waar de artillerie de infanterie niet kon steunen in tegenstelling tot het goed geoefende Duitse leger.¹⁵

Daar kwam nog bij dat de publieke opinie negatief stond tegenover militaire lasten en geen waarde hechtte aan het leger. Men vertrouwde op de neutraliteit. Het had het land immers in het Europese conflict 1870-1871 ook buiten de oorlog gehouden. Wat men toen niet kon of wou weten is het feit dat de legeraantallen van 1870 en 1914 een wereld van verschil waren. Men kan zeker stellen dat, ondanks de internationale spanning gedurende enkele jaren, geen enkel leger minder voorbereid was op de oorlog dan het Belgische. Dat was ook de opvatting van de Duitse legerleiding die daarom geen tegenstand verwachtte van dit “zwakke land”.

Het veldleger was ingedeeld in zes legerdivisies.¹⁶

1^e Legerdivisie (1LD) onder leiding van Luitenant-Generaal Baix

-2^e, 3^e, 4^e Gemengde brigades

-3^e Lansierregiment

-1^e Artillerieregiment

2^e Legerdivisie (2LD) onder leiding van Luitenant-Generaal Dossin

- 5^e, 6^e, 7^e Gemengde Brigades

- 4^e Regiment jagers te paard

- 2e Artillerieregiment

¹⁴ LAMPAERT (R.), 1914: De inval, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, België in oorlog 8, Erpe, De Krijger, p.6.

¹⁵ VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden, Deel 1 van 1830 tot 1919*, Brussel, Grisard André 1982, p.280

¹⁶ VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden, Deel 1 van 1830 tot 1919*, Brussel, Grisard André 1982, p.279

3e Legerdivisie (3LD) onder leiding van Luitenant-Generaal Leman

- 9e, 11e, 12e, 14e Gemengde brigades
- 2e Lansierregiment
- 3e Artillerieregiment

4e Legerdivisie (4LD) onder leiding van Luitenant-Generaal Michel du Faing D'Aigremont

- 8e, 10e, 13e, 15e Gemengde brigades
- 1^e Lansierregiment
- 4^e Artillerieregiment

5^e Legerdivisie (5LD) onder leiding van Luitenant-Generaal Ruwet

- 1^e, 16^e, 17^e Gemengde brigades
- 2^e Regiment jagers te paard
- 5^e Artillerieregiment

6^e Legerdivisie (6LD) onder leiding van Luitenant-Generaal Lanonnois van Rode

- 18^e, 19^e, 20^e Gemengde Brigades
- 2^e Regiment jagers te paard
- 6^e Artillerieregiment

Cavaleriedivisie (CD) onder leiding van Luitenant-Generaal de Witte

- 1^e en 2^e Cavaleriebrigade
- Bataljon karabiniers-wielrijders
- Groep rijdende batterijen

Hierbij kan ook nog de volgorde van de legerformaties vermeld worden.

Legerdivisie > Gemengde brigade > Regiment > Bataljon > Compagnie > Peloton > Sectie.

3.2 Het Belgische defensieplan

De Belgische strategie was verbonden aan de neutraliteitspolitiek en gebaseerd op een driedelig fortensysteem. De forten van Luik (3^e LD) en Namen (4^e LD) verdedigden het land tegen zowel een Duitse als een Franse opmars. Antwerpen deed dienst als hoofdkwartier en algemene opslagplaats van alle materieel en voeding. Deze neutraliteit was zowel een zegen als een kwelling; een zegen omdat ze ingeval van oorlog beschermd zou worden door de

grootmachten, een kwelling omdat bij oorlogsdreiging alle grenzen moesten verdedigd worden. Dit betekende dat de legerdivisies opgesteld stonden aan de grens met Frankrijk, Engeland en Duitsland, Antwerpen bevatte eveneens een divisie gericht tegen het gemobiliseerde Nederlandse leger.¹⁷ Deze opstelling van de legers stond tevens een snelle reactie in de weg om alle troepen naar het punt van een inval te bewegen.

De verplichte neutraliteit liet België ook niet toe om veldtochtplannen op te stellen met het oog op een offensief en het kon dus geen openlijke daad stellen totdat een tegenstrever dit had gedaan.¹⁸ De opstelling van de verschillende divisies was: 1^e divisie in Gent, 2^e divisie in Antwerpen, 3^e divisie in Luik, 4^e divisie in Namen, 5^e divisie in Bergen, 6^e divisie en cavaleriedivisie in Brussel. De troepen aan de grenzen kregen bevel het vuur te openen op “alle” vreemde troepen die België zouden betreden.¹⁹ De vraag tot militaire steun van de bondgenoten werd tevens tot het laatste moment uitgesteld. Koning Albert kon het niet over zijn hart krijgen de neutrale status zomaar op te geven, zelfs toen het duidelijk was dat enkel Duitsland het land ging binnendringen.²⁰

¹⁷ LAMPAERT (R.), 1914: de inval, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, België in oorlog 8, Erpe, De Krijger, p.6.

¹⁸ TUCHMAN (B.), De kanonnen van augustus, De eerste oorlogsmaand van 1914, New York, Macmillan, 1962, p.131.

¹⁹ LAMPAERT (R.), 1914: De inval, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, België in oorlog 8, Erpe, De Krijger, p.6.

²⁰ TUCHMAN (B.), De kanonnen van augustus, De eerste oorlogsmaand van 1914, New York, Macmillan, 1962, p.146.

3.3 Het Duitse aanvalsplan, Von Schlieffen

Het Duitse oorlogsplan was een aangepaste versie van het Von Schlieffen plan door Von Moltke en Ludendorff. Von Schlieffen was het brein achter het Duitse leger tot 1906; hij worstelde met het idee van een tweefrontenoorlog en hoe deze zou moeten gevoerd worden. Hij zag in dat Duitsland, dat weliswaar het sterkste landleger van Europa had, het niet van twee andere grootmachten zou kunnen winnen. De Duitse bondgenoot Oostenrijk-Hongarije was als militaire macht steeds verder aan het wegwijnen naar het statuut van regionale grootmacht. Het besef was er dus dat Duitsland vooral op zichzelf zou aangewezen zijn. De Duitse legerstaf onder Von Schlieffen ging niet uit van het feit om het totale leger in twee delen op te splitsen maar zich op één tegenstander te concentreren en deze vernietigend te verslaan om vervolgens vrijwel het volledige leger tegen de andere te laten marcheren.²¹ Ze gingen ervan uit dat Rusland, door zijn immense landmassa, zeer traag zou mobiliseren. Ze dachten dat de Russische stoomwals zes weken nodig zou hebben om op gang te komen. In deze zes weken zou Frankrijk moeten verslagen worden. De Fransen hadden echter na hun nederlaag in 1870-1871 twee enorme vestingsgordels aangelegd aan de grens met Duitsland. Deze vestingen waren met het geschut van die tijd onmogelijk te vernietigen. Een directe aanval op deze versterkingen zou dus zeker en vast stuk lopen. Een creatieve oplossing vond men in de omsingeling van de Franse vestingen door het neutrale België heen. Von Schlieffen hield er zelfs rekening mee om Nederland ook binnen te vallen omdat België vestingen had gebouwd rond Luik en Namen.²² De opvolger van Von Schlieffen, Von Moltke behield het grootste deel van het plan maar verwierp een inval in Nederland, een speciale eenheid moest dan maar de vestingstad Luik innemen. De verdediging van het oosten van Duitsland werd overgelaten aan één leger, het Achtste, dat Oost-Pruisen moest verdedigen tegen de eerste Russische aanvallen.²³ De andere zeven legers zouden zich op Frankrijk storten, het in zes weken verslaan door ze te dwingen hun vestingen te verlaten en in het open veld te vechten. Toch is het belangrijk te vermelden dat Von Moltke verschillende aanpassingen deed aan de zo belangrijke rechtervleugel die via België naar het hart van Frankrijk zou oprukken. Deze rechtervleugel werd verminderd in manschappen om de divisies in de Elzas te versterken. Indien België tegenstand zou bieden zouden er troepen moeten achterblijven om de logistiek

²¹ HOWARD (M.), *The First World War*, Oxford, University Press, 2002, p.35.

²² HOWARD (M.), *The First World War*, Oxford, University Press, 2002, p.36.

²³ PLOETZ (K.) *Aula Wereldgeschiedenis in jaartallen*,4, Het Spectrum, Antwerpen, 1977, p.16.

te verdedigen en aldus zou deze vleugel verminderd in aantallen zwakker worden.²⁴ Deze aanpassingen en het verzet van België zullen er inderdaad toe leiden dat de rechtervleugel niet immens groot genoeg meer was om af te rekenen met de Engelse en Franse Legers. Volgens het Duitse plan moest Frankrijk op de knieën zijn gedwongen binnen de 39 dagen (M39)²⁵; mede dankzij de ongelofelijke Belgische inspanningen is dit mislukt, de oorlog zou nog 4 jaar langer duren.

Een tweede reden om België binnen te vallen is ook het feit dat de legers een enorm aantal manschappen kende, het was onmogelijk om die allemaal door Elzas en Lotharingen te persen, België binnenvallen was dan ook een noodzaak. De Duitse aanval was simpelweg niet mogelijk enkel via Frankrijk.

3.4 De verschillende fasen van de Eerste Wereldoorlog

Op 4 augustus 1914 trokken grote Duitse troepenconcentraties de grens met België over. Op dat moment is de eerste grote wereldbrand van de 20^e eeuw uitgebroken. Duitsland viel België binnen onder het mom dat Frankrijk zogezegd een inval in België deed om zo Duitsland te bereiken. Het Duitse ultimatum tot vrije doorgang werd geweigerd en op 3 Augustus verworpen. Het Belgisch veldleger telde in totaal rond de 200 000 manschappen, het totale Duitse leger 3 840 000.²⁶ Het gevecht van David versus Goliath kon beginnen.

Het Belgisch leger kent vier grote fasen in de “Groote Oorlog”; deze worden ook in de regimentsgeschiedenissen uitvoerig besproken en vormen ook de hoofdstukken. Deze vier fasen zijn de bewegingsoorlog, de slag aan de IJzer, de stabilisatieperiode aan het IJzerfront en het bevrijdingsoffensief. Deze zijn allen nog te verdelen in onderhoofdstukken volgens de opeenvolgende veldslagen.

De bewegingsoorlog start bij de Duitse aanval op de versterkte stelling Luik. De 12 forten rond Luik beheersten de grote verbindingswegen, de Maas en de spoorwegen. Deze verbindingswegen en de bruggen over de Maas waren van essentieel belang voor de Duitse opmars. Het tweede Duitse leger onder leiding van Von Bülow poogde de stad met een stormloop in te nemen. Tot ieders verbazing verzette het Belgisch leger zich daar met een enorme vechtlust. Het lukte de Duitsers pas na twee dagen de stad binnen te dringen, zonder

²⁴ TUCHMAN (B.), *De kanonnen van augustus, De eerste oorlogsmaand van 1914*, New York, Macmillan, 1962, p.38.

²⁵ TUCHMAN (B.), *De kanonnen van augustus, De eerste oorlogsmaand van 1914*, New York, Macmillan, 1962, p.40.

²⁶ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p.28.

één fort in hun bezit te nemen. Generaal Leman besloot de 3e LD. naar de Gete-verdedigingslinie terug te sturen omdat hij vreesde dat ze omsingeld zou worden zonder de forten daarbij op te geven. Door de hevige tegenstand en pas via het gebruik van de zwaarste artillerie “de Dikke Bertha’s” werd het laatste fort tenslotte overwonnen op 16 Augustus. Niettemin heeft de versterkte stelling Luik haar rol als voorhoede voor de geallieerde legers goed vervuld. Het heeft de tactische doelstellingen van het keizerlijk leger blootgelegd, namelijk de omsingelingpoging van het Franse leger via België. Het heeft voor vertraging gezorgd voor de uiterste vleugel van het Duitse leger. De stoutmoedige verdediging van België maakte grote indruk op de wereldopinie; “Brave Little Belgium” en de Duitse gruweldaden (omwille van het stugge Belgische verzet) schokte heel de wereld.²⁷ Jammer genoeg hechtte het Franse Opperbevel niet genoeg waarde aan de Belgische inlichtingen; indien zij hier nuttig gebruik van hadden gemaakt hadden Belgische en Franse troepen één front kunnen opwerpen van Antwerpen via de Gete naar Namen en zo de Duitse legers kunnen tegenhouden. Helaas was dit niet het geval en het Belgisch Leger kon onmogelijk de enorme druk van twee Duitse Legers doorstaan. Koning Albert gelaste tot een terugtrekking van de divisies naar het hoofdkwartier Antwerpen. De versterkte stelling Namen verhinderde tevens een Duitse troepenmacht van 140 000 man deel te nemen aan de belangrijke gevechten tegen de geallieerde legers.²⁸

De aanwezigheid van het Belgisch leger in Antwerpen zou voor de geallieerden buitengewoon belangrijk worden. Het lag immers als een mes in de rug van de Duitse opmars. De Belgische spoorwegen, die van groot belang waren voor de Duitse troepenverplaatsingen o.a. Luik-Brussel, lagen in de aanvalslijn van het Belgisch leger en werden met offensieven zeer vaak aangevallen tot grote ergernis van de Duitse reserves die niet snel genoeg vorderden om de legers in Frankrijk bij te staan. Het feit dat het Belgisch leger nog steeds intact was en het bij de Gete niet kon worden ingesloten heeft de Duitse legers voor enorme moeilijkheden geplaatst. De Duitsers waren verplicht hun flank te beschermen en hiervoor zoveel eenheden in te zetten tegen deze Belgische offensieven dat ze deze niet konden gebruiken aan de Marne en dat de Frans-Engelse overwinning daar een feit was. De Duitse opmars werd tot staan gebracht.²⁹ De “wedloop naar de kust” was begonnen.

²⁷ VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden*, Deel 1 van 1830 tot 1919, Brussel, Grisard André 1982, p. 296.

²⁸ VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden*, Deel 1 van 1830 tot 1919, Brussel, Grisard André 1982, p.307.

²⁹ VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden*, Deel 1 van 1830 tot 1919, Brussel, Grisard André 1982, p.319.

De Duitsers stonden met 120 000 man klaar om af te rekenen met Antwerpen.³⁰ De situatie werd onhoudbaar en de koning beval de terugtocht, terwijl de vestingstroepen de verdediging voortzetten en zo hun aftocht naar de IJzer dekte. De veldslag van de IJzer kon beginnen.

De regimentsgeschiedenissen hebben zeer veel aandacht voor deze bewegingsoorlog. Elk regiment is in feite in contact geweest met de vijand en zal hier uitvoerig over vertellen, de ene over de verdediging van Luik, de andere over de overwinning te Haelen. Elk regiment was betrokken bij de offensieven en de verdediging vanuit Antwerpen. De vele kleine veldslagen en offensieven of verdedigingen is een bron van inspiratie voor de auteurs van de historiekken.

Het tweede deel, de “slag aan de IJzer” wordt bij elke regimentsgeschiedenis tot in de puntjes beschreven, elk regiment van de infanterie heeft in deze slag gevochten. De troepen waren in een vermoeide staat, er was gebrek aan alles, de gruwel van de oorlog en de soldatenemoties worden hier goed weergegeven. Dit is ook de meest roemvolle periode van het Belgisch leger en dat laat zich duidelijk merken in de regimentsgeschiedenissen. De koning beval een laatste krachtinspanning en van wijken mocht geen sprake meer zijn. Het Belgisch leger moest tot elke prijs het laatste vrije stukje België verdedigen tot de laatste man. Deze positionering was ook voor de geallieerden van enorm belang omdat de Duitsers anders konden doordringen tot Calais wat de aanvoer van verse Britse troepen kon teniet doen. Dit zou het verbreken van de verbinding tussen de Franse en Engelse legers tot gevolg hebben. De totale verliezen van het Belgisch leger bedroegen 18 000 man, het materiaal en de munitie waren op.³¹ Het onder water zetten van de IJzervlakte met zeewater uit de Noordzee heeft het Belgisch Leger gered van de totale vernietiging. Deze inundatie werd geregeld via het sluizencomplex te Nieuwpoort, de Duitsers dachten dat het overstromen het gevolg was van het breken van de dijken en schonken geen aandacht aan Nieuwpoort, dat nochtans de sleutel tot de Belgische verdediging omvatte.³²

Het tot staan brengen van de Duitsers aan de IJzer en het overleven van het Belgisch leger hadden tot gevolg dat de Belgische soevereiniteit overeind bleef. Het was ook het einde van de bewegingsoorlog, vanaf nu was er een stellingenoorlog of loopgravenoorlog van aan de Noordzee tot Zwitserland. Alhoewel de overstroming een zegen was voor de verdediging van het laatste stukje vaderland, was het toch een verschrikking voor de soldaten. De gezondheid

³⁰ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996,p.48.

³¹ VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden, Deel 1 van 1830 tot 1919*, Brussel, Grisard André 1982, p.338.

³² DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996,p.60.

van de soldaten ging razendsnel achteruit. Er braken ziektes uit; er waren termieten en ratten enzovoort. Eén op de twee soldaten stierf door ziekte, in de andere legers was dit één op zes.³³

De derde fase van de oorlog was de stabilisatieperiode, deze duurde 4 jaar. De relatieve kalmte op het Belgisch front liet het leger toe zich te herstellen en zich te verbeteren.

De grote “Basis” van alle Belgische activiteiten bevond zich in Le Havre en Calais. Van daaruit werd alles geregeld voor het IJzerfront, de bevoorrading, de gezondheidsdienst, de regering, de oorlogsindustrie enzovoort. Deze fase van de oorlog wordt vooral gekenmerkt door de enorme artilleriebeschietingen, het verstevigen van de versterkingen, het vernieuwen van het leger en de dagelijkse worsteling van de “Infanterist”.

De regering slaagde snel in het opzetten van een oorlogsindustrie in Frankrijk en Engeland en werd zelfvoorzienend wat betreft het oorlogsmaterieel.³⁴ Dankzij de hulp van Amerika en de geallieerden konden ze snel de industrie opstarten. De bevoorrading van het leger was verzekerd. De Belgische oorlogsindustrie was ook gespecialiseerd in het repareren en in orde zetten van buitgemaakt Duits legermateriaal. De gezondheidsdienst werd grondig aangepakt.³⁵ De getalsterkte van het Belgische Leger was slechts 45 000 man na de slag van de IJzer.³⁶ De koning deed een oproep tot alle Belgen in het buitenland om het Belgisch leger te komen vervoegen, zo bestond het leger in 1917 uit een getalsterkte van 168 000 man.³⁷ De uitrusting van de soldaten verbeterde, Adrianhelm en kakikleurig uniform. De bewapening bestond uit Mauser geweren, Colt-machinegeweren en loopgraafmortieren en anti-luchtgeschut. De rol van de koning in deze stabilisatieperiode was enorm belangrijk. Als opperbevelhebber liet hij het Belgisch leger niet meedoen aan de zinloze offensieven van de geallieerden, hij hielp de geallieerden wel door elk jaar het Belgisch front te vergroten, zodoende de Engelsen en Fransen meer vrijheid te geven in hun aanvalsplannen of hen te steunen via artilleriebeschietingen³⁸. De wapenfeiten in deze stabilisatieperiode bestonden uit Duitse

³³ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996,p.61.

³⁴ LYR (R.), *Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918*, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, 1926, p. 147.

³⁵ CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), *Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de IJzer*, Tielt, Lannoo, p.24.

³⁶ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996,p.62.

³⁷ VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden, Deel 1 van 1830 tot 1919*, Brussel, Grisard André 1982, p.342.

³⁸ VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden, Deel 1 van 1830 tot 1919*, Brussel, Grisard André 1982, p.354.

offensieven onder andere de slag te Steenstraete³⁹ (1915) waarbij de eerste keer gifgas werd gebruikt en de slag te Merckem (1918)⁴⁰. De stabilisatieperiode kent grote aandacht in de regimentsgeschiedenissen, het lijden, de sleur, de marsen, de veldslagen, de verveling, het kwam allemaal aan bod, deze periode wordt goed belicht en het leven en de emoties van de soldaten aan het front komen mooi in beeld.

De vierde fase van de Eerste Wereldoorlog begon in september 1918, de periode van het Duitse overwicht op het westers front liep ten einde, hun grote offensieven na de vrede met de nieuwe Sovjetrepubliek hadden niet het verwachte eindresultaat gebracht. De soldaten waren oorlogsmoe en er was overal een tekort aan alles en nog wat. Het feit dat bijna heel de wereld in oorlog was met de “Centralen” en de Engelse blokkade hebben Duitsland op de rand van de afgrond gebracht. De strategie van de geallieerden had een enorme ontwikkeling ondergaan. Deze werd in de praktijk omgezet op 8 Augustus 1918: zonder artillerievoorbereiding maar via een opschuivend artilleriebombardement in gelijke tred met de infanterievooruitgang, gesteund door “de nieuwe” tanks drongen ze diep door in de Duitse linies. Tussen 8 augustus en 25 september werden er 140 000 Duitsers gevangengenomen, een half miljoen Duitse soldaten deserteerde. De wil om te vechten was weg, de Duitse gevangenen zagen er tevreden uit.⁴¹

Eind september waren er ook al ongeveer 1 miljoen verse Amerikaanse soldaten in het veld. Deze zouden een grote bijdrage leveren in het gecombineerd geallieerd eindoffensief. Ferdinand Foch, coördinator van alle geallieerde legers aan het westelijk front, lanceerde eind september drie aanvalsgolven om de Duitsers te breken. De Belgische bijdrage zou Vlaanderen veroveren “Legergroep Vlaanderen”. Het Belgische leger stelde iedereen paraat voor het zo belangrijke eindoffensief. Het was er klaar voor, het oude veldleger was getransformeerd in een nieuw en modern leger met een perfecte artillerie, machinegeweren, een goede logistiek om de troepen te bevoorraden van munitie, voedsel en wapens. De uitrusting van de soldaten liet niets aan het toeval over. De Vlaamse Legergroep moest de verschillende Duitse fronten innemen en daarna de Vlaamse kust vrijmaken.⁴² Alhoewel het offensief succesvol verliep de eerste dagen waren de moeilijkheden enorm. Het te veroveren

³⁹ TASNIER, VAN OVRSTRAETEN (R.), *La Belgique et la guerre, III, les opérations militaires*, Brussel, Henri Bertels, 1923, p. 241

⁴⁰ LYR (R.), *Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918*, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, p.113-114.

⁴¹ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p.152.

⁴² VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden, Deel 1 van 1830 tot 1919*, Brussel, Grisard André 1982, p.358.

landschap was volledig vernield, moerassig en er heerste een aanhoudende regen in september wat de vordering van de artillerie bemoeilijkte. De infanterie had een enorme sprong voorwaarts gedaan maar moest wachten op de nodige artilleriesteun. De verschillende verdedigingslijnen die het Belgisch leger moest veroveren waren de Frankenstellung, de Preussenstellung, de Bayernstellung. De tweede Duitse stelling was de Flandern II Stellung en als laatste de Flandern I Stellung. Deze laatste stelling was de moeilijkste en daar liep het eerste bevrijdingsoffensief op vast. De verovering van het bos van Houthulst en Diksmuide was alleszins een enorme morele opsteker.⁴³ De tweede fase van het bevrijdingsoffensief bestond er in deze laatste stelling, Flandern I,⁴⁴ in te nemen om te kunnen doorbreken naar Gent en Brugge. Op 14 oktober hervatte het offensief en begon de Duitse aftocht, weliswaar niet zonder verzet; talrijke mitrailleursnesten en gasgranaten hielden het offensief op.⁴⁵ Op 23 oktober stopte de aanval, de legergroep was buiten adem en de voortdurende regen hield opnieuw de artillerie tegen. Op 31 oktober hervatte het offensief over de Leie. Foch had Amerikaanse en Franse versterkingen gestuurd. Op 1 november stonden 210 geallieerde divisies tegenover 168 onvolledige en oververmoeide Duitse. Het einde leek nabij voor de Duitsers: miterijen, soldatensovjets, stakingen, de keizerstroon wankelde. Op 8 november vroeg de legerleiding de wapenstilstand aan. Wilhelm II deed troonsafstand en vluchtte naar Nederland. Hiermee was de taak van het Belgisch leger niet ten einde, de rest van het land moest nog bevrijd worden, deserterende benden, vrijgelaten veroordeelden plunderden gans het land omdat het Duitse gezag overal afbrokkelde. Pas op 17 november kon het leger verder gewag maken van de bevrijding en de herstelling van de orde.⁴⁶ Het leger en de koninklijke familie deed zijn intrede in Brussel op 22 november. Op 1 december overschreed het leger de Duitse grens om de linkeroever van de Rijn te bezetten. De rest van het leger vatte post aan de grens met Nederland of bewaarde de vrede en orde in de bevrijde gebieden.

Het bevrijdingsoffensief laat zich goed voelen in de regimentsgeschiedenissen, het moreel ziet men stijgen naarmate de overwinning nadert, het lijden wordt vervangen door een onbeschrijfelijk geluk. De wapenstilstand en de afloop wordt niet overal beschreven. De zegetochten en de fierheid van de soldaten worden wel uitvoerig besproken. Koning Albert is

⁴³ LYR (R.), *Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918*, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, 1926, p. 298.

⁴⁴ s.n., *Pages d'histoire de l'armée Belge au cours de la guerre 1914-1918* 1932 Brussel, Typo, p.90.

⁴⁵ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p.166.

⁴⁶ VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden, Deel 1 van 1830 tot 1919*, Brussel, Grisard André 1982, p.367.

de grote held voor de soldaten, dat ziet men duidelijk in de historieken. Hij was het die hen uit de grote offensieven hield.⁴⁷

3.5 Beschouwingen

België verloor in totaal 76 035 mensenlevens in de oorlog waarvan ongeveer 23 000 burgers. Dit komt neer op 0,6 procent van de toenmalige bevolking. Ter vergelijking verloor Frankrijk 3,5 procent van zijn totale bevolking.⁴⁸ Economisch was ons land 18 procent van zijn bruto nationaal product kwijt; het kreeg ook een hoge rekening van de neutrale Nederlandse staat voor de opvang van de vluchtelingen. Er was ook een enorme wooncrisis, vooral in West-Vlaanderen. Onnoemelijk veel huizen waren plat gebombardeerd. De Vlaamse beweging zorgde voor onrust maar werd snel de nek omgedraaid. Ook in de regimentsgeschiedenissen is er weinig tot bijna niets over de Vlaamse onrust over de Franstalige legerleiding in het leger. Koning Albert besliste tot het invoeren van het algemeen stemrecht, dit hadden de soldaten wel verdiend na vier jaar frontleven. Verdere sociale maatregelen werden genomen bv. 8 uur arbeid per dag. Deze sociale maatregelen waren vooral een reactie op de eventuele gevolgen van de Russische revolutie. België kreeg in Versailles het recht vrij te handelen op militair en diplomatiek vlak.⁴⁹ Het had zijn status van neutraal land opgegeven en ging in een alliantie met Frankrijk, Groot-Brittannië keerde op zichzelf, net als Amerika. Territoriaal kreeg België de Oost-Kantons erbij. Rwanda en Burundi kwamen onder Belgisch bestuur in Afrika. De territoriale aanspraken op Nederlands grondgebied vonden geen ingang. Verder kregen ze een groot deel van de enorme Duitse herstelbetalingen.⁵⁰

Na de oorlog kon België wel rekenen op een sterk, modern en goed getraind leger. Het interbellum ging echter opnieuw zorgen voor een desinteresse voor het nationaal leger en België ging zich uit schrik voor Duitsland opnieuw vinden in de neutraliteit; dezelfde fouten als voor de Eerste Wereldoorlog. Hoe kon men denken dat België veilig was in zijn neutraliteit wanneer het overduidelijk was dat een inval in België altijd noodzakelijk is voor een aanval op Frankrijk. Er werd niet uit de fouten geleerd, in 1940 werd België opnieuw binnengevallen door Duitsland. Opnieuw waren er geen plannen opgesteld voor een gecombineerde verdediging van Frankrijk en België.

⁴⁷ CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), *Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de IJzer*, Tielt, Lannoo, p. 147.

⁴⁸ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p.173.

⁴⁹ CHRISTINE (A.) ea., *De waanzinnige twintigste eeuw*, Wetteren, Erasmus, 1999, p.113.

⁵⁰ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p.180.

**Belgische regimentsgeschiedenissen over de infanterie
tijdens de Eerste Wereldoorlog**

4 Wat zijn regimentsgeschiedenissen

Inleiding

Het doel van dit hoofdstuk is het overlopen van het ‘waarom, wie en wanneer’ van de regimentsgeschiedenissen. Waarom worden regimentsgeschiedenissen geschreven, heeft dit een bepaalde reden? Wie is er verantwoordelijk voor het tot stand komen van deze werken, zijn de auteurs militairen, wat is hun rang in het leger? Wanneer werden deze werken tot stand gebracht en wat was hun dominante periode van uitgave?

4.1 Het doel van regimentsgeschiedenissen

Een regimentsgeschiedenis is een militair geschiedkundig werk over een legereenheid, een regiment. Het Belgisch leger aan de start van de Eerste Wereldoorlog kent verschillende soorten regimenten, deze van de infanterie bestaan uit linietroepen, grenadiers, karabiniers en jagers te voet. De cavalerie heeft dan bijvoorbeeld, lansiers, gidsen of jagers te paard. Het is een gevechtseenheid met een eigen traditie, het heeft een symbool, het vaandel (infra). Aan de vooravond van het wereldwijde conflict telde een Belgisch infanterieregiment ongeveer 2 500 manschappen.

Een regimentsgeschiedenis vertelt het wedervaren van een militaire eenheid tijdens een oorlog, in dit geval de Eerste Wereldoorlog. Een regimentsgeschiedenis is een werk dat verhaalt over het individu, de soldaat, in verbondenheid met zijn eenheid. Die verbondenheid van het individu met een eenheid (regiment) is mede gedetermineerd door de inzet van dat individu in crisissituaties. Die verbondenheid wordt op haar beurt weer gestimuleerd door een individuele en een groepsidentificatie met de geschiedenis (historiek) van het regiment gekoppeld aan de toewijding van leden van het regiment in de loop van het bestaan van dat regiment. Een kennis van de historiek van de eenheid sterkt aldus het cohesievermogen van de eenheid wat op zijn beurt dan weer determinerend is tijdens de uitvoering van opdrachten in soms zeer moeilijke omstandigheden.⁵¹

De regimentsgeschiedenis heeft als doel een getrouwe weergave te geven van de feiten van de oorlog zoals ze door het regiment zijn meegemaakt, de weerspiegeling van hun oorlogsleven, de oorlog bekeken door de bril van manschappen van het regiment. Voor diegene die er niet bij waren geeft het een helder inzicht van wat er op en rond het slagveld voorviel.

⁵¹ Wilfried Van Hoeck 62 Korpscommandant 5 Linieregiment

De bedoeling om een regimentsgeschiedenis te schrijven is volgens de auteur(s) van het 14de linieregiment 5-delig. Het is ten eerste een aandenken aan de gesneuvelden op het veld van eer. Ten tweede is het bedoeld als morele opleiding voor de jonge militieklassen; ten derde om deze belangrijke feiten niet te vergeten; ten vierde om voor iedereen een voorbeeld te vertegenwoordigen van moed, heldenoffers en trouw. Dit laatste volgt uit het feit dat België als morele eenheid uit de oorlog gekomen is en deze eenheid ten allen tijde wou bewaren.⁵²

Dat de regimentsgeschiedenissen als voorbeeld moeten dienen voor de jongere generaties is een vaststelling die men overal terug vindt. *“Soldaten van Namen, wees gelukkig, want uwe heldhaftige en talrijke voorbeelden zijn gevolgd en begrepen geworden. Zij zullen de jongeren van dienste zijn”*⁵³

Dat regimentsgeschiedenissen altijd een getrouwe weergave zijn van de feiten dient met een korrel zout genomen te worden. Volgens deze werken zijn alle Belgisch soldaten moedige kerels die enkel wijken voor de overmacht wanneer het hen bevolen wordt.

Dat was uiteraard de opvatting van die tijd, *“Brave Little Belgium”*⁵⁴ was gekend over heel de wereld, het heldendom van de oorlog was nog lang niet vergeten, zeker niet door de soldaten die er in hadden gevochten. De naoorlogse literatuur houdt er net dezelfde mening op na. Zo is het geschiedkundig werk *“Onze Helden gestorven voor het Vaderland”*⁵⁵ hier een mooi voorbeeld van, geschreven in 1926 in net diezelfde stijl als een regimentsgeschiedenis. In hoofdstuk 6 vindt men meer over deze objectiviteit of subjectiviteit.

Het zijn ook boeken die vol lofredes en gevleugelde woorden staan. De legerleiding krijgt enorm veel dankwoorden en omgekeerd doen de officieren voor de soldaten niet onder in lofbetuigingen. Dit is één van de typische kenmerken van een regimentsgeschiedenis. *“Wij brengen hulde aan de dappere leiders die niet aarzelden meer hun leven bloot te stellen dan dit hunner mannen, en het voorbeeld gaven. Wij willen geen namen noemen om er geen te vergeten”*⁵⁶. Negatieve kritiek op de legerleiding of op soldaten komt weinig of niet voor. Het is een werk dat enkel een positieve heldenboodschap uitdraagt. Het is geschiedschrijving van de periode tussen de twee wereldoorlogen, een nationalistische vaderlandslievende geschiedschrijving volgens de opvattingen van die tijd. Regimentsgeschiedenissen worden ook vaak historische genoemd.

⁵² S.n., Deelname van het 14e Linieregiment aan den oorlog 1914-1918, Brussel, 1924, p.4.

⁵³ S.n., 20e régiment de Ligne, ses cinq glorieuses citations, Namen, 1935, p.1

⁵⁴ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p. 38.

⁵⁵ LYR (R.), *Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918*, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, 1926, 364, 162, 97, 33p.

⁵⁶ S.n., *Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers*, Brussel, 1935, p.123.

Verder zullen deze werken de soldaten volgen in al wat ze doen en dit vanaf de eerste dag van de mobilisatie tot aan het einde van de oorlog, sommige zullen eindigen bij het laatste schot van de oorlog, anderen zullen nog even doorgaan tot de ontbinding van het regiment in vreedetijd. De regimentsgeschiedenis geeft een totaalbeeld van de oorlog, dagelijkse sfeer, voeding, gedrag, wapenfeiten, bewapening, lijden, opstellingen op het slagveld, samenstelling van het regiment enzovoort.

Het zijn ook gedenkboeken, zoals blijkt uit het volgende citaat: *”nooit zal men genoeg den lof hebben gemaakt van, die Belgen, de soldaten van den eerste slag, die plots moesten doden om zichzelf te verdedigen en gaan vechten om zelf vrij te blijven. Het eerste gevecht, de vuurdoop, die het schoone en groote Frankrijk reeds toen heeft meegemaakt door den onbreekbare broederband van ons gemeenschappelijk offer.”*⁵⁷

Sommige regimentsgeschiedenissen of historiekken hebben enkel een ceremonieel karakter, dit wil zeggen dat ze dienen om de gevallen broeders te eren.⁵⁸

“Deze bladen zijn geschreven om aan de gelukkige stijders welke in hun huisgezin weergekeerd zijn te herinneren alwat zij voor hun land gedaan hebben. Zij richten zich ook dubbelvoudig aan onze gekwetsten en aan onze verminkten, welke edelmoedig hun bloed vergoten hebben in dezen reusachtigen strijd. Zij brengen ruimschoots bij tot de blijvende verheerlijking onze dierbare gesneuvelden, wier namen welhaast vereeuwigd zullen zijn in de jaarboeken van het regiment. Voorbijgangers en nieuwsgierigen, die het terrein van uwe heldendaden doorkruist hebben, zullen moeten opmerken hebben, terwijl zij de tallooze graven verspreid vonden in de pleinen en in de kerkhoven van den Yzer: Dat is een regiment, waar de brave soldaten hun bloed en hun leven niet gespaard hebben, om ons lief Vaderland te veroveren.” Deze mooie woorden sluiten de historiek af, het is opgedragen aan allen die voor het vaderland hun bloed hebben vergoten. De gesneuvelden worden op handen gedragen en zullen niet vergeten worden. Kort samengevat is het een herinnering, een eerbied voor de gesneuvelden en een manier om de tradities niet te laten verloren gaan. De regimentsgeschiedenis is de steunpilaar van het regiment.

⁵⁷ S.n., *20e régiment de Ligne, ses cinq glorieuses citations*, Namen, 1935, p1.

⁵⁸ S.n., *Het 3e regiment Karabiniers gedurende den veldtocht 1914-1918*, s.l., s.d., p.28-29.

4.2 Auteur

De auteur van een regimentsgeschiedenis is steevast een militair. Alle rangen die het leger rijk is zijn vertegenwoordigd. Generaals, luitenant-generaals, officieren, soldaten, oorlogsvrijwilligers enzovoort. Meestal is het boek dan ook ondertekend met de naam en rang. Toch kan men stellen dat het overgrote deel van de regimentsgeschiedenissen niet ondertekend is door een auteur. Veel vaker gaat het over meerdere personen die samen het boek opstelden, zonder dat hun namen vermeld zijn op de cover van het boek of de voorpagina. In de teksten zelf kan men dit er soms wel uithalen.

In dit onderzoek zijn een tachtigtal regimentsgeschiedenissen van de infanterie onderzocht. Slechts een dertigtal zijn ondertekend door een auteur. De meerderheid van de werken maakt gebruik van verschillende auteurs. Een regimentsgeschiedenis is geschreven door militairen voor militairen op de eerste plaats. Bijvoorbeeld de regimentsgeschiedenis van het Derde Linie. Hier neemt een kapitein van het regiment even de taak van auteur op zich om de slag te Grimde te bespreken, hij was er immers als ooggetuige en bevelhebber bij. Hij bespreekt de opstelling van de brigade, de inlichtingen over de vijand, de stellingen door het regiment betrokken, het gevecht en een opsomming van de gesneuvelde officieren.⁵⁹

Een ondertekend werk is negen op de tien keer geschreven door een hoger officier. Zo is er het werk van Willy Breton, commandant, over het 2^e regiment Jagers te voet⁶⁰ getiteld “*Het heldhaftige en tevens zo smartelijke bestaan van een Belgische infanterieregiment gedurende de eerste maanden van den oorlog*”. Dit boek argumenteert dat het slechts toeval is dat precies dit regiment wordt gebruikt, want hij wil vooral een hulde brengen aan alle infanterietroepen zowel liniesoldaten, jagers, grenadiers en karabiniers. “*Allen hebben dergelijke gevechten geleverd, hetzelfde lijden doorstaan, allen hebben hun uiterste best gedaan.*” Deze zeer vroege regimentsgeschiedenis (1916) is een hulde aan alle “regimenten te velde”. Deze historiek kan dan misschien ook wel gezien worden als het archetype van de regimentsgeschiedenissen die nog zouden volgen. Verschillende auteurs – officieren - vindt men naast hun werk over een regiment ook vaak terug in de grote militair geschiedkundige werken. Zo is Breton W. ook auteur in “*De helden gesneuveld voor het vaderland*”⁶¹;

⁵⁹ S.n., *Derde Linieregiment. Historiek van het regiment gedurende den veldtocht 1914-1918*, Oostende, 1935, p.13..

⁶⁰ BRETON (W.), *Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet*, 1916, p.7-9..

⁶¹ LYR (R.), *Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918*, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, 1926, p. 309.

Etienne E. bijvoorbeeld schrijft een regimentsgeschiedenis over de grenadiers⁶² maar schrijft ook een artikel in "Pages d'histoire de l'armée Belge au cours de la guerre 1914-1918"⁶³, een boek die een paar veldslagen uit de Belgische campagne beschrijft.

Een opmerkelijk verschil met het grote deel van officierenauteurs is de regimentsgeschiedenis van Jacmain L. over de karabiniers cyclisten⁶⁴. Deze auteur is een oorlogsvrijwilliger en zal de geschiedschrijving van het regiment waar hij diende veel nuchterder noteren. De auteur, is woedend op soldaten die niet gevochten hebben en zich toch met eer overladen in deze verschrikkelijke oorlog. Hij besluit om zelf de geschiedenis te schrijven van zijn regiment waar hij bij gediend heeft, de wielrijders-karabiniers.. Hij schrijft dit werk om de historisch waarheid niet te verdraaien. Het valt inderdaad op dat hij de wapenfeiten zeer realistisch en objectief neerpend. In tegenstelling tot andere historieken die soms te overdreven vol staan van lof en moed.

*" In het marionnettenspel van de oorlog zijn er acteurs en figuranten. Meer figuranten dan acteurs. Die welke de oorlog voeren en die welke hem niet voeren, die welke in de vuurlijn gaan en die welke ze welbewust schuwen. Er zijn strijders en niet-strijders. Deze laatsten, de talrijksten, maken de massa uit van de gemobiliseerden achter het front en de "embusqués" op het front. ... Ze hebben vanzelfsprekend nooit een strijder zien sterven en zij weten niet hoe afschuwelijk zulke dood is, vermits zij ook nooit de doodsreutel en het menselijk gehuil die er mee gepaard gaan noch het gebulk van het dier dat wordt afgemaakt, gehoord hebben. Ah ja voor hen was deze oorlog fris en vrolijk! Ze zouden zich moeten koest houden, deze dieven van de roem, en in de schaduw blijven. In de schaduw van degenen die geleden hebben en wier vermaardheid, in plaats van hun geestdrift en hun bewondering te prikkelen, in hen enkel de verachtelijke wens heeft doen ontstaan zich deze vermaardheid wederrechtelijk toe te eigenen."*⁶⁵

De "embusqués" waren mannen die in de vier jaar oorlog het front niet hadden gezien, zij waren te oud of wegens verwondingen niet geschikt voor een frontleven. Ruim één derde van de 350 000 Belgen betrokken bij de oorlog maakten de oorlog slechts van op een afstand mee.⁶⁶ De schrijfstijl van Jacmain is veel minder bombastisch dan deze van de officiers die

⁶² ETIENNE (E.), DE GROX (C.), *Historique des régiments de Grenadiers 1914-1918*, Brussel, 1927, 611p.

⁶³ s.n., *Pages d'histoire de l'armée Belge au cours de la guerre 1914-1918*
1932 Brussel, Typo, 226p.

⁶⁴ JACMAIN (L.), *De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten*, 1953, Brussel, 1953, 70p.

⁶⁵ JACMAIN (L.), *De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten*, 1953, Brussel, 1953, p. 1-2.

⁶⁶ CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), *Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de Ijzer*, Tielt, Lannoo, p.31.

schreven in het interbellum. Het werk van Jacmain dateert uit de jaren '50 en daarin schuilt de breuk met deze andere auteurs.

De werken die niet voorzien van een auteursnaam (s.n.) zijn meestal het gevolg van het feit dat een “verbroedering” het boek of het werk geschreven heeft. Het is dan ook in hun opdracht dat dit werk geschreven wordt. Alhoewel sommige werken hier wel één of meerdere auteurs hebben is het werk in opdracht van de vereniging gebeurd, bijvoorbeeld de verbroedering van het 19e linieregiment.⁶⁷

Een “Verbroedering” of “Fraternelle” is een sociale vereniging van oud-strijders van een bepaald regiment. Deze vennootschap is een sociale vereniging zoals we er zovele kennen in België. Het is net hetzelfde als een jeugdbeweging, natuurvereniging, enzovoort. Het is een vereniging die ontstaat op vrijwillige basis, in dit geval door de oud-strijders zelf.⁶⁸ Deze verenigingen proberen al hun strijdmakers van dat bepaalde regiment samen te brengen via samenkomsten, bedevaarten naar de veldslagen, plaatsen waar ze gelegerd waren, het ijzerfront, begraafplaatsen ... Deze vereniging stelt een boek samen van hun regiment, het doel is uiteraard de informatie vast te houden en te herinneren. Verder willen zij hun persoonlijke ervaringen uit de oorlog in dit werk vastleggen. De gesneuvelden krijgen hier een ereplaats. Het is hun manier om de doden te herdenken. Vaak worden de inleidingen verzorgd door een generaal of een luitenant-generaal die verantwoordelijk was voor dat bepaalde regiment of hun legerdivisie.⁶⁹ Ook aalmoezeniers of velddokters houden zich bezig met inleidingen, deze hadden immers altijd een rechtstreeks contact met de troepen.⁷⁰ Vaak worden deze werken van de verbroederings ondersteund door het Belgisch leger of het ministerie van defensie, zo dankt het 19^e Linie de minister voor zijn hulp bij het verzamelen en afdrukken van hun regimentsgeschiedenis.⁷¹

Deze verbroederings bestaan nog altijd. Ze worden voortgezet en volgen sinds de Eerste Wereldoorlog alle acties waar hun regiment bij betrokken was. Deze hebben een kader net als andere sociale verenigingen. Zij werden vooral opgericht eind de jaren twintig en begin jaren dertig. November 1918 betekende het einde van het lijden. De overwinningstochten gebeurden in 1919.

⁶⁷ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linieregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, 267p.

⁶⁸ DEVOS (C.), Politicologie, inleiding tot de politieke wetenschappen, Gent, Academia Press, 2005, p231.

⁶⁹ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.98.

⁷⁰ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linieregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, p.6.

⁷¹ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linieregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, p.5

De regimentsoldaten van het front vonden dat de overwinnaars van 14-18 te rap vergeten werden en het was moeilijk voor velen om opnieuw werk te vinden. De gedachtenis aan de oorlog speelden velen parten. De bestaande verenigingen van oud-strijders waren niet de omgeving van die van het regiment. De statuten zijn zeer streng, enkel de echte strijders van het regiment worden aanvaard.⁷² De verbroedering van de 2^e Karabiniers vertelt dat het land eerst moest opgebouwd worden zodat de verbroedering pas later werd opgericht omdat hier geen tijd voor was, het belangrijkste was de wederopbouw en de familie.⁷³

Het doel van een verbroedering is, onder al haar leden, de geest de broederbanden en de solidariteit te onderhouden. Het Vijfde Linieregiment⁷⁴ is een goed voorbeeld van een actieve verbroedering, Hubert Keuppens⁷⁵:

“De stimulans die ik persoonlijk ervaar om de historiek van het 5de Linie bij te houden en voor te stellen komt door de unieke korpsgeest. Die korpsgeest ontstaat als een fenomeen dat slechts groeit in een korps waar verschillende prestaties en triomfen werden behaald. Dat creëert een samenhangsgevoel. Geen kuddegeest maar een paraatheid waarbij van elk individu een bijdrage wordt geëist. Net zoals een vakman die fierheid bezit over zijn kunnen. Het gaat niet zozeer om de krijgsverrichtingen. Natuurlijk worden die uitgebreid behandeld. België werd in zijn bestaan wel zwaar getroffen door de eerste en tweede wereldoorlog maar de naoorlogse generaties voelen geen behoefte meer om een leger in stand te houden, geen militaire prestaties, geen militaire paraatheid noch een goed uitgerust en getraind leger. Dit is vooral te wijten aan het feit dat onze achtereenvolgende regeringen geen ernstige ministers leverde. De historiek van een regiment is een aaneenschakeling van die gebeurtenissen waar competitiegeest, training en bekomen resultaten in de kijker worden gezet. Een regiment evolueert, net als de burgermaatschappij. Terwijl de burgermaatschappij vooral materialistisch is aangelegd, kan een militaire eenheid enkel goed functioneren als elk niveau zijn verantwoordelijkheid neemt en paraat is. Dit vergt soms zware lichamelijke inspanningen, ook in deze moderne tijden. In de burgermaatschappij is dat al een lang vervlogen tijd. De regimenten werden met grote regelmaat getoetst en de zwakheden werden aangepakt. Daardoor werden de prestaties voortdurend verbeterd. De historiek is een unieke samenvatting en evolutie waarvan zijn gelijke niet kan teruggevonden worden in een burgerorganisatie. Ook daar zit heel wat logica achter die men slechts kan verklaren door de

⁷² PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linieregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, p.109.

⁷³ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.241..

⁷⁴ VAN HOECK (W.), *Historiek van het 5^e Linie*, s.l., 1992, 384p.

⁷⁵ Email correspondentie, Hubert Keuppens, Webmaster van het 5 Linie, datum: 28 Apr 2008

politieke wil en steun van hogerhand. In de 19de eeuw had men veel meer aandacht voor goed geoefende regimenten dan wij kunnen vaststellen na de Tweede Wereldoorlog. Het doel van de regimentsgeschiedenis bestaat er in alle oudgedienden de erkentelijkheid te tonen. In het 162-jarig bestaan van ons regiment werden belangrijke tussenkomsten opgetekend, gaande van de tiendaagse Veldtocht tegen het Nederlandse Leger in 1830, de gevechten tegen de Franse revolutionairen te Risquons-Tout in 1948, de inzet in Algerije 1840-1851 en Mexico 1865-1866 en de Belgische kolonisatie, de tussenkomst tijdens de Frans-Pruisische Oorlog (1870) ter vrijwaring van de Belgische neutraliteit. De geweldige inspanningen tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog zal u ook wel kennen. Na de Tweede Wereldoorlog was het de taak van het 5de Linie om bij te dragen tot het controleren van een aangeduide sector van het bezette Duitsland, binnen de Britse zone. Het 43-jarig verblijf van ons Regiment in Duitsland was eveneens een belangrijke bijdrage tot het behoud van de vrede. De historische evocatie van inzet en offer gebracht door duizenden leden van ons Regiment vanaf 1830 is een voorbeeld dat moet worden gedragen door de toekomstige generaties.”

De verbroederingen kiezen hun auteurs tussen hun rangen, zo staat er te lezen in het voorwoord van de Tweede Karabiniers dat men vindt dat een soldaat moet schrijven over het leven van het regiment gedurende de oorlog omdat deze het er dichtste bij stond. “Makker Lauwers” nam deel aan de strijd, hij vertelt eenvoudig, natuurlijk en met humor het door hem beleefde leven als karabinier. Het comité argumenteert ook dat het boek geen leergang in de tactiek mocht worden omdat het niet zou begrepen worden door de meesten.⁷⁶

Steun van hogerhand, aan deze auteurs wordt niet direct vermeld in deze werken. Toch is er eenmalig een dankbetuiging voor de minister van landsverdediging omdat deze de opdacht aan de “dienst geschiedenis” had gegeven het 19e Linierement te helpen met hun informatie en het drukken van hun voltooide werk.⁷⁷

4.3 Datum van uitgave

De regimentsgeschiedenissen van het Belgisch leger die in dit onderzoek gebruikt zijn worden bewaard in het Koninklijk Legermuseum (België en de Eerste Wereldoorlog Bibliografie deel één⁷⁸ en twee⁷⁹). Grafiek 1 duidt de data van uitgave aan van alle regimentsgeschiedenissen

⁷⁶ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.99.

⁷⁷ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), *Die van't front. Herreringen van het 19e Linierement, 1916-1973*, Brussel, 1974, p.5.

⁷⁸ LEFEVRE (P.), LORETTE (J.), PHILIPPE (P.), SIEBEN (L.), VAN TUIJCOM (C.), *La Belgique et la Première Guerre mondiale bibliographie, België en de Eerste Wereldoorlog bibliografie*, Brussel, Koninklijk Leger Museum, 1987, 598p.

van het Belgisch leger ongeacht de eenheid. Grafiek 2 slaat enkel op de uitgavedata van de infanterie. Het is echter wel zo dat veel regimentsgeschiedenissen geen aanduiding geven van hun jaar van uitgave. Ook bij de infanterie is dit het geval. Over het algemeen kan er opgemerkt worden dat de jaren dertig de hoogperiode is voor de regimentsgeschiedenissen over de periode van de Eerste Wereldoorlog, waarbij 1935 het absolute hoogtepunt is, dit valt mooi samen met de ontwikkeling van de “verbroederings”. Bij een verbroedering hoort een regimentsgeschiedenis en hier wordt meteen werk van gemaakt. Tijdens de oorlog zelf zijn er slechts weinig werken over de regimenten, het werk van Willy Breton over de infanterie bespreekt het eerste oorlogsjaar van het Tweede Karabiniersregiment.⁸⁰ 1919, het jaar van Versailles⁸¹ kent ook meerdere uitgaven. Het zijn werken die voornamelijk door officieren zijn geschreven en die niet onder invloed van verbroederings ontstonden. De overwinning en de grootsheid van het Belgisch leger worden hierin verheerlijkt.⁸² Andere factoren die zich kenmerken in de jaren '30, zoals de economische malaise, leveren een groot aantal regimentsgeschiedenissen op. De militairen die moeilijk aan werk geraken, hergroeperen zich in verenigingen die terug denken aan de oorlogsjaren. Eind jaren '30 verschijnen er ook veel werken. Dit kan verklaard worden omwille van een oorlogsdreiging die opnieuw vanuit Duitsland overkomt. Men reikt terug naar de periode van de grootsheid van het Belgisch leger waarin David tegenover Goliath stond.⁸³ In elk geval kennen deze regimentsgeschiedenissen een invloed van nationalistische geschiedschrijving.

Slechts één werk kent zijn ontstaan tijdens de tweede wereldoorlog.⁸⁴ Na de tweede wereldoorlog kwamen er opnieuw met vlaggen regimentsgeschiedenissen aan die minder de nadruk leggen op de periode van 1914-1918. De nieuwe regimentsgeschiedenissen vertellen het verhaal van de Eerste Wereldoorlog maar zeker niet meer zo uitgebreid als van de conflicten waar het Belgisch leger bij betrokken was na 1940. Het komt ook vaak voor dat nieuwe regimentsgeschiedenissen worden gemaakt die dan de oude historiek over de Eerste Wereldoorlog opnemen in hun werk en vanaf de Tweede Wereldoorlog starten met hun verhaal.⁸⁵

⁷⁹ TALLIER (P.A.), SOUPART (S.), *La Belgique et la Première Guerre mondiale. België en de Eerste Wereldoorlog bibliografie*, Brussel, Koninklijk Leger Museum, 2001, 195p.

⁸⁰ BRETON (W.), *Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet*, 1916, 135p.

⁸¹ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p.176.

⁸² S.n., *Historique du 10e régiment de Ligne du 1er août 1914- 11 novembre 1918*, Aarlen, 1919, 50p.

⁸³ SWILLEN (J.G.), *Historique du 10e régiment de Ligne*, Brussel, 1939, 311p.

⁸⁴ S.n., *Historique succinct du 10e de Ligne*, s.l., 1940, 6p.

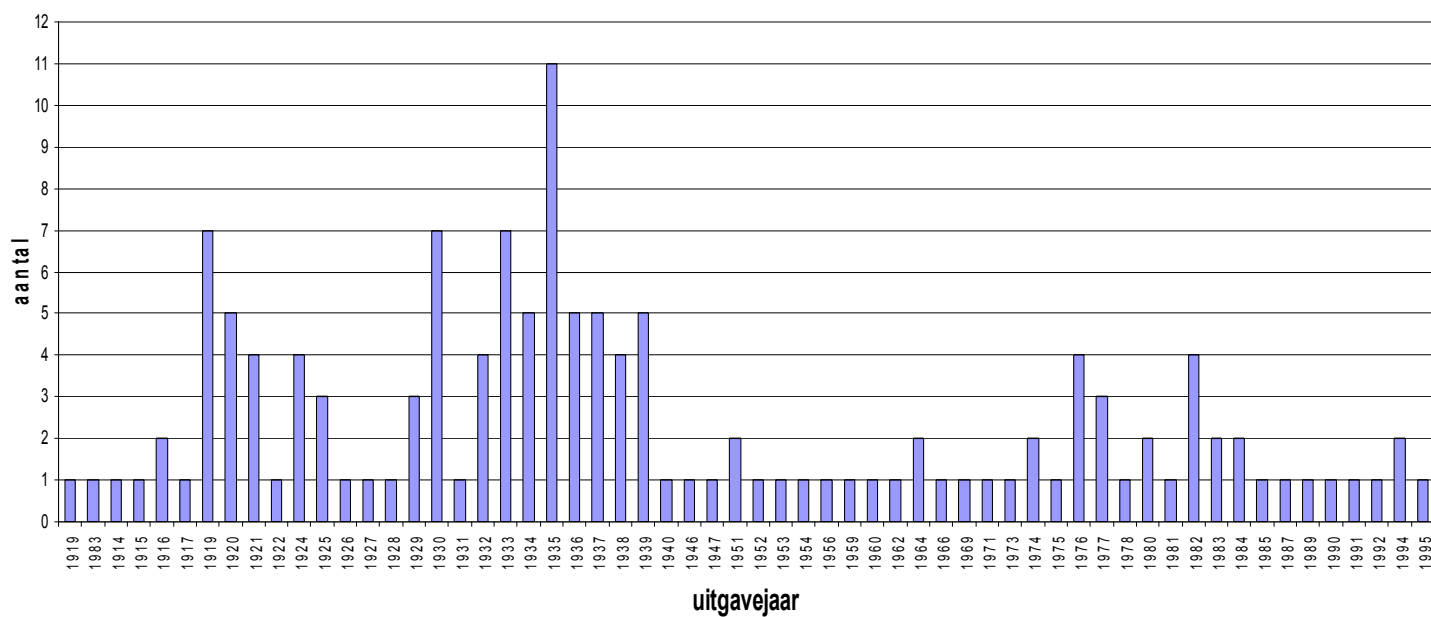
⁸⁵ VAN HOECK (W.), *Historiek van het 5^e Linie*, s.l., 1992, 384p.

Deelbesluit

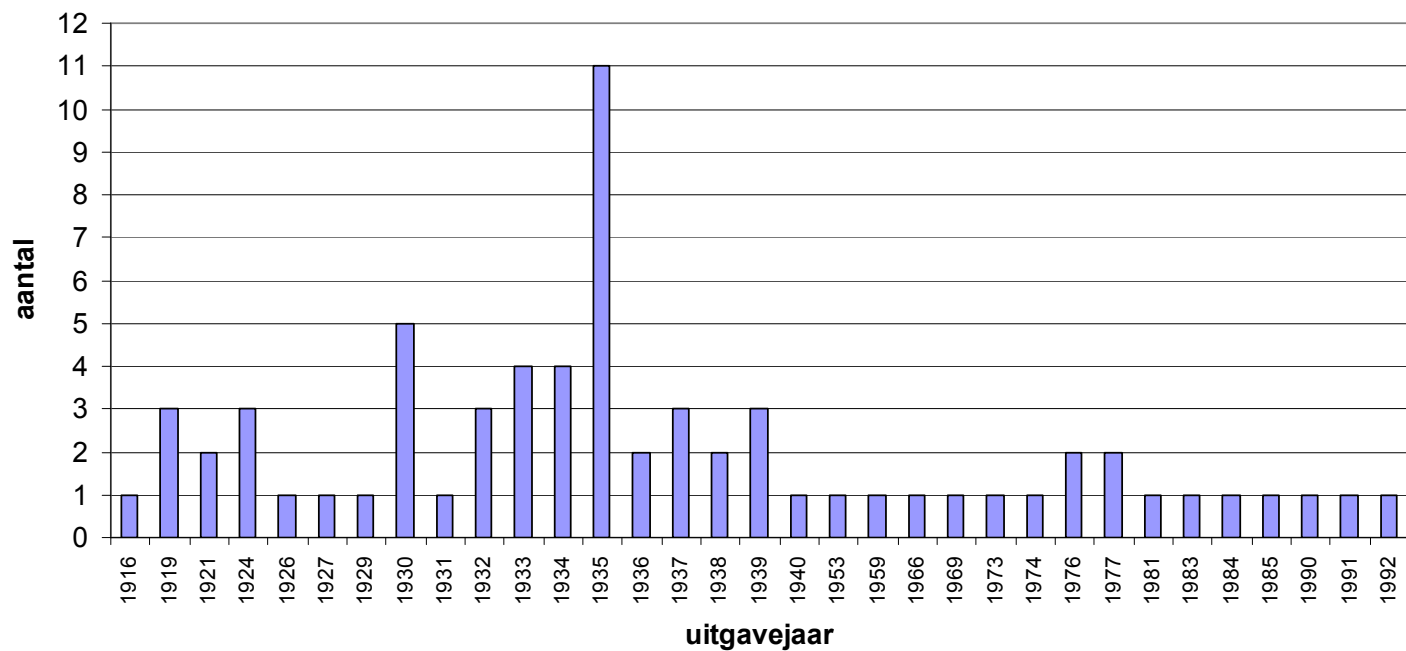
Regimentsgeschiedenissen zijn op de eerste plaats militaire werken; veldslagen en wapenfeiten die het regiment meemaken worden steeds goed en duidelijk beschreven. Hun doel is een voorbeeldfunctie te zijn voor de volgende generaties militieklassen, zodat zij kunnen leren uit hun ervaringen. Het zijn ook gedenkboeken voor de gesneuvelde kameraden. De regimentsgeschiedenis probeert een totaalbeeld van de oorlog te creëren. Zij hebben een positieve boodschap en minimaliseren daarom de negatieve kanten van het Belgisch leger. De auteurs van deze werken zijn op de eerste plaats militairen, vaak officieren. Op de tweede plaats worden deze werken geschreven en uitgegeven door “verbroederingen”, sociale verenigingen van oud-strijders van een regiment die met hun middelen een regimentsgeschiedenis tot stand brengen. De auteurs zijn hier vaak gewone soldaten die via verschillende verhalen het werk tot stand brengen.

De dominante periode van de uitgave van regimentsgeschiedenissen over de Eerste Wereldoorlog is het interbellum, meer bepaald de jaren dertig. De werken die na de Tweede Wereldoorlog verschijnen geven vaak meer aandacht aan deze laatste oorlog, behalve uiteraard werken die enkel de Eerste Wereldoorlog als doel hebben.

Regimenten

Infanterie

5 Vormelijke kenmerken

Inleiding

Dit hoofdstuk heeft aandacht voor de vormelijke kenmerken in verband met de regimentsgeschiedenissen. Welke bronnen gebruiken de auteurs bij het tot stand brengen van hun werk over hun regiment? Maken regimentsgeschiedenissen onderling gebruik van elkaar? Maken de regimentsgeschiedenissen over de Eerste Wereldoorlog gebruik van eenzelfde opmaak? Hoe wordt het verhaal verteld, is dit voornamelijk een derde persoon of vertelt men eerder via de eerste persoon? Hoe verloopt de tijd in een regimentsgeschiedenis? Het Belgisch leger kent in deze tijd een uniform Franstalig karakter, is dit ook zo in de regimentsgeschiedenissen? Maakt men gebruik van beeldmateriaal in deze werken, aangezien het dikwijls gaat over oude werken.

5.1 Bronnen

Hoewel de auteurs weinig of geen gebruik maken van een voetnootapparaat of enige bibliografische toelichting toch maken ze duidelijk wat ze gebruikt hebben bij het schrijven van hun regimentsgeschiedenis. Zoals blijkt uit deze inleiding van de Tweede Karabiniers, “*Vele onzer oud officieren en strijdmakkers leverden ons het materiaal : dagboek, rapporten, persoonlijke herinneringen, anekdoten zowel koddige als tragische.*”⁸⁶

Verder maken ze gebruik van persoonlijke herinneringen, tactische en bestuursarchieven,⁸⁷ oorlogsdagboeken, briefwisseling, militaire rapporten, nota's, neergeschreven gesprekken, allerhande officiële en onofficiële documenten, legerdagorders. De archieven van het legermuseum worden vaak gebruikt. De auteur van de regimentsgeschiedenis van het Tweede Karabiniers maakt ook gebruik van andere regimentsgeschiedenissen om zijn verhaal aan te vullen,⁸⁸ in dit geval is dit het werk van Marcel Corvilain over de Karabiniers en de Karabiniers-cyclisten.⁸⁹ Dit toont aan dat de auteur zich niet beperkt tot louter militaire bronnen die meteen voorhanden zijn maar ook gaat gebruik maken van andere literatuur in zijn vakgebied.

Ook Jacmain L. doet beroep op andere literatuur, hij schakelt over op de Duitse literatuur over regimentsgeschiedenissen:

⁸⁶ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.99.

⁸⁷ WILLEMS (R.), Vu et vécu. Historique du 20e régiment de Ligne, Gent, 1931, p.9.

⁸⁸ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.121.

⁸⁹ CORVILAIN (M.), L'histoire des régiments de carabiniers et des bataillons de Carabiniers cyclistes 1914-1930, Brussel, 1933, 398p.

*“De historiek van het 9e regiment Uhlanen vermeldt dat zoals op het oefenplein, de staf ver voorop, de eskaderoversten voor hun eenheden, opnieuw, in snelle vaart en onder hoerageschreeuw, op de vijand werd aangerend in de richting van de hoeve aan de pannebakkerij (hoeve aan de ijzerbeek).”*⁹⁰

Hij maakt gebruik van deze informatie in zijn verhaal over de Karabiniers-wielrijders tijdens de “Slag van Haelen”.

Regimentsgeschiedenissen, zoals dit van de 4de Linie, gebruiken militair geschiedkundige werken om de gaten in hun verhaal aan te vullen. De 4de Linie gebruikt een werk van Willy Breton, onder andere auteur van de 2^e Jagers te voet 1916, om de “veldslag bij Steenstraete” te bespreken.⁹¹ Regimentsgeschiedenissen worden ook zelf gebruikt als bron bij literatuur over de Eerste Wereldoorlog, zo wordt het boek “Overleven in een grote oorlog”⁹² van Gaston Vandewalle vrijwel volledig gebaseerd op de regimentsgeschiedenis van het 6e Linieregiment.⁹³ Het zeer vroege werk over de invasie in België, “The invasion and the war in Belgium, from Liège to the Yser 1917”,⁹⁴ maakt ook gebruik van de regimentsgeschiedenis van Commandant Breton. Zo wordt deze militaire auteur gelauwerd voor zijn werk in de inleiding van het boek.⁹⁵

De regimentsgeschiedenissen die na 1945 zijn geschreven moeten ook rekening houden met het feit dat het bronmateriaal ofwel deels vernietigd is ofwel verdwenen. Dit kwam door de afvoering van de archieven in 1940 naar Duinkerke, de rest werd vernietigd bij bombardementen op de stad Brussel door de Duitsers.⁹⁶

5.2 Opmaak

Regimentsgeschiedenissen (infanterie) zijn uitgegeven boeken, meestal met een beperkte oplage bedoeld voor de soldaten van het regiment of de leden van de verbroedering. Ze zijn allen opgemaakt zoals elk ander boek met een titel, inhoud, paginanummers, lijst van gesneuvelden, en eventueel maar zeer zelden een bibliografie of een personenregister. Ze zijn uiteraard allen uitgetypt behalve één exemplaar, dit van het 3e Jagers te voet, van alle

⁹⁰ JACMAIN (L.), *De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten*, 1953, Brussel, 1953, p.41.

⁹¹ S.n., *Historique du 4e régiment de Ligne 1914-1918*, s.l., 1933, p.169.

⁹² VANDEWALLE (G.), *Overleven in een grote oorlog, herinneringen van een infanterist 1914-1918*, Erpe, De Krijger, 1999, 134p.

⁹³ S.n., *Historique des 6e, 16e et 26e régiments de Ligne et 6e régiment de Forteresse*, Brussel, 1936, 196p.

⁹⁴ VAN DER ESSEN (L.), *The invasion and the war in Belgium, from Liège to the Yser*, Londen, T. FISHER, 1917; 356p.

⁹⁵ VAN DER ESSEN (L.), *The invasion and the war in Belgium, from Liège to the Yser*, Londen, T. FISHER, 1917; p.5.

⁹⁶ WEEMAES (M.), *Van de IJzer tot Brussel*, Marcinelle, Maison d’Edition S.C., 1969, p.5.

geraadpleegde werken is dit het enige dat nog met de hand geschreven is.⁹⁷ Alhoewel er nergens een datumvermelding bijstaat, moet dit toch een werk zijn zeer vroeg na de oorlog omdat het geschreven is door de bevelhebber van het regiment en het de typische kenmerken heeft van een vroege regimentsgeschiedenis met name de overdreven lofbetuigingen en heroïek. Sommige regimentsgeschiedenissen zoals dit van de 3^e linie⁹⁸ gaan zeer ver in het verschaffen van informatie over de veldslagen, zo gaat de 3^e linie hun slagorde bespreken, voegen er inlichtingen over de vijand aan toe en verschaffen informatie over de bezette stellingen alvorens in te gaan op de eigenlijke slag. Het afsluiten van deze gaat daarna gepaard met informatie over de gekwetsen, gesneuvelden en details over eventuele terreinwinst of geslaagde offensieven. Een regimentsgeschiedenis bevat meestal verschillende voorwoorden. Deze worden geschreven door hoge officieren. Deze staan vol van lof voor het regiment, hun moed en doorzettingsvermogen wordt alom geprezen. Het boek van 2^e Karabiniers telt niet minder dan 3 verschillende voorwoorden. De regimentsgeschiedenis van de grenadiers⁹⁹ zet zijn lovende woorden van de officieren achteraan. De historiek van de 7^e gemengde brigade¹⁰⁰ toont het schild van de pantserbrigade. Dit is opmerkelijk omdat men het wapenschild van het regiment niet overal ziet. Ofwel heeft men dit niet ofwel toont men enkel het vaandel. Dit wordt wel met een grote regelmaat vertoond. Het schild bestaat uit een Gallisch hoofd omringd met twee Frankische strijdbijlen, de leuze “Beatus et Fortis” met de letter 7. Beatus et Fortis staat voor een samen gelukkig leven van Vlamingen en Walen. Het Gallisch hoofd staat voor de voorouders die de nationale bodem bewoonden en verdedigden. De zevende gemengde brigade was de eerste naam, de term gepantserde brigade kwam na de invoering van tanks in het Belgisch leger. Deze historiek is dan ook vooral gericht op de Tweede Wereldoorlog. Dit regiment omvatte artillerie, mitrailleurs en een peloton rijkswachters.

Sommige historieken vertellen over de “helden” van het regiment. Dit zijn uitzonderlijke kerels die vermeld worden en hun heldendaden worden beschreven. Dit is een mooi initiatief omdat zo individuen ook erkenning krijgen. Deze kans krijgen zij via deze regimentsgeschiedenissen.

“Fortje Kapitein Dugaycquier, een schitterend soldatenleider, die door zijn manschappen en soldaten op de handen werd gedragen. ... op 15e October 1918 rukte hij vastberaden op tegen

⁹⁷ S.n., Historique du 3e régiment de Chasseurs à Pied, s.l., s.d., 69p.

⁹⁸ WILLEMS (M.), *Les 3e et 23e régiments de Ligne en campagne*, s.l., 1939, 116p

⁹⁹ S.n., Grenadier. Bijzonder nummer van het honderdjarig bestaan van het regiment, s.l., 1937, p.41.

¹⁰⁰ S.n. *Historiek van de 7e Pantser Infanterie Brigade*, s.l., 1973, 4p.

een weerstandsnest, dat den vooruitgang van zijne compagnie belemmerde. Is roemrijk gesneuveld tijdens een gevecht van man tegen man. Op het front sedert den aanvang van den veldtocht.”¹⁰¹

Verschillende regimentsgeschiedenissen pogen alles wat met hun regiment te maken heeft in hun verhaal te betrekken, het toevoegen van gedichten of de marsmuziek van het regiment zijn hier niet vreemd aan.¹⁰²

De inhoudstabellen van een regimentsgeschiedenis verraden meteen dat dit een zuiver militair werk is, primair gericht op het verhalen van alle wapenfeiten die dat regiment heeft meegemaakt. De gesneuvelden nemen altijd een speciaal hoofdstuk in. Hoofdstuk twaalf laat zien dat de gesneuvelden eer verdienen en dat ze een apart hoofdstuk verdienen. Dit vindt men terug in elke regimentsgeschiedenis, soms met een lijst van de gesneuvelden, vermisten of gewonden, soms enkel van de officieren, soms van gans het regiment. Een regimentsgeschiedenis die enkel de periode 1914-1918 omvat eindigt wanneer het regiment definitief terugkeert naar België nadat Duitsland het vredesverdrag ondertekent heeft. Tot dan is er het reële gevaar dat ze opnieuw aanvallen, het Duitse leger was immers nog niet vernietigend verslaan. Inhoudstabel van de regimentsgeschiedenis van het 14de Linie:

“

	Voorwoord.....	4
I.	Verdediging van Luik.....	5
II.	Van Luik tot Antwerpen.....	11
III.	Verdediging van Antwerpen.....	13
IV.	Verdediging van de Nethe.....	17
V.	De slag aan de IJzer.....	19
VI.	De wacht aan de IJzer.....	25
VII.	Gevechten bij Rampskappelle.....	28
VIII.	Bij Merckem.....	34
IX.	De slag van Merckem.....	39
X.	De verlossing van Vlaanderen.....	46
XI.	Wapenstilstand tot de Vrede.....	55
XII.	In Memoriam.....	56” ¹⁰³

¹⁰¹ S.n., *Historique des 6e, 16e et 26e régiments de Ligne et 6e régiment de Forteresse, Brussel, 1936*, p.141.

¹⁰² S.n., Grenadier. Bijzonder nummer van het honderdjarig bestaan van het regiment, s.l., 1937, p.37.

¹⁰³ S.n., Deelname van het 14e Linieregiment aan den oorlog 1914-1918, Brussel, 1924, 56 p.

Verschillende regimentsgeschiedenissen bevatten slechts een paar pagina's. Vaak zijn deze slechts gedenkboekjes die uitgedeeld worden bij bijeenkomsten van de verbroederingen of bij gedenkmissen voor de gesneuvelden. Wat ook zeer vaak voorkomt zijn kleine regimentsgeschiedenissen die tweetalig zijn en slechts de wapenfeiten van het regiment bevatten. Dit is een korte samenvatting, enkel gericht op militaire feiten. De auteur Jacoby bijvoorbeeld is de auteur van diverse kleine regimentsgeschiedenissen. Hij vertelt over verschillende regimenten in de derde legerdivisie onder andere het 11e Linieregiment¹⁰⁴ en het 14e Linieregiment.¹⁰⁵

5.2.1 Vertelvorm.

Dit varieert per regimentsgeschiedenis en varieert dan nog eens per hoofdstuk. De boeken die door één enkele auteur zijn geschreven verschillen ook. Sommigen beschrijven het regiment of de bataljons als één geheel en spreken vanuit die visie met nadruk over de officieren en enkele heldhaftige feiten van een bepaald soldaat. Andere schrijvers zullen dan weer de eerste persoon gebruiken en alles beschrijven hoe zij het zelf hebben ervaren dit is meestal het geval bij een infanteriesoldaat zelf. Een officier (auteur) beschrijft het verhaal via het regiment.

De boeken met verschillende auteurs voor verschillende hoofdstukken volgen het zelfde stramien, maar hier komt toch de ik-vorm meer naar voor.¹⁰⁶

Er kan geopteerd worden om de voorkeur te geven aan de verhalen die verteld worden van uit de eerste persoon omdat hierbij een zeer mooi en gedetailleerd verslag komt van een soldaat die met alle gebeurtenissen op de eerste rij zit. Hij vertelt alles wat er gebeurt, van het simpelste naar het gruwelijkste. Het gereedmaken van een gevecht, wapenfeiten, gruwelheden. In tegenstelling tot een verhaal uit de derde persoon dat soms wat te wetenschappelijk, militair overkomt.¹⁰⁷

5.2.2 Tijdsindeling in de Historieken

Regimentsgeschiedenissen hanteren verschillende manieren om hun verhalen een chronologisch karakter te geven. De regimentsgeschiedenis van de Tweede Karabiniers

¹⁰⁴ JACOBY (A.), Souvenirs de guerre. A la 1re compagnie du 11e régiment de Ligne du 30 juillet au 16 octobre 1914, s.l., 1934, 17p.

¹⁰⁵ JACOBY (A.), Historique succinct du 14e de Ligne, 2e partie: pendant la guerre de 1914-1918, s.l., 1939, 16p.

¹⁰⁶ S.n., *Historique des 6e, 16e et 26e régiments de Ligne et 6e régiment de Forteresse*, Brussel, 1936, p.56.

¹⁰⁷ CORVILAIN (M.), *L'histoire des régiments de carabiniers et des bataillons de Carabiniers cyclistes 1914-1930*, Brussel, 1933, 398p.

beschrijft de eerste fase van de oorlog, de bewegingsoorlog, dag per dag. Het stelt ons in staat te beseffen wat er gebeurt en hoe lang een beschieting of een veldslag kan duren:

*“10 september, per trein naar Boisscho, Marsch naar Tremeloo. De mannen zijn er het hart van in bij het zien van het door Duitschers afgebrande dorp. 11 september, Marsch naar werchter en Wackerzeel : Een slag is aan de gang. ... 12 september: de vijand is onzichtbaar talrijke schoten vallen uit de huizen rechtover. ... 13 september: Niettegenstaande den slag van den vroegeren dag, den regennacht zonder rust, moeten onze mannen den stijd herbeginnen”*¹⁰⁸

De stabilisatieperiode aan het front bestaat uit verschillende tijdsvakken, deze tijdsvakken zijn de verschillende sectoren dat een regiment bezet. *“Sector van Ramscappelle van 6^e september tot 6^e oktober 1918”*¹⁰⁹

Andere historiekken gaan, in plaats van dag tot dag of periode tot periode te bespreken, hun regimentsgeschiedenis indelen in orders. Het *“Historisch verloop van het 4^e Linie”*¹¹⁰ is hier zo een voorbeeld van. Alle orders over de hele oorlog staan hierin, het resultaat of het relaas dat hier dan opvolgt wordt netjes genoteerd. Deze historiek is de meest complete die ik tijdens mijn onderzoek ben tegengekomen. Op strategisch militair vlak is dit boek enorm uitgebreid, het leest zeker niet als het proza van de andere historiekken, het is zelfs zeer moeilijk om altijd te kunnen volgen maar het is ongelooflijk goed gedocumenteerd. Uiteraard wordt bij de ordervermelding ook de datum geplaatst maar toch is het zeer opvallend hoe deze historiek te werk gaat.

Nog andere regimentsgeschiedenissen zullen de Eerste Wereldoorlog overlopen per wapenfeit en zo hun werk inhoud geven. Het 5de Linie¹¹¹ gebruikt zijn veldslagen als inhoudstabel.

5.2.3 Beeldmateriaal, foto's, tekeningen, kaarten

Regimentsgeschiedenissen zijn meestal zo oud dat ze niet voorzien zijn van een tekening of foto op de voorflap. Degene die na de Tweede Wereldoorlog geschreven zijn hebben dit soms wel, zoals de regimentsgeschiedenis van het 5de Linie, waar een linessoldaat met het vaandel poseert (tekening).¹¹²

De voorpagina is meestal wel voorzien van een mooie tekening, van een frontsoldaat in gevechtspositie (20e Linie¹¹³), of een typische Belgische soldatenhelm uit de Eerste

¹⁰⁸ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.110.

¹⁰⁹ S.n., *Historique des 6e, 16e et 26e régiments de Ligne et 6e régiment de Forteresse*, Brussel, 1936, p.104.

¹¹⁰ S.n., *Historisch verloop van het 4e Linierégiment*, s.l., 1935, 373p.

¹¹¹ S.n., *Historique des 5e, 15e et 25e régiments de Ligne*, s.l., 1938, 207p.

¹¹² VAN HOECK (W.), *Historiek van het 5e Linie*, s.l., 1992, 384p.

¹¹³ WILLEMS (R.), *Vu et vécu. Historique du 20e régiment de Ligne*, Gent, 1931, 335p.

Wereldoorlog, de helm met het leeuwenhoofd er op, de Franse Adrianhelm¹¹⁴. Foto's vindt men overal terug, behalve de zeer oude werken zoals dit van de 2de Jagers te voet uit 1916. In het begin van het boek staat dan koning Albert, koningin Elizabeth en een hoge officier van het regiment, verder zijn er foto's te vinden van soldaten, versterkingen, gevangenen, het front, wapens enzovoort.

Men vindt vooral koolstoftekeningen door soldaten gemaakt. Deze kunnen ware kunstwerkjes zijn. Dergelijke tekeningen vindt men overal terug. Het zijn illustraties van veldslagen, van beschoten of brandende gebouwen enzovoort. De regimentsgeschiedenis van de karabiniers en wielrijders karabiniers van Marcel Corvillain is hier het perfecte voorbeeld van. Hier zijn prachtige tekeningen te vinden die ook vaak de lijdende soldaten portretteren.¹¹⁵

De meeste historische gaan ook de militaire kaarten van de opstellingen en wapenfeiten weergeven, sommige regimentsgeschiedenissen brachten zelf een extra boek uit met alle kaarten van de hele oorlog die gebruikt zijn onder andere deze van de grenadiers.¹¹⁶

5.2.4 Taal

Het Belgisch leger aan het IJzerfront bestond voor 59 procent uit Vlamingen. Deze werden vooral ingedeeld in de infanterie. De constante Franse bevelvoering zorgde voor wrevel in deze vier jaar lange ontberingen aan het front.¹¹⁷

Zoals eerder aangehaald is er in een regimentsgeschiedenis geen plaats voor Vlaamse eisen in het leger, er wordt niet gesproken over problemen met Vlaamse intellectuelen of problemen omwille van het taalprobleem. In het interbellum zijn de meeste regimentsgeschiedenissen geschreven door een Franstalig officier. Men stelt vast dat er steeds een Nederlandstalige vertaling van uitkomt of dat de historiek is opgebouwd in beide landstalen. Dit is een logisch gevolg van het feit dat er een groot deel van de soldaten uit Vlamingen bestond. Zij hadden ook het recht om hun geschiedenis en wedervaren te herbeleven. Ten tweede worden de verbroederingen opgericht door de soldaten. Nederlandstalige oudgedienden willen uiteraard een Nederlands versie van hun wedervaren.

Veel regimentsgeschiedenissen zijn tweetalig. Hierbij zal elke pagina van het werk bestaan uit twee kolommen, een Franse en Nederlandse kolom bijvoorbeeld dit van de Tweede Linie¹¹⁸

¹¹⁴ VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden, Deel 1 van 1830 tot 1919*, Brussel, Grisard André 1982, p.343.

¹¹⁵ CORVILAIN (M.), *L'histoire des régiments de carabiniers et des bataillons de Carabiniers cyclistes 1914-1930*, Brussel, 1933, 398p.

¹¹⁶ ETIENNE (E.), DE GROX (C.), *Historique des régiments de Grenadiers 1914-1918*, Brussel, 1927, 611p.

¹¹⁷ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p.64-65.

¹¹⁸ S.n., *Historique du 2e et 22e regiment de Ligne*, Gent, 1926, s.p.

of de Derde Linie¹¹⁹. Het ook voor dat men eerst de volledige Franstalige regimentsgeschiedenis verschaft en dan een volledige Nederlandstalige regimentsgeschiedenis. Dit van de Tweede Karabiniers is daar een voorbeeld van en vertelt dit ook aan zijn lezers, “*Hartelijk dank ook aan P. Lauwers voor zijn werk alsook Paul Hofmans (vuurkruis) voor zijn lange en moeilijke taak alles te vertalen voor onze Vlaamsche makkers*”¹²⁰. Vaak komt het ook gewoon voor dat er een Nederlandstalige uitgave volgt op de Franse versie bijvoorbeeld deze van de 20e Linie, “*vu et vécu*” of “*gezien en bijgewoond*”.¹²¹ In elk geval wordt er zeker werk gemaakt om de Vlaamse soldaten te voorzien van hun regimentsgeschiedenis in hun eigen taal. Bij een speciale uitgave van de regimentsgeschiedenis van de grenadiers valt het op dat men twee verschillende opmaaksystemen hanteert bij de vertalingen. De eerste 40 pagina’s beschrijven de historiek van de verschillende oorlogen zelf, deze zijn opgebouwd uit links (even getal) een Franstalig en rechts (oneven) Nederlandstalig deel van 20 pagina’s elk. Hierna verlaat men dit systeem en gaat men op elk blad een kolom Nederlands en Frans zetten.¹²²

Deelbesluit

De auteurs van regimentsgeschiedenissen pogen zeker een beroep te doen op verschillende bronnen, naast ooggetuigenissen. Legerorders, dagboeken of archiefstukken worden zeer vaak gebruikt. Ook maakt men gebruik van andere regimentsgeschiedenissen om gaten op te vullen in hun eigen werk. De opmaak van regimentsgeschiedenissen is uniform te noemen, de opeenvolgende wapenfeiten van een regiment vormen de hoofdstukken en het hoofdonderwerp. De vier jaren durende oorlog wordt beschreven aan de hand van een chronologisch verloop. De lange stabilisatieperiode, de wacht aan de IJzer, kent een onderverdeling via sectorbezetting van een bepaald regiment. De gehanteerde taal is Frans, maar vrijwel elke regimentsgeschiedenis kent een Nederlandstalige vertaling of kent een tweetalige opmaak. Het beeldmateriaal bestaat uit tekeningen, foto’s en veel kaarten over de militaire opstelling of strategische posities.

¹¹⁹ S.n., Derde Linieregiment. Historiek van het regiment gedurende den veldtocht 1914-1918, Oostende, 1935, 50p.

¹²⁰ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.99.

¹²¹ WILLEMS (R.), *Vu et vécu. Historique du 20e régiment de Ligne*, Gent, 1931, 335p.

¹²² S.n., *Grenadier. Bijzonder nummer van het honderdjarig bestaan van het regiment*, s.l., 1937, 52p

6 Inhoudsanalyse

Inleiding

Dit hoofdstuk onderzoekt grondig de inhoud van de regimentsgeschiedenissen. Kennen de regimentsgeschiedenissen een gelijklopende inhoud? Bespreken zij hetzelfde? Verder is ook de objectieve of subjectieve waarde van deze werken belangrijk. In welke mate is er sprake van een objectieve verslaggeving van de feiten? Hoe komen de soldaten aan bod, worden emoties diepgaand beschreven of slechts oppervlakkig? Hebben de regimentsgeschiedenissen ook aandacht voor het alledaagse leven tijdens de vier jaar lange stabilisatieoorlog? In welke mate komen burgers of geallieerde contacten aan bod in de regimentsgeschiedenissen. Verder wordt ook dieper ingegaan op de infanterie omdat de infanterie toch de hoofdrol speelt in de Eerste Wereldoorlog, gevolgd door de invloed van de staat en de evolutie van het Belgisch leger in de regimentsgeschiedenissen. De oprichting en het symbool van het regiment worden ook besproken.

6.1 Inhoud

Een regimentsgeschiedenis is in de eerste plaats een militair werk. Het verschaft informatie over de samenstelling, opstelling en de wapenfeiten van een bepaald regiment. Een regiment is opgedeeld in bataljons die verder opgedeeld worden in compagnieën. De opstelling van de verschillende eenheden wordt gedetailleerd weergegeven. Dit heeft een zeer strategisch, militair karakter en is daarom moeilijk te begrijpen. De kaarten van de opstelling of de veldslag helpen hierbij om dit te doorgronden. Een regimentsgeschiedenis verschaft een idee hoe het er in een offensief of een defensieve actie aan toe ging. Bijvoorbeeld een beschrijving van een wapenfeit uit de regimentsgeschiedenis van de 2^e Karabiniers:

“Heel de compagnie ontplooit in scherpschutterlinie op 300 meter front. Ik sta in bewondering voor de koelbloedigheid onzer mannen; zij stellen zelf den onvloed van hun vuur vast, terwijl het Duitse vuur te hoog is. De artillerie schiet ook te hoog en verbreekt de dennenboomen boven onze hoofden. De scherpschutterlinie is een beetje achter den boschzoom en van buiten af niet zichtbaar. De mannen liggen, enkelen staan recht om beter te schieten. De mannen denken er niet meer aan hun te verbergen, ik geef bevel aan de rookers hun pijp op te steken gedurende de strijd. Ik rook zelf een sigaret en alle onrust schijnt geweken. Een tweede aanval tegen 6 uur. Ze komen op 50m. maar op deze afstand is het vuur zeer moorddadig en de Duitschers moeten terug wijken. Enkele lijken liggen op minder dan

50m van ons. De mannen willen reeds deelen van hun uitrusting gaan wegnemen als trofee.”¹²³

Een tweede voorbeeld van zo een wapenfeit is het volgende van de Karabiniers-cyclisten tijdens de Slag te Haelen, Augustus 1914:

“ Een bevel werd gegeven. De Karabiniers-cyclisten hebben met een vlugge beweging, hun bajonet uit de schede getrokken en ze op de loop van hun geweer gestoken. Daar is de wilde bende. De paarden stormen aan in vliegende vaart. “Op de Knieën! Vuur!” De cyclisten maaien letterlijk het eerste peloton weg van dichtbij. Zij hebben de tijd niet meer een tweede maal aan te leggen en planten hun bajonet in de borst van de paarden of in de zijde van de Dragonders die meegetrokken door hun vlucht, de lijn van de cyclisten overschrijden. Dolle paarden werpen hun ruiter uit het zadel en lopen verloren in het veld tussen de lijken, in een wolk van stof en een flauwe reuk van bloed en zweet, vechten Dragonders en Zwarte Duivels met de sabel, met de lans , met de bajonet! De charge is gebroken en de cyclisten kunnen terug gebruik maken van hun geweer.”¹²⁴

De regimentsgeschiedenis geeft mooi weer hoe een aanvalsplan eruit zag bijvoorbeeld tijdens het bevrijdingsofficier in september 1918:

“Wijzigingen aan mijn order nr 263/3 in datum 24-9-18

-Dag J=28

-Opstelling geëindigd om 2uur.

-Uur H : bij dageraad, zal naderhand bepaald worden

-Het IIIe zal de Bayernstellung kuischen

-Het IIe zal de Preussenstellung en de steun van de Preussenstellung kuischen

-Het Ie zal het IIe en het IIIe voorbijtrekken en oprukken tot aan de Zarrenbeek.

In de bijzondere opdracht van elk Bon (bataljon) meldt de korpsoverste aan het Ie Bon, dat het zijn opmarsch zal schorsen gedurende één uur op 500m. ten W. van Clercken-Riegel vooraleer zich te wagen tot aan de Zarrenbeek.

Gedurende dit oponthoud zal de artillerie met de voorbereiding voortgaan: het bataljon dat voorop gaat zal dan verkenningen uitzenden om bressen en doorgangen voor te bereiden”¹²⁵

¹²³ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.108.

¹²⁴ JACMAIN (L.), De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten, 1953, Brussel, 1953, p.38.

¹²⁵ S.n., Derde Linieregiment. Historiek van het regiment gedurende den veldtocht 1914-1918, Oostende, 1935, p.49.

Dit is uiteraard niet gemakkelijk te begrijpen, maar het is een militair werk en dat mag niet vergeten worden. Het geeft echter goed weer hoe een aanvalsplan wordt weergegeven in de regimentsgeschiedenissen.

De opstelling van een regiment te velde gebeurt met een ongelooflijk oog voor detail en is moeilijk te doorgronden. Een voorbeeld van een opstelling tijdens het gevecht bij Aarschot, 19 augustus 1914, maakt dit meteen duidelijk:

“het III/6 en het III(26) versterkt door een batterij artillerie, het geheel onder het bevel van Luitenant-kolonel M.S.B Funcken, bevinden zich te Aerschot. Het III/6 heeft stelling genomen ten Noordoosten, het III/26 ten oosten van de stad; volgende schikkingen werden getroffen: de 2/III/26 onder het bevel van Luitenant Van Glabeke levert twee groote wachten: G.W. nr. 1, op 400 meter ten Zuidwesten van den mijlpaal 18 der baan Aerschot-Rillaer; G.W. nr. 2, ter hoogte van mijlpaal 18 der voornoemde baan; het overige van het bataljon, hetzij drie compagnies en een compagnie Mitrailleurs wordt als reserve op 600 meter achter de Groote wachten, in groep opgesteld.”¹²⁶

Na enig onderzoek ziet men al snel verbanden tussen de verschillende letters en getallen.

III staat voor het 3de bataljon, 6 staat voor het 6de linieregiment. Bij de mobilisatie worden verschillende regimenten ontdubbeld, dit wil zeggen dat ze zich opsplitsen in twee groepen, in dit geval splitst het 6de in het 6de en het 26^e. Het 16^e wordt dan weer gevormd bij het samenvoegen en de reorganisatie van het leger na de IJzerslag. De 2 staat voor de tweede compagnie van het 3de bataljon van het 26^e linieregiment (2/III/26). Het 6de en 26^e linieregiment maken samen de 6de gemengde brigade uit. G.W. staat voor een verdedigingspost of grondwerken.

De lezer van een regimentsgeschiedenis komt te weten hoe zo een regiment nu in elkaar zat. Het volgende voorbeeld geeft dit treffend weer, het verhaalt over de belangrijke veldslag voor het Belgisch leger bij Halen, de “Slag van Halen”, ook bekend onder de naam “Slag van de Zilveren Helmen” was een opsteker voor het Belgisch leger. Halen vormde een sleutel in de schakel van verdedigingspunten langs de Gete. Indien De Duitsers hier konden doorstoten zou het leger in twee gesplitst worden en niet meer in contact zijn met Antwerpen, het hoofdkwartier van het Belgisch leger. De Duitsers besluiten tot een grote cavalerieaanval op dit punt. De verhouding bedraagt 1/3 in het nadeel van de Belgische troepen. Toch slaagt het

¹²⁶ S.n., Historique des 6e, 16e et 26e régiments de Ligne et 6e régiment de Forteresse, Brussel, 1936, p.50.

Belgisch leger erin hier een overwinning te behalen. Deze veldslag luidt ook het einde in van de cavaleriecharges met het blanke wapen. Deze veldslag wordt ook in vrijwel elke regimentsgeschiedenis aangehaald als een belangrijke Belgische overwinning. De Karabiniers-Cyclisten spelen hier ook een hoofdrol in. De auteur, Jacmain, geeft mooi hun slagorde weer.

“SLAGORDE VAN HET BATALJON”¹²⁷

Staf van het bataljon: *Majoor Siron*
 2^e Kapitein A.E.M. Panquin
 Kapitein van Belle, officier-betaalmeester

1^e Compagnie: *Kapitein-Commandant Van Damme*
 Luitenant Albert
 Luitenant Peleman
 Luitenant Lambrechts
 Adjutant Thirionet
 Geneesheer van het bataljon Pierre

2^e Compagnie: *Kapitein-Commandant Van Damme*
 Luitenant Lardo
 Luitenant Desmet
 Adjutant Bollekens
 Adjunct Geneesheer Marlier

3^e Compagnie: *2^e Kapitein Derenne*
 Luitenant Groetaers
 Luitenant Devos
 Adjutant Noël
 Adjunct Geneesheer Pierre

Sectie mitrailleurs: *Kapitein van de Zande”*

¹²⁷ JACMAIN (L.), *De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten*, 1953, Brussel, 1953, p.32.

Er zijn verschillende soorten regimentsgeschiedenissen of historieken. Sommigen gaan enkel over de tijdspanne van 1914-1918, sommigen over het eerste oorlogsjaar (deze die in de oorlog zelf zijn geschreven), anderen vertellen dan weer de historie van het regiment sinds zijn oprichting, deze startten dan meestal in 1830, met de onafhankelijkheid van België en de oprichting van een nationaal leger. De Eerste Wereldoorlog krijgt uiteraard een hoofdrol, omdat deze oorlog de belangrijkste Belgische militaire gebeurtenis is. Ook kan het gebeuren dat een regimentsgeschiedenis geschreven wordt die vertrekt van aan de Eerste Wereldoorlog tot het tijdstip waarop men aan het boek begint te werken. De meeste historieken over de “Grootte Oorlog” zijn in het interbellum geschreven, dit valt samen met de oprichting van verschillende broederschappen, regimentsverenigingen. Ter illustratie hiervan volgt een opsomming van enkele werken.

Een historiek over het eerste oorlogsjaar: Belgisch regiment te velde 2e regiment Jagers te voet ¹²⁸

Historiek over de vier oorlogsjaren 1914-1918: Historique des régiments de Grenadiers. ¹²⁹

Historiek van een regiment sinds zijn oprichting: Geschiedkundig overzicht der 6e, 16e en 26e Linierregimenten en van het 6e vestingsregiment. ¹³⁰

Historiek gestart sinds 1914 tot beginpunt van het werk hieromtrent: L’Histoire des Régiment de carabiniers / carabiniers cyclistes 1914-1930. ¹³¹

Toch kan men de historieken beter onderverdelen in twee delen, namelijk deze die over het regiment gaan sinds de oprichting en deze die starten of enkel gaan over de Eerste Wereldoorlog. Deze laatste zijn ook het meeste gedocumenteerd en gedetailleerd en zijn, voor het grootste deel, opgebouwd volgens hetzelfde stramien. Ze volgen allemaal de vier grote hoofdstukken uit de Belgische oorlogscampagne: de bewegingsoorlog, de slag aan de IJzer, de stabilisatie van het front “Heilige Wacht” en het bevrijdingsoffensief in september 1918. De wapenstilstand sluit de regimentsgeschiedenis af, sommige gaan nog even verder tot 1919, wanneer de vrede wordt getekend.

¹²⁸ BRETON (W.), Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet, 1916, 135p.

¹²⁹ ETIENNE (E.), DE GROX (C.), *Historique des régiments de Grenadiers 1914-1918*, Brussel, 1927, 611p.

¹³⁰ S.n., *Historique des 6e, 16e et 26e régiments de Ligne et 6e régiment de Forteresse*, Brussel, 1936, 196p

¹³¹ CORVILAIN (M.), *L’histoire des régiments de carabiniers et des bataillons de Carabiniers cyclistes 1914-1930*, Brussel, 1933, 398p.

De mobilisatie van het leger wordt meestal snel overlopen. De angst voor een totale oorlog is hier nog ver te zoeken, men heeft vertrouwen dat de Belgische neutraliteit zal gerespecteerd worden bij de grootmachten en dat het net als in 1870 bij de Frans-Duitse oorlog er slechts een grensbewaking zal nodig zijn. Zelfs bij de algemene staf, waar men bewust is van de het Schlieffen plan, is men deze mening toegedaan.

De eerste fase, de bewegingsoorlog, heeft als hoogtepunt de uitvallen van uit het nationaal hoofdkwartier, Antwerpen. Deze uitvallen omvatten alle regimenten en vormen de hoofdbrok van de bewegingsoorlog. De uitvallen vanuit Antwerpen hebben twee redenen, ten eerste de Duitsers verhinderen om versterkte posities uit te bouwen om het leger te isoleren in Antwerpen, ten tweede om de bondgenoten te ontlasten en Duitse divisies in België te houden. Talloze gevechten zijn hier een voorbeeld van in deze bewegingsoorlog om een opening te zoeken om troepen te omsingelen. Het gevecht te Eppeghem op 25 Augustus is illustreert dit. Voor het regiment 2de Jagers te voet, was het meteen hun vuurdoop.

*“granaten die ontploffen als blikseminslagen, kogels die fluiten en neerklappen, soldaten die plots met een hartverscheurenden kreet neerstorten, gewonden die kreunen en waarvan het bloed in groote, roode plassen op den bodem druipt. Dan plots als medegesleurd door een onweerstaanbare macht, volgt men de makkers die vivat roepen, men vergeet alles en als door dronkenschap beneveld stormt men vooruit.”*¹³².

Deze uitvallen uit Antwerpen dienden om de Duitse Druk op Frankrijk te verminderen door de Duitse reservelegers die aan de Marne moesten slag leveren te verplichten hun flank te dekken waar de Belgische legers zich op storten. De “slag aan de Marne” is een zeer belangrijk punt in de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog, het brengt de Duitse opmars door Frankrijk tot staan op 6 september 1914. Meerdere andere regimentsgeschiedenissen zijn zich hiervan bewust en nemen dit ook op in hun historiek, onder andere de regimentsgeschiedenis van de 7^e Gemengde Brigade.

“Op het ogenblik dat op het Fransche front de geweldige slag plaats grijpt, gekend als “slag van de Marne”, beslist ons Bevelhebberschap, ingelicht over het samentrekken van Duitse troepen voor Antwerpen, en tevens over de verzwakking van hun rechtervleugel, een overval te doen in de richting van de verbindingslijnen van de vijand.

Bevel wordt gegeven Aerschot in te nemen en de spoorbaan Luik-Brussel te vernietigen. Tegelijkertijd zullen, op het overige van de frontlijn, geveinsde aanvallen plaats grijpen.

¹³² BRETON (W.), Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet, 1916, p.35.

De 7de gemengde brigade is gelast met den aanval op Aerschot.

In den nacht van 8 op 9 wordt zij per spoor naar Heyst-op-den Berg gevoerd, en voor den dageraad begeeft zij zich op weg. De aanval, met kracht aangevat, wordt met succes bekroond. Aerschot is ingenomen. De vijand laat ons 400 krijgsgevangenen, wapens en materiaal. Onder schitterende voorteekens begonnen, neemt deze krijgsverrichting des anderendaags een geweldige uitbreiding. Inderdaad het Bevelhebberschap ingelicht over het aftrekken naar Frankrijk van het IX C.R., haast zich van de aangeboden gelegenheid gebruik te maken: de Koning beslist, in den loop van den avond, de rechtervleugel van de verzwakten vijand door het gansche leger te doen aanvallen. De dag van 10 september zal gewijd worden aan het samen trekken van het Leger en het plaatsen van de verschillende afdelingen tegenover hun doelwit. De algemene aanval zal den 11den uitgevoerd worden. Gedurende 10den manoeuvreert de 2de L.A. in verbinding met de D.L. in de richting van Leuven. Deze dag zou bijzonder roemrijk worden voor de 7de gemengde brigade. Den 12den rukt het Leger opnieuw vooruit. De 7de gemengde brigade krijgt bevel naar Holsbeek op te trekken met de zending den tegenstand van de vijandelijke beschutting voor Leuven te breken. Spijts de hardnekkige tegenstand en de verbitterde tegenaanvallen van de vijand, versterkt de 7de Gemengde Brigade zijn toebereidselen om zijn succes te vervolgen. Op dit oogenblik krijgt zij bevel zich terug te trekken op Gelrode. Terwijl de terugtocht plaats grijpt onder een plassenden regen, verneemt de 7de gemengde brigade, die zich gedurende deze vier harde dagen met roem overladen heeft, de zegepraal van de Marne. Ons leger heeft er bescheiden toe bijgedragen, met voor zijn front een aanzienlijke vijandelijke macht te weerhouden die anders naar Frankrijk had kunnen gezonden worden.”¹³³

Deze offensieven in Antwerpen veranderen daarna snel van toon wanneer de Duitsers de stad belegeren. De koning beslist tot een algemene aftocht naar de Kust. Jacmain verhaalt het als volgt:

“De aftocht uit Antwerpen was één van de gelukkigste beslissingen van de Belgische Legerstaf, het redde het veldleger en de natie. Tot grote teleurstelling van de Duitse Generaal Von Beseler, die Antwerpen binnentrad in de volle overtuiging dat hij het Belgisch Leger, de regering en zelfs de Koning ging gevangen nemen. In plaats daarvan vond hij enkel een afvaardiging van burgers. Het Belgisch leger was verdwenen, de forten waren ledig, het

¹³³ S.n., Beknopte geschiedenis van de 7e, 17e, 27e Linieregimenten naar de documentatie van de Geschiedkundige Afdeling van de Algemeen staf van het Leger, Brussel, p.7-9.

materiaal was vernietigd door de Belgische soldaten. Deze beweging werd uiterst voorzichtig aangepakt en is volledig ontsnapt aan de waakzaamheid van het Duitse Opperbevel.”¹³⁴

De tweede fase is deze van de beruchte IJzerslag. Deze slag put het Belgisch Leger compleet uit. De verliezen zijn groot, het moreel is zwak, de gehoopte geallieerde tussenkomst laat op zich wachten. De mannen hebben nood aan opstekers, de officieren zorgen hiervoor door de regimenten te prijzen.:

“Slecht gesteund door de Artillerie, in de onmogelijkheid versterking te verkrijgen, onderworpen aan een bombardement, waarvan zelfs de historie der tegenwoordigen oorlog weinig voorbeelden levert, langs zijnen rechtervleugel bijna omsingeld, slecht beschermt in nauwelijks aangegeven loopgrachten, half gedempt en bij wijlen onbezikbaar, bevond zich het regiment den 24sten oktober in een zoodanig tragischen toestand dat een verdere weerstand onmogelijk was. Alleen een regiment als het 14de had dezen weerstand zoo lang kunnen volhouden”¹³⁵.

Dit fragment komt rechtstreeks uit een rapport van Generaal-Majoor Jacques die de dappere verdediging van het regiment tijdens de IJzerslag eert. Dit is typisch aan een regimentsgeschiedenis, elk regiment heeft wel een hoge officier die een bepaald regiment de hemel in prijst en eert voor hun moed en zelfopoffering. Dit is normaal, de soldaten hebben deze opkickers nodig om de moed er in te houden. Men mag niet vergeten dat sommige regimenten meer dan de helft kwijt raakten in deze verschrikkelijke veldslag. Het is dus nodig dat de soldaten de eer krijgen die hen zeker toekomt. Het is pas na het lezen van tientallen regimentsgeschiedenissen dat het opvalt dat steeds hetzelfde stramien voorkomt. Het David versus Goliath syndroom heeft hier zeker ook invloed op. Het is onvoorstelbaar dat het Belgische veldleger de Duitse stoomwals min of meer heeft kunnen tegenhouden bijna zonder enige hulp van de geallieerde legers op die cruciale momenten. Deze slag aan de IJzer was ook zeer belangrijk omwille van het feit dat de vijand ook zwaar getroffen werd en Calais en de havens aan het kanaal vrij bleven van Duitse bezetting. Indien deze immers bezet waren zou dit de Britse hulp enorm belemmeren en zelfs volledig beletten en zouden de Duitsers misschien de overwinning behaald hebben. De IJzerslag wordt door elk regiment afzonderlijk behandeld vanuit hun eigen posities. “Standhouden” is hierbij het kernwoord.

¹³⁴ JACMAIN (L.), De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten, 1953, Brussel, 1953, p.69.

¹³⁵ S.n., Deelname van het 14e Linierregiment aan den oorlog 1914-1918, Brussel, 1924, p.22..

De derde fase in de regimentsgeschiedenissen is de stabilisatieperiode, dit omvat het grootste deel van deze werken. De stabilisatieperiode begint zeer slecht, het leger is uitgedund door de verschillende opeenvolgende veldslagen en zeker door de grote IJzerslag.

*“De lange wachtperiode aan den IJzer, uiterste verdediging van het laatste brokje grond van ons schoon vaderland, vangt aan in zeer ongunstige voorwaarden, des te meer, daar de Winter voor de deur staat. Koude, regen en slijk zullen onze wreedste vijanden zijn. Geen verheven wapenfeiten meer... Onze soldaten lijden, maar zij hopen, velen sneuvelen zonder roem en besproeien met hun bloed den vruchtbaren grond van Vlaanderen. Ons Leger is verzwakt, alles dient heringericht, de uitrusting vormen nog slechts wat lompen, de bevoorrading is onvoldoende, de munitie ontbreken. Aller gedachten gaan naar het Oosten, naar onze overrompelde haardsteden.”*¹³⁶

Er is een tekort aan alles, de regering is afhankelijk van de bondgenoten maar zal dit snel opvullen door in Frankrijk en Engeland snel een oorlogsindustrie in te stellen met Belgische arbeiders. Men mag niet vergeten dat de Kongokolonie er nog is en daar wordt de strijd ook verder gezet met verschillende successen in samenwerking met de geallieerden. De regimenten bezetten verschillende sectoren aan het IJzerfront, deze worden besproken met veel nadruk op de dagelijkse sleur en bombardementen. Deze blijven in het begin onbeantwoord maar met de tijd slaagt het Belgisch leger erin ook een sterke loopgravenartillerie uit te bouwen en kan er gereageerd worden, dit is een stevige oppepper voor de soldaten.

De vierde fase in de regimentsgeschiedenissen is het lang verwachte eindoffensief om het vaderland te bevrijden. De toon van deze hoofdstukken is dan ook van een overgelukkige aard. De soldaten zien hier enorm naar uit volgens de regimentsgeschiedenissen:

*“Onze manschappen zijn ontketend. In een onweerstaanbare stormloop overwinnen zij alle hinderpalen. Honderden krijgsgevangenen worden achteruit gestuurd. Van s’middags af is de kruin van Broodseinde triomfantelijk bezet. Onze verbonden die zich die woedende gevechten van 1917 herinneren (Duitse offensieven), kunnen het met moeite geloven. De 8^e D.I. heeft een sprong van 7 km gedaan, doorheen de sterkste stellingen van de vijand.”*¹³⁷

Het offensief brengt een enorm vertrouwen teweeg bij de manschappen, het gaat zelfs zover dat ze nu zelfs respect hebben voor de Duitsers die hun stellingen verdedigen. Wat een

¹³⁶ S.n., Geschiedkundig overzicht der 6e, 16e en 26e Linierregimenten en van het 6e vestingsregiment, s.l., 1936, p.78.

¹³⁷ S.n., Aux deux mille morts des 7e, 17e et 27e régiments de Ligne 1914-1918, Brussel, 1930, p.27

omslag van mentaliteit, toen de Duitsers nog lafaards waren omdat ze hen bestookten met artillerie. Het Belgisch leger is vanaf dit moment modern en kan een geslaagd offensief lanceren.

“Om 2 uren 30 beschrijven de lichtstralen van een projecteur een cirkel op den horizon en nemen daarna een verticale houding aan. Het is het teken van de artillerievoorbereiding. Ogenblikkelijk is het hemelgewelf langs alle kanten verlicht en de overgrote massa kanonnen van alle kaliber zenden een vloed van obussen naar de Duitse lijnen toe. Men moet zulk concert bijgewoond hebben, om te beseffen welke uitbreiding men na vier jaar oorlog aan oorlogstuig heeft gegeven... de moffen beschieten ons dapper”¹³⁸

Het geloof in de goede afloop van het offensief is groot bij de soldaten, het besef dat de oorlog weldra gedaan zal zijn en da ze hun familie zullen terugzien.

“Schitterend sukses dien eersten dag, en dit na een vierjarig verblijf in de loopgraven. Het voorbeeld der oversten in het algemeen werkte aanstekelijk, maar de hoop hun landgenoten van het Duitsch juk te bevrijden en geliefde wezens weer te zien vertiendubbelden de kracht van de Karabiniers.”¹³⁹

Het geslaagd eindoffensief van de geallieerden versterkt met verse Amerikaanse troepen leidt de wapenstilstand in. Het Belgisch leger neemt Vlaanderen voor zijn rekening, het Belgische volk verwelkomt zijn dapperen. Het gevoel bevrijd te worden door de eigen soldaten, na vier jaar Duitse bezetting waarbij geen Belgische soldaat te zien was en men afgesloten was van de regering en de koning, is ontladend. De vreugde is enorm, het kleine Belgische leger is er in geslaagd de Duitsers te breken. De intrede in het bevrijde Brussel na de wapenstilstand, 21 November, is er één van ongekeerde vreugde en geestdrift. Eindelijk kwam er een einde aan de “52 maanden” oorlogsgeweld. Die term “52 maanden of 52 mois” gebruikt men vrijwel overal. Het is de “soldatennaam” voor de oorlog.¹⁴⁰

De regimentsgeschiedenissen zullen ook altijd een speciale plaats toereiken aan hun koning, de Koning-Ridder, Albert. De soldaten strijden voor hem, hij is de verpersoonlijking van het bezette land. Bij de slag aan de IJzer krijgen alle regimenten het bevel dat ze moeten standhouden, de koning voert nog steeds het bevel over het leger, zonder steun van de geallieerden vroeg hij het uiterste van zijn manschappen.¹⁴¹

¹³⁸ S.n., *Ca cest le 18e (18e de Ligne). Un Régiment belge durant la Grande Guerre*, Brussel, 1935, p.165.

¹³⁹ S.n., *Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers*, Brussel, 1935, p.137.

¹⁴⁰ S.n., *Grenadier. Bijzonder nummer van het honderdjarig bestaan van het regiment*, s.l., 1937, p.25.

¹⁴¹ RONSE (E.), *De Slag aan den IJzer*; Parijs, De Mesmaeker-Froment, 1915, p.17.

*“We kregen het ordewoord, Volhouden en de Karabiniers zullen volhouden, niettegenstaande alles, niettegenstaande honger, dorst en vermoeidheid, niettegenstaande de koude, niettegenstaande den verschrikkelijken regen van ijzer die ze ondergaan, zij zullen volhouden en het laatste stukje van hun België niet lossen. Zij zullen volhouden omdat Hij het wil, Hij onze koning.”*¹⁴²

De mannen zijn vastbesloten tot de laatste man te vechten om het laatste stukje vrij België te verdedigen, de koning is duidelijk het grote voorbeeld en voor hem zijn ze bereid alles op te offeren. Dit stukje is echt prachtig, pure vaderlandsliefde en het besef dat ze absoluut moeten volhouden, het geloof in de leider, stuwt hen tot de hun laatste krachten want de omstandigheden waarin ze vechten zijn verschrikkelijk, de honger en dorst, de vermoeidheid, de constante beschietingen moeten een hel op aarde betekend hebben. Toch is het mooi om te lezen dat deze Belgische soldaten niet zullen opgeven, wat er ook gebeurt.

Hij is werkelijk de held van België en dat blijkt ook duidelijk uit de historieken. Zijn brieven voor de troepen, speeches en steunbetuigingen worden overal beschreven en afgedrukt. De historieken die verder gaan dan de oorlog verhalen ook over zijn dood en het enorme verdriet bij de oud-strijders hieromtrent.¹⁴³ De dankbaarheid voor de soldaten jegens de koning is enorm omdat hij ze niet laat meevechten in de verschrikkelijke desastreuze offensieven van de geallieerden.

6.2 Objectief of Subjectief

De regimentsgeschiedenissen die geschreven zijn tijdens of vlak na de Eerste Wereldoorlog zijn veel subjectiever geschreven dan de andere. De haat voor de Duitsers is echt enorm groot. *“Woeste barbaren”, “waarlijke duivels”* of *“het zijn geene menschen maar monsters”* zijn enkel van de vele scheldwoorden die gebruikt worden.¹⁴⁴ Deze eerste regimentsgeschiedenissen zijn subjectiever in de vorm dat ze Duitse gruweldaden nog meer in de verf zullen zetten en dit overdrijven. Het boek van Willy Breton bijvoorbeeld over de 2^e Jagers te voet, 1916, kan gezien worden als propaganda voor de geallieerden omdat het enorm tekeer gaat tegen deze gruwel. Het valt niet te ontkennen dat dit een gevolg is van de

¹⁴² S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.123

¹⁴³ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linieregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, p.240.

¹⁴⁴ BRETON (W.), Een Belgisch regiment te veld. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet, 1916, p.40.

propagandagolf die volgde in deze wereldoorlog.¹⁴⁵ De uitvallen uit Antwerpen vervulde de Duitsers van woede. Verschillende dorpen of steden werden vernietigd.

*“Wat de Duitse wapenen niet vermochten, zou de Teutoonsche wreedheid tot stand brengen... Voor de soldaten van de Kaiser bestond er geen overwinning zonder braspertij, geene verovering zonder den rooden gloed van brandstichtingen. ... Got mit uns! De Duitse God eischt slachtoffers, bloed van kinderen in de wieg en gekerm van gefolterde vrouwen.”*¹⁴⁶

Literatuur die in deze periode verschenen is, zal ook een zeer hard verwijt richten naar de Duitse agressor. ”How Belgium saved Europe”¹⁴⁷ is hier een mooi voorbeeld van. Geschreven in 1915 poogde de auteur, Sarolea, een Belgisch journalist en ambassadeur, de Engelse publieke opinie te doen walgen van de Duitse gruweldaden. Hij doorkruiste België als oorlogsjournalist en volgde de Duitsers op de eerste voet. Net als in het werk van Willy Breton kan dit werk beschouwd worden als een propagandastunt. Dat Sarolea hier wat subjectief te werk gaat om solidariteit te bekomen kan men ook afleiden uit het feit dat de lezers worden opgeroepen donaties te geven aan het “Everyman Belgian Relief and Reconstruction Fund”¹⁴⁸. Deze fondsen werden gebruikt om de regering te voorzien in allerhande aankopen. De financiële tekorten om het leger van materiaal en proviand te voorzien waren immers enorm. Allerhande leningen, fondsen enzovoort werden aangesproken om het Belgisch leger te helpen.¹⁴⁹

Regimentsgeschiedenissen proberen een waarheidsgetrouw relaas te vertellen van de feiten waarmee hun regiment in aanraking kwam. Deze relazen zijn niet altijd waarheidsgetrouw, vooral wat betreft numerieke overdrijvingen. Het komt vaak voor dat de Duitse aanvallers in gigantische aantallen aanvallen of sneuvelen. Dit is uiteraard het gevolg van het feit dat het Duitse leger numeriek de bovenhand had, daarover valt niet te twijfelen. De Duitse reus had aantallen genoeg, 3 840 000 gemobiliseerde manschappen in totaal.¹⁵⁰ Het Belgisch leger ontbrak het niet aan moed, wel aan deze overweldigende meerderheid van de Duitsers met hun moderne en automatische wapens, artillerie en moderne uitrusting:

¹⁴⁵ PALMER (R.R.), COLTON (J.), KRAMER (L.), *A History Of The Modern World*, Boston, McGrawHill, 2002, p.694.

¹⁴⁶ BRETON (W.), Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet, 1916, p.49.

¹⁴⁷ SAROLEA (C.) *How Belgium saved Europe*, Londen, William Heinemann, 1915, 235p.

¹⁴⁸ SAROLEA (C.) *How Belgium saved Europe*, Londen, William Heinemann, 1915, p.226

¹⁴⁹ CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), *Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de Ijzer*, Tielt, Lannoo, p.25.

¹⁵⁰ TASNIER, VAN OVRSTRAETEN (R.), *La Belgique et la guerre, III, les opérations militaires*, Brussel, Henri Bertels, 1923, p.19.

*“Wij hebben ze verstomd, verbluft door onze manhaftigheid en door onzen hardnekkige moed. Wij hebben ze ter plaatse geklonken. Het offer van onze schitterendste officieren van zoovele kranige onderofficieren en bewonderenswaardige soldaten is er niet nutteloos geweest. De verliezen geleden door de Duitschers waren om het minst verschrikkelijk. Zij werden neergeschoten bij gehele gelederen. De velden van Grimde waren er de stomme getuigen van. Duizenden vijandelijke lijken bedekten de gronden.”*¹⁵¹

De beroemde veldslag te Haelen bijvoorbeeld is een feit waarnaar verwezen wordt in veel regimentsgeschiedenissen. Deze overwinning belette de vijand een bres te maken in de verdedigingslinie aan de rivier de Gete. Overall in deze werken wordt gesproken van een gigantische overwinning, meer dan 3 000 Duitsers zouden hier de dood hebben gevonden. Hedendaagse onderzoeken tellen de Duitse doden echter op 150 met ongeveer 300 krijgsgevangenen.¹⁵² De regimentsgeschiedenis van de Zwarte Duivels, de Karabiniers cyclisten die hier hun naam hebben gemaakt, schat het Duitse dodental ook op 3 000,¹⁵³ net als dit van de 4de Linie.¹⁵⁴ Zelfs de naoorlogse geschiedkundige literatuur houdt vast aan deze “3 000 doden”¹⁵⁵ of “drieduizend Duitse lijken”¹⁵⁶. Deze onverwachte overwinning, zo verlangd door de troepen, was een kostbaar geschenk voor het Belgisch leger. Het was de eerste maal sinds het begin van de veldtocht dat ze op het open terrein (geen vesting, zoals Luik of Namen) meester bleven van het slagveld en zegepralend elke woeste aanval terugvloegen. De soldaten zagen hierin het voorteken van betere tijden, het einde van de dodelijke angst voor de open gevechten met de onoverwinnelijk geachte Duitsers. Deze overwinning was ook belangrijk omdat ze de terugtocht van de troepen naar de nationale vesting Antwerpen kon verzekeren en zo de omsingeling van het leger te velde kon voorkomen. De overwinning diende dus vooral het moreel, het was ook een enorme propaganda van het Belgisch leger voor het Belgische volk en het buitenland.

Verschillende auteurs beseffen echter dat het moeilijk is om de exacte gebeurtenissen neer te schrijven. Men geeft dus toe dat men een verhaal schrijft dat ook verkeerde interpretaties kan bevatten, niettemin zal men altijd pogen de waarheid na te streven:

¹⁵¹ S.n., *Petite histoire du 13e régiment de Ligne*, Namen, 1935, p.23.

¹⁵² LAMPAERT (R.) 1914: *de inval, België tijdens de Eerste Wereldoorlog*, België in oorlog 8, Erpe, De Krijger, p.41.

¹⁵³ JACMAIN (L.), *De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten*, 1953, Brussel, 1953, p.47.

¹⁵⁴ S.n., *Historique du 4e régiment de Ligne 1914-1918*, s.l., 1933, p.44.

¹⁵⁵ LYR (R.), *Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918*, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, 1926, p. 52.

¹⁵⁶ VAN DER ESSEN (L.), *The invasion en the war in Belgium, from Liège to the Yser*, Londen, T. FISHER, 1917; p.112

“Deze bijdrage geschreven 15 jaar na de gebeurtenissen, heeft voor doel mee te werken om de deelnemers op hun juiste plaats te zetten. De kameraden die deze lijnen lezen mogen nochtans niet vergeten dat het onmogelijk is om volledig te zijn”¹⁵⁷.

Ook één van de auteurs van het 2e Karabiniersregiment erkent dit, ze beseffen dat ze geen geleerden zijn die een correct werk moeten afleveren, maar dat ze een verhaal over moed en zelfopoffering schrijven. *“ Nog een oorlogsboek! Ja, ofschoon deze litteratuur overvloedig is, en laat ons het zeggen , niet meer actueel. Wij voegen erbij dat wij hier noch een roman, noch een geschiedkundig werk schrijven. Beteren en meer geleerden dan wij hebben dat gedaan. Het is een boekje, rijk geïllustreerd door oudgedienden van het 2^e Karabiniers, gedocumenteerd door hen die bange tijden 1914-1918 beleefden. Eerst en vooral als aandenken. Het bevat uiteraard onvolmaaktheden, deze bestaan, dat beseffen wij ondanks alle informatie die wij ter beschikking hadden. Wij verontschuldigen ons hierover. Moge dit werkje, ondernomen voor onze makkers karabiniers van het 2^e regiment hun wat vreugde brengen en het frontkameraadschap doen herleven, die “karabiniersgeest” die hun dikwijls in staat stelde “moedeloosheid” te overwinnen en spijs alles “vol te houden”. Mochten de ouders van onze gevallen makkers, in dit nederig werkje, met de deelneming van de wapenbroeders hunner zonen eenige verlichting hunner smart vinden... dan zullen wij ruimschoots beloond zijn voor onze moeite.”¹⁵⁸*

Dat de regimentsgeschiedenissen een subjectieve inval hebben kan niet ontkend worden, de soldatenethos van moed en standvastigheid komt men overal tegen:

“Men leest met fierheid, in dit verhaal van de strijd een van de schoonste bladzijden van onze geschiedenis van de oorlog, het glansrijke aandeel van het 19^e en de Homerische houding van het IIIe bataljon waarvan de chef, Majoor Bourg een held schijnt te zijn uit een andere tijd.”¹⁵⁹

Dit is een prachtig voorbeeld van het enorm respect voor de leiders, officieren. Het verhaal wordt vol lof en bewondering verteld. De auteurs appreciëren het enorm dat hun officieren de soldaten zo goed leiden bij het verdrijven van de Duitsers. De homerische verwijzing toont dat sommige Belgische militairen de helden uit de Griekse oudheid verpersoonlijken. Moed, lof, er is niets teveel om de soldaten te verheerlijken in de doorsnee regimentsgeschiedenis.

¹⁵⁷ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linierregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, p.53.

¹⁵⁸ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.100.

¹⁵⁹ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linierregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, p.22..

De ene regimentsgeschiedenis is de andere niet, het verschil in objectiviteit en subjectiviteit bij sommige werken is opvallend. Het 5de Linie bijvoorbeeld erkent dat er paniek kan ontstaan en dat het niet gemakkelijk is de soldaten in het gelid te houden tegen de Duitse overmacht aan artillerie, omdat het Belgisch leger aan het begin van de oorlog hier een enorm nadeel ondervindt aan de geringe of ontbrekende artilleriesteun bij de verdediging of offensieven.

*“Voor de eerste maal maken onze mannen kennis met het gamauw van der shrapnels. Een gemakkelijk te begrijpen opschudding ontstaat onder onze troepen. De oversten moeten dan ook van al hun gezag gebruik maken om de gemoederen tot bedaren te brengen.”*¹⁶⁰

De paniek onder de soldaten is niet overal aanwezig bij regimentsgeschiedenissen, deze die het wel vermelden zijn dan ook veel objectiever in de terechte angstige emoties van de soldaten die onder een enorme druk staan bij de verdediging van de talrijke plaatsen. Zo was er op 12 september 1914 een veldslag aan de gang bij Molen-Rotselaer. Wanneer verschillende officieren de dood vonden bij een omsingelingspoging van de Duitsers, de munitie opraaakte, hadden de liniesoldaten geen andere keus dan te vluchten. Wanneer zij bij de tweede verdedigingslinie van de grenadiers kwamen en deze linie op zijn beurt ook aangevallen werd was men getuige van enkele opmerkelijke en tragische feiten die onverbloemd worden weergegeven. De paniek onder de soldaten was enorm, *“ een gekwetste grenadier richt zich op, waanzinnig geworden, en loopt huilend naar den vijand toe, hij wordt neergeschoten.”*¹⁶¹ Het helse vuur op de brug die de enige terugweg was, maakte elke overtocht onmogelijk. De soldaten die hun emoties niet meer de baas konden poogden de snelstromende rivier over te zwemmen en verdronken.

Regimentsgeschiedenissen zijn dus geen kopieën van elkaar en verschillen enorm in realiteitszin. De ene zal het enkel hebben over de moedige standhouding en zelfverloochening van de troepen. Andere zullen het over een andere boeg gooien en een zekere objectiviteit aan de dag leggen. Zo zal ook de auteur van de 2^e Karabiniers kritiek hebben op de generale staf, alhoewel de positie van de koning onaantastbaar is. De bekende uitdrukking van de staf *“ alles is rustig op het Belgisch front”*¹⁶² kan niet door de beugel van de 2^e Karabiniers. Zij zwoegden elke dag, kregen obussen, mitrailleurvuur en scherpshutters op hun posities. De marsen naar andere kampementen waren enorm zwaar. Deze troepen hadden er echt genoeg van. Deze uitdrukking van ongenoegen komt men zelden tegen in regimentsgeschiedenissen.

¹⁶⁰ VAN HOECK (W.), *Historiek van het 5e Linie*, s.l., 1992, p.57.

¹⁶¹ VAN HOECK (W.), *Historiek van het 5e Linie*, s.l., 1992, p.70.

¹⁶² LAUWERS (P.), 1914-1918, 1929-1936. *A la gloire du 2e régiment de Carabiniers*, Brussel, 1935, p.128..

Meestal is men zeer positief over de generale staf en de algemene toestand. Kritiek in deze historiek is toch een mooi voorbeeld van het feit dat men het niet altijd eens is met het oppercommando. Historieken zijn dus toch geen boeken die enkel lof en moed bezingen. Er is ook plaats voor realistische en terechte commentaar op de slechte omstandigheden.

Soldaten die deserteren is een kwestie die taboe lijkt te zijn voor regimentsgeschiedenissen, enkel in de regimentsgeschiedenis van de 5de Linie wordt hier wel naar verwezen. Zo is er een fragment waar een jonge infanterist aan de Nederlandse grens passeerde bij de aftocht naar de kust en de goed geluimde Nederlandse schildwachten opmerkte die rustig aan hun pijp trokken met een vredig landschap achter zich. De uitgehongerde en vermoeide soldaten gingen naar hen toe en vroegen om brood. Deze linessoldaat voelde dat hij zijn plicht had gedaan en dacht erover na om ook tot bij hen te gaan en zich neer te leggen, toch marcheerde hij dapper terug naar het gevecht en was hij trots op zichzelf dat hij weerstaan had aan de verleiding.¹⁶³ De grote meerderheid zal er echter nooit naar verwijzen. Desertie is een gegeven dat niet past met de boodschap die de regimentsgeschiedenissen uitdragen, namelijk een voorbeeld zijn voor de volgende generaties. Het niet vermelden van de Belgische deserteurs strookt toch niet wat met de waarheid, de vlucht van Antwerpen naar de IJzer zorgde voor onnoemelijk leed bij de oververmoeide soldaten. Vele soldaten vluchtten naar Nederland¹⁶⁴ en werden daar geïnterneerd. Er waren wel genoeg manieren om zich terug bij het Belgische Leger te voegen aan het front. In elk geval maakt dit duidelijk dat regimentsgeschiedenissen niet graag de minder fraaie kant laten zien van het neergeslagen Belgisch Leger. Zo zal er ook nooit een vermelding zijn van een soldaat die een misdrijf pleegt. Nochtans kwam dit ook voor aan het front waar het onvoldoende voedsel of kledijbedeling voor heel wat wrevel zorgde en tot diefstal leidde bij de plaatselijke bevolking.¹⁶⁵

De gevoelige “Vlaamse kwestie”, de gekende taalproblematiek in het leger komt nergens voor, enkel een paar opmerkingen die dan weer weggelachen worden. Er is nooit sprake van echt Vlaams geklaag of ongenoegen omtrent de Franstalige orders. Slechts bij één regimentsgeschiedenis wordt hier wat naar verwezen. Dit van de 19e Linie, het volgend citaat

¹⁶³ S.n., *Historique des 5e, 15e et 25e régiments de Ligne*, s.l., 1938, p.88.

¹⁶⁴ CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), *Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de IJzer*, Tielt, Lannoo, p. 16.

¹⁶⁵ CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), *Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de IJzer*, Tielt, Lannoo, p. 49.

vertelt over de laatste dagen van de oorlog als men voelt dat de Duitsers weldra zullen capituleren. Een Vlaamse soldaat bevestigt het Franstalig taalgebruik bij de Nederlandstalige officieren, maar hij aanvaardt dit omdat het zo hoort. *“Onze korporaal Leclair, een Waal uit Namen, met een gouden hart, had dan ook een gesprek met ons over dit onderwerp (Duitse overgave op komst) en gaf ons de opdracht: Moest het ooit tot een sonnerie komen om het vuur te staken dat wij het volgende moesten blazen: “Garde à vous” tweemaal” tous ensemble” en dan “cessez le feu”. Ik denk niet dat het nodig is deze bevelen te vertalen, want wij, als Vlamingen ingelijfd in het 13e 19e hebben nooit naar Vlaamse bevelen gevraagd. Alle sonneries in het Belgische Leger, nu nog; stammen voort uit de legers van Napoleon, en ondanks dat Frankrijk overgegaan is naar nieuwe sonneries, heeft België er nooit aan gedacht andere bevelen en sonneries uit te vaardigen. Wij vonden het dus heel natuurlijk in het Frans onderricht te worden en als het erop kwam om sommige dingen te vertalen dan vonden wij steeds een of andere goede ziel die dit met plezier wilde doen.”*¹⁶⁶

Toch waren de ergernissen van de Vlaamse soldaten reëler dan uit de regimentsgeschiedenissen blijkt. Eén van die ergernissen was het feit dat de kennis van het Frans broodnodig was om promotie te maken, zodoende bleven de meeste Vlamingen infanteristen aan het front.¹⁶⁷

De eerste dagen van de oorlog worden gekenmerkt door de wilde infanterieaanvallen van de Duitse legerscharen op de Luikse verdelingsstelling. Deze worden allen afgeslagen door de Belgische infanterie. De Duitse verliezen lopen daar enorm snel op, zo vastberaden en belangrijk was die snelle verovering van de vesting Luik en van de Maas. Het is opvallend dat hier ook belangrijke gevallen Duitse officieren worden vernoemd naast de Belgische verliezen. *“Inderdaad richt zich de 14^e duitsche brigade van Micheroux naar het dorp van Sur-Fosse, maakt zich, na een verwoede strijd meester van dit gewichtige steunpunt, marcheert op Liery, neemt er een nieuwe barricade, maar de aanval tegen een derde mislukt. Generaal von Wissow, kolonel Kruger en een groot aantal duitsche officieren blijven op het slagveld achter.”*¹⁶⁸ Dit is toch ongewoon omdat men meestal zeer negatief staat tegenover de Duitsers. Zelfs Willy Breton kan soms medelijden tonen voor de vijand. De regimentsgeschiedenis van het 2de Jagers te voet is er één met zeer veel kritiek en walging op

¹⁶⁶ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linieregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, p.207-207.

¹⁶⁷ DE SCHAEPDRIJVER (S.), De Groote Oorlog, Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog, Antwerpen, Atlas, 1997, p.190.

¹⁶⁸ S.n., Deelname van het 14e Linieregiment aan den oorlog 1914-1918, Brussel, 1924, p.7.

de Duitsers. Toch zijn er fragmenten waarbij men vertelt hoe de Belgische soldaten ook de Duitse gevallen soldaten begraven of gewonde soldaten wegbrengen “*men kan ze toch niet gelijk honden laten kreperen.*” Deze moed wordt uiteraard geapprecieerd, toch kan de auteur het niet laten meteen weer over te gaan op “*Duitsche lafheid*” wanneer ze de soldaten beschieten die net de gewonden aan het wegvoeren waren.¹⁶⁹

Wat ook amper voorkomt zijn de sterfgevallen door ziekte, het Belgische frontleven werd geteisterd door verschillende ziektes waar de soldaten vaak van stierven. Tyfus, dysenterie, longontsteking of gewoon griep waren vaak voorkomende doodsoorzaken. De barre leefomstandigheden aan het zompige IJzerfront waren hier de oorzaak van.¹⁷⁰ In regimentsgeschiedenissen komt men dit niet tegen; wanneer melding wordt gemaakt van een gestorven kameraad is deze gesneuveld, niet gestorven aan een epidemie. Ziektegevallen worden wel soms beschreven maar vooral weggelachen, bijvoorbeeld bij de regimentsgeschiedenis van het 19^e Linie (infra).

6.3 Emoties van de soldaten

Emoties zijn een kenmerkend gegeven van regimentsgeschiedenissen. Ze worden beschreven bij zowel soldaten als officieren. De verschillende emotionele gebeurtenissen komen goed tot hun recht in de verschillende oorlogsfasen.

De eerste fase van de Eerste Wereldoorlog kan terecht een bewegingsoorlog genoemd worden. Omdat deze beginfase gekenmerkt wordt door enorme lange en vermoeiende marsen om de vijand op de juiste plaats op te wachten of omgekeerd om de vijand in de flank of in de rug aan te vallen. De infanterietroepen hebben het fysiek enorm zwaar, van de ene schermutseling naar de andere, geen tijd om te eten, slapen in het open veld, in de regen, weinig of geen rustpauzes. De proviand die de logistiek van het Belgisch leger achter de troepen aanstuurt is niet aangepast aan de omstandigheden. In plaats van brood dat de soldaten gewoon kunnen opeten sturen ze hen vlees. Er is echter geen tijd om dit klaar te maken en dus moet men het achterlaten tot grote ergernis van de mannen.¹⁷¹

¹⁶⁹ BRETON (W.), Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet, 1916, p.105..

¹⁷⁰ DE SCHAEPDRIJVER (S.), De Grote Oorlog, Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog, Antwerpen, Atlas, 1997, p.179.

¹⁷¹ JACOBY (A.), Souvenirs de guerre. L'historique des 6e et 16e de Ligne d'après le carnet de campagne d'un volontaire, s.l., 1935, p.54

Een groot deel van de regimentsgeschiedenissen verhaalt over de gruweldaden van het Duits Leger in het begin van de oorlog. Deze gruwelijkheden kwamen voort uit het feit dat de Duitsers een constante angst hadden voor “franc-tireurs”, sluipschutters onder de bevolking. Het is zo dat kleine mobiele troepen, zoals de Belgische cyclisten, zich vaak in een hinderlaag plaatsten om de Duitse verkenners te onderscheppen. Toen deze doden opgemerkt werden beschuldigde de Duitse invasiemacht de boeren en burgers van deze daden, met gruwelijke gevolgen.¹⁷²

Verder deed de verwoede Belgische verdediging en het vernietigen van wegen, bruggen en spoorwegen de stoppen bij de Duitsers doorslaan omdat het verder aanvoeren van Duitse troepen door België erdoor bemoeilijkt werd en het hun opmars naar Frankrijk vertraagde. Om hun woede te koelen kwam het vaak voor dat dorpen in brand werden gestoken waarbij veel burgers om het leven kwamen. De regimentsgeschiedenis van het 6^e Linierregiment vertelt hierover. *“Voor den drempel lag een waterput. Ik boog me voorover en zag een walgend schouwspel waarvan het visioen me steeds is bijgebleven. Op den bodem van den put, onder eene ondiepe laag water, lag een lijk, het aangezicht naar boven gekeerd, doodbleek, de oogen wijd open, afschuwelijk om te zien. Wat ik daarna vaststelde ging in ijselijkheid alle verbeelding te boven. Onder het mannen lijk stak het dood lichaam van een kind dat ongeveer 6 à 7 jaar was. Welke gruweldaad hadden de Duitschers op die plaats, zoals op duizenden anderen gepleegd! EN dan waren de Duitschers nog zoo onbeschaamd om ons de wetten der beschaving aan te willen komen aanleren.”*¹⁷³ Wanneer men dit leest kan men de woede van de Belgische soldaten vast begrijpen, een groot deel van de historische verhalen vertelt over de gruweldaden van de Duitse Invaller. Het is dan ook begrijpelijk hoe kwaad en vol van wraak en haat ze zijn op deze “Hunnen”. In dit licht kan men ook de onwaarschijnlijke heldhaftige verdediging en aanvallen verstaan die het Belgisch leger uitvoert. Elke keer dat de Duitsers een wreedheid begingen of ze een officier vermoordden stormden ze vooruit in een hopeloze charge die soms weliswaar terreinwinst, gevangenen en materieel opleverde. Het kan aangenomen worden dat het Belgisch leger hier zijn moed en vastberadenheid uithaalde, om de wreedheden van de Duitsers te wreken of zoals de karabiniers het moedig stelden: *“den haat voor den Duitsch heeft de bovenhand”*¹⁷⁴.

¹⁷² LAMPAERT (R.) 1914: de inval, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, België in oorlog 8, Erpe, De Krijger, p.12.

¹⁷³ S.n., Geschiedkundig overzicht der 6e, 16e en 26e Linierregimenten en van het 6e vestingsregiment, s.l., 1936, p.61.

¹⁷⁴ S.n., *Het 3e regiment Karabiniers gedurende den veldtocht 1914-1918*, s.l., s.d., P.15.

De regimentsgeschiedenis van de 2de Jagers te voet heeft hier ook een mooi voorbeeld van haat en wraak. Bij de uitvallen uit Antwerpen pogen zij een brug te heroveren, deze brug was opgehaald en de bediening van de ophaalbrug lag aan de kant van de Duitsers. Een dappere korporaal, Trésigniés, dient zich aan om de vaart over te zwemmen en te sluipen naar het ophaalsysteem, dit lukt hem maar het loopt tragisch af. *“Plots treffen kreten zijn oor: Naar den anderen kant! In de andere richting! Gij doet ze omhoog gaan! Inderdaad, het is waar, hij heeft zich vergist. Vlug als de weerlicht geeft hij nu aan de kruk de goede richting. Helaas het is te laat.” Deze dappere kerel wordt beschoten, uit alle macht probeert hij toch nog de brug neer te laten maar volgende schoten zijn hem fataal. De jagers die dit zien gebeuren zijn dol van woede en richt al hun vuur op de vijand. Zij zijn dol van haat en wraaklust. Allerlei beledigingen werpen zij den vijand naar het hoofd, Moordenaars, Zwijnen, Schurken!”*¹⁷⁵

Zeer opvallend is dat er melding wordt gemaakt van het feit dat zelfs de Duitsers ontroerd zijn door deze heldendaad en ze deze man met alle militaire eer hebben begraven. Ook het naoorlogse boek “Onze helden gestorven voor het Vaderland” maakt hier gewag van deze uitzonderlijke daad.¹⁷⁶

De troepen die niet bij de 3^e legerdivisie (Luik) hoorden moesten soms lang wachten voor zij in aanraking kwamen met de vijand, het regiment van de 2^e Jagers te voet hoorde op 6 augustus van de overwinningen te luik op het Duitse leger, *“de bloedige nederlaag van de eerste Duitse aanvallen op Luik”*. Sommigen meenden zelfs dat de overige legerdivisies nu Duitsland al moesten binnenvallen, zo veel onwetendheid was er op er op deze eerste dag van de inval. Ze beseften duidelijk nog niet de kracht en numerieke meerderheid van het Duitse leger. Voor het 2^e regiment Jagers te voet was het zelfs een droevige mededeling dat zij op de Gete gingen plaats vatten, zij dachten dat ze de Duitsers zelfs niet gingen tegenkomen. *“Gij zult het zien, die leelijke Duitschers gaan er uit muizen zonder dat wij zelfs den tijd zullen hebben om ze te krijgen.”*¹⁷⁷ Aan het begin van de oorlog hebben alle troepen er zin in, de positieve boodschappen die iedereen hoort, doet de reserveregimenten van de zesde legerdivisie hopen om te mogen meevechten tegen de indringer. *“Hadden wij daar te dien oogenblikke mogen storm loopen tegen den meineedigen indringer, was het ons dan gegund geweest ginder onder de vestigingen van Luik tegen den vijand den strijd te mogen inzetten. O,*

¹⁷⁵ BRETON (W.), Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet, 1916, P.48.

¹⁷⁶ LYR (R.), Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, 1926, p.64.

¹⁷⁷ BRETON (W.), Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet, 1916, P.19.

ik ben er van overtuigd, de Karabiniers hadden er lauweren geplukt en zich waardig getoond van de moedige en dappere Luikkerregimenten.”¹⁷⁸

Dit staat in schril contrast met terugtrekking op Antwerpen. Toen pas werd de volle kracht en gewicht van het Duitse leger duidelijk en slaat de aanvalsvreugde van de begintagen om in een hardnekkige verdediging en wanhopige uitvallen met alle treurige gevolgen. *“Bajonet op t’ geweer. Ze zijn weg, niettegenstaande de wanhoop... Geen gelach, geen gezang meer. Ze weten nu wat oorlog is. Bajonet op t’ geweer. Ze gaan weg in den zompige bodem. Ze gaan weg met verwrongen trekken van stalen wil om het door Duitschers veroverd terrein te heroveren .*”¹⁷⁹

Generaal Leman die de verdediging van Luik leidde, beval aan de regimenten terug te keren naar het veldleger omdat de situatie stilaan onhoudbaar werd. De vestingstroepen van de forten rond Luik hielden echter nog stand tot 16 Augustus terwijl Luik al veroverd was. De soldaten van het 14de Linie zijn er het hart van in dat ze hun kameraden van het vestingsregiment moeten achterlaten. *“Met den dood in ’t hart, de tranen in de oogen verlieten officieren en soldaten van het 14de LUIK. Lieten zij niet, onder hoop op heilzame tusschenkomst, hunne kameraden die in de forten bleven, achter zich?”*¹⁸⁰

Tijdens de IJzerslag zijn er verschrikkelijke gebeurtenissen, de vele doden en gewonden maken diepe indruk op alle soldaten. Zo is er in de regimentsgeschiedenis van het 2de Jagers te voet een zeer tragisch tafereel over een soldaat die zijn arm verliest en met zijn laatste krachten hem oproept waarbij hij steeds hetzelfde herhaalt” *De moffen zullen hem niet hebben, de moffen zullen hem niet hebben.*”¹⁸¹ Het verdriet van het verlies van zoveel dappere soldaten is enorm, de officieren die overblijven kunnen enkel maar rouwen. Zo is er een majoor van het 24^e Linie, die van zijn compagnie van 217 man er 132 verloren is. *“Waar zijt ge, mijn kinderen? Gesneuveld, gekwetst, krijgsgevangen, ziek, verdwenen.”*¹⁸² Na zijn smart te hebben geuit kan hij enkel nog beamen dat ze zich zullen wreken met het handvol mannen dat hem nog rest.

Het beschrijven van de emoties van de soldaten is één van de pluspunten van de regimentsgeschiedenissen. Het stelt ons in staat om dieper in te gaan in de verhalen over de veldslagen en het lijden van de soldaten. *“Eén enkele gedragslijn kan gevolgd worden. De*

¹⁷⁸ S.n., *Het 3e regiment Karabiniers gedurende den veldtocht 1914-1918*, s.l., s.d., p.1.

¹⁷⁹ S.n., *Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers*, Brussel, 1935, p.113.

¹⁸⁰ S.n., *Deelname van het 14e Linieregiment aan den oorlog 1914-1918*, Brussel, 1924, p.10.

¹⁸¹ BRETON (W.), *Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet*, 1916, P.122.

¹⁸² S.n., *Historique du 4e régiment de Ligne 1914-1918*, s.l., 1933, p.160.

verschrikkelijke beschieting te verduren zonder een voetbreed te wijken en van het ogenblik, dat een vijandelijke aanval zich voordoet, hem te onthalen op een weggevoerd vuur van geweren, mitraljeuzen en 75 (75 mm kaliber veldartillerie). Het is zonder twijfel de enige mogelijke oplossing..., maar wat een koelbloedigheid, welke volharding, welke standvastigheid, welke zelfverloochening eist zij niet van de troepen. De grond davert verschrikkelijk. De lucht is één vuur van voortdurende ontploffingen. Iedere maal, dat een zware obus de loopgracht treft, keert hij ze onderste boven, doden, gekwetsten en levenden begraving... Jongens worden in het donker door een donder van ontploffingen vaneengerukt... Bloedige brokstukken worden ver weggeslingerd... Zullen de zenuwen van de overlevenden deze helse toestanden en visioenen blijven verdragen?”¹⁸³

De regimentsgeschiedenis van de 2^e Karabiniers is een mooi voorbeeld van al deze emoties, “*het is onmogelijk zich nu het lijden der manschappen voor te stellen, drie dagen bivak zonder tenten, dekens, noch stro, onder den aanhoudende regen en zonder degelijk voedsel. Men moet die dagen beleefd hebben om het te geloven. Geen pen hoe geniaal ook kan woorden vinden om juist weer te geven wat onze manschappen moesten bezitten aan wilskracht en vaderlandsliefde.*”¹⁸⁴

De stabilisatie van het front wordt steeds op gejuich onthaald, het tot staan brengen van de Duitsers aan de IJzer is een hoopvol teken voor de toekomst, de wonden kunnen geheeld worden en het leger vernieuwd worden. Toch zijn er ook minder blijde gedachten, de regimentsgeschiedenis van de 2^e Karabiniers toont dit duidelijk. De haat voor de Duitsers is ook enorm, de “barbaren” hebben alles vernietigd, kerken, kerkhoven, “*Daar een kerkhof bij de kerk. De doden zelf nemen deel aan den oorlog. De obussen gingen hen opwekken omdat ze den dodendans zouden meedansen.*”¹⁸⁵

Het triestige lot van een soldaat van de “Groote Oorlog” is hard, men ziet zijn wapenbroeders drijven in de overstroomde gebieden en ze beseffen dat ze nooit deftig zullen kunnen begraven. De soldaten zelf zijn na deze zware slag, slag van de ijzer, enorm aangedaan, ondervoed, geslagen, ziek, “*Ziehier wat de vroegere Karabiniers geworden zijn. Ze komen eraan. Zijn het menschen of spoken? Ja het zijn soldaten, ellendig, magerbleek... Zij gaan op dikke boomtakken steunend, zij gaan, den zak op den rug, met stomme blikken als automaten.*”¹⁸⁶

¹⁸³ S.n., *Aux deux mille morts des 7e, 17e et 27e régiments de Ligne 1914-1918*, Brussel, 1930, p.17.

¹⁸⁴ S.n., *Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers*, Brussel, 1935, p.111.

¹⁸⁵ S.n., *Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers*, Brussel, 1935, p.127.

¹⁸⁶ S.n., *Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers*, Brussel, 1935, p.127.

De bezetting van de loopgraven was voor de Belgische soldaat enorm uitputtend. Het was niet mogelijk om in de grond diepe loopgraven te maken wegens de vochtigheid van het gebied. Alle werken moesten boven de grond gebeuren, s'nachts om toch wat veilig te zijn voor constante beschietingen. *“Stand houden, ondanks alles, ondanks de gedurende vernieling van de verdedigingswerken die men vernieuwde zonder ophouden, met razernij, zonder falen, zo was ieders gedachte en dat was de redding. In de streek, omgeploegd door de ontploffingen, bestaat geen enkel loopgraaf, het is enkel een zee van modder waar men dreigt in te verdwijnen. Onder een onophoudelijke regen bezetten onze mannen trechters die nog niet volgelopen zijn. Zij verdragen er op stoïsche wijze onmenselijk lijden, weerstaan aan de herhaaldelijke tegenaanvallen van de vijand, aan de onophoudende bombardementen die elke dag neerkomen op hun stellingen, vlijtig werken zij aan de inrichting van de sector waar alles te doen blijft. Enkel degenen die dergelijke dagen, zo dikwijls rampzalig, geleefd hebben kunnen de voornaamheid van het gedane werk naar waarde schatten.”*¹⁸⁷

De moraal van het leger na de IJzerslag moet ondanks de overwinning toch enorm laag zijn geweest, de gesneuvelden, gekwetsten, vermisten, de harde winter, slijk, onvoldoende levensmiddelen en aangepaste kledij maken toch een triestige indruk. De hogere officieren proberen toch de moraal hoog te houden door de mannen op te peppen via lofredes en andere middelen. Eén daarvan verdient zeker de aandacht, een Duitse krijgsgevangen officier verklaarde *“ Men had ons gezegd dat ons oprukken door België slechts een wandeling zou zijn, dat we slechts met kartonnen soldaatjes zouden handgemeen hebben. Welnu, ik Duitser, verklaar luid en hoog, dat deze kartonnen soldaten, helden zijn.”*¹⁸⁸ Deze opmerkingen zijn een ideaal voorbeeld van felicitaties voor de mannen. De uitdrukking “kartonnen soldaten” verwoordde inderdaad de gangbare gedachte in Duitsland, dat België, indien ze zich zouden verweren, slechts een fluitje van een cent ging zijn en geen uitdaging zou vormen. Deze uitdrukking van de “kartonnen of tinnen soldaatjes” komt men vaker tegen. Ook Tuchman noteert dit in haar werk over de Eerste Wereldoorlog.¹⁸⁹ De officieren doen de soldaten ook herinneren aan de heroïsche verdediging van Luik en de overwinning bij de Slag van Haelen. Alles wordt gebruikt en weliswaar wat verbloemd om het moraal opnieuw op te krikken. Het was inderdaad zo dat de Belgische legerleiding er alles aan deed om het gezakte moreel weer

¹⁸⁷ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linieregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, p.20.

¹⁸⁸ S.n., Historisch verloop van het 4e Linieregiment, s.l., 1935, p.161.

¹⁸⁹ TUCHMAN (B.), De kanonnen van augustus, De eerste oorlogsmaand van 1914, New York, Macmillan, 1962, p.223.

op te vizelen via verspreiding van pamfletjes van de Duitse toestanden. Deze werden voorgesteld als dagboeknotities die men op Duitse lijken had gevonden.¹⁹⁰

De regimentsgeschiedenissen zijn zich bewust van de duizenden doden, de werken zijn dan ook opgedragen aan de gesneuvelden.

“Wat deze bladzijden, bijna zo kalm als diegene van een reisgids, niet zeggen kunnen, is de wreedheid van het slagveld, de hel der ontploffingen der houwitsergranaten, het dreigend gefluit der kogels der machinegeweervuren, die de vlakke doorkruisen, is de gewonde, die zieltogend zijn moeder roept, is de modder, is de gruwel, is de verdelging, is de dood! Deze, die de oorlog meegemaakt hebben, zullen dit alles tussen deze regelen wederzien. Wat de anderen betreft zij zullen het inzien door het overwegen van de balans van Roem en Bloed: 2 014 doden, 3 264 gewonden, zware oorlogsschatting, die te vinden is in de flikkerende woorden op een vaandel: Antwerpen Yzer, Sint-Georges-Lombartzijde-Moorslee. En dat zij nadenken, bij het oproepen van die twee duizend gesneuvelden, ter welke nagedachtenis wij, de ontsnapten, vroom dit eenvoudig boekje hebben uitgegeven en het zouden willen neerleggen op hun graf, als een nederig bloempje, waar elk blad, elke regel, de jonge nakomelingen de trotse zinspreuk van het 7de, 17de en 27ste toeroept: Vaderland-Plicht-Eer!”¹⁹¹

6.4 Dagelijkse gebeurtenissen tijdens de oorlog.

Een regimentsgeschiedenis verhaalt niet enkel over veldslagen, wapengekletter of heroïsche wapenfeiten. De dagelijkse gebeurtenissen bij de soldaten worden netjes bijgehouden, zo ook de rustperiodes. Het volgende citaat gaat over het feit dat een groep soldaten van het 19^e Linieregiment te slapen liggen in een kerk, zij worden echter ‘s morgens wakker gemaakt door de dorpingen die de mis komen bijwonen. Het is een mooi voorbeeld van de verdiende rust en kalmte achter het front.

“De soldaten die zich weinig of niets om die plechtigheid bekommerden daar zij zich in hun kantonnement bevonden, hielden zich toch zo stil mogelijk om de mis niet te storen. Het maal van de soldaten en hun gesprekken werden steeds op commando onthaalt door een ssssttt.”¹⁹²

¹⁹⁰ CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de Ijzer, Tielt, Lannoo, p.36.

¹⁹¹ S.n., Aux deux mille morts des 7e, 17e et 27e régiments de Ligne 1914-1918, Brussel, 1930, p.3.

¹⁹² PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linieregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, p.35.

De “dagelijkse worsteling” met het frontleven maakt de mens moedeloos, elke dag vallen er doden, elke dag moet er opnieuw gewerkt worden aan de versterkingen. De soldaten zijn het beu, maar beseffen dat er niks kan aangedaan worden.

*“Wanneer ze moeten gaan werken, verlaten de mannen de kantonnementen bij het vallen van den avond, 12 km weg afleggen, de geweren in de rotten. Neem schup en houweel en “vaderlanderkes” vooruit zakjes vullen met aarde, liever gezegd slijk en modder. En in dit slijk strijden onze soldaten. Het werk wordt dikwijls onderbroken door bombardementen, hup, alles opnieuw beginnen. Na vijf uur slavenwerk, keren de Karabiniers terug, weer 12 km. En als vee vallen ze neer op hun verrotte stro in een aan weer en wind open schuur.”*¹⁹³

Dit staat dan weer in schril contrast met hun broeders van het 3^e Regiment karabiniers die al dat slecht weer al fluitend en al zingend aanpakken.¹⁹⁴ Met de glimlach in de ogen en moppen tappend gingen de soldaten elke dag naar hun werkplaatsen. Ondanks de dagelijkse vernielingen deden ze dit werk, volgens deze auteur, met plezier. Het valt hier toch op hoe zwaar deze twee voorbeelden elkaar tegenspreken. De ene auteur schrijft over droevig “slavenwerk”, de andere over glimlachend “galleiboevenwerk”. Het verschil in de diverse subjectieve werken is opvallend. Niet elke regimentsgeschiedenis schrijft enkel over eer en moed maar ook over ellendige tijden.

De eerste oorlogsdagen zijn nog onschuldige momenten voor de troepen die nog niet in actie zijn gekomen. Zij kijken ook hun ogen uit op de derde legerdivisie die net uit luik kwam om het leger te vervoegen aan de verdelingslinie van de Gete. De troepen die terugkwamen hadden allerlei oorlogstroofeën mee met onder andere Duitse helmen, lansen van de cavalerie, banieren enzovoort. De commandant van het 2^e Jagers te voet koopt een Uhlanen helm en paradeert daar mee voor zijn regiment, waarop deze “schaterlachten” en hun kapitein toeriepen.¹⁹⁵

De voedselvoorziening komt ook aan bod, de regimentsgeschiedenis is een enorm veelzijdig werk. Werkelijk alles wat de soldaat meemaakt wordt vermeld. Het inrichten van een veldkeuken bijvoorbeeld door het 6de Linierregiment; hier volgt de bereiding van een ratatouillegerecht:

¹⁹³ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.132.

¹⁹⁴ S.n., Het 3e regiment Karabiniers gedurende den veldtocht 1914-1918, s.l., s.d., p.14.

¹⁹⁵ BRETON (W.), Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet, 1916, p.23.

*“Ge zult een ratjetoe bereiden, neem van de manschappen één doos op twee van het gedroogde vlees, stamp ze met de aardappelen, den ajuin en wat azijn dooreen. Het brood zult ge in sneden snijden en morgenvroeg, met het vet, aan de manschappen uitdeelen.”*¹⁹⁶

Regimentsgeschiedenissen vertellen ook mooie verhalen over de vrije tijd aan het front. De regimentsgeschiedenis van het 19^e Linierement stelt bijvoorbeeld een lijst samen van de verschillende activiteiten achter het front, wanneer de mannen in rust zijn. Deze bestaan uit lezen, knutselen, kaarten, voetballen, luizenjacht of een herbergbezoek ondanks het feit dat de soldij zeer laag lag, spaarde men niettemin geld uit om eens op café te gaan, *“onze solde was zo mager als de tristige boestrigen”*¹⁹⁷. De soldaten vervaardigden ook ringen of sieraden uit de koperen hulzen van de obussen. Dit werd een echte rage aan het front.¹⁹⁸ Deze kunststukjes werden dan verkocht, vooral aan Engelse soldaten, of werden meegenomen als geschenk voor de “marraines”, de meters van de soldaten in Frankrijk of Engeland.¹⁹⁹

De regimentsgeschiedenissen bevatten vele kleine verhalen over de stabilisatieperiode. In de geschiedenis van de 7^e Linie bijvoorbeeld worden die allemaal samen gebundeld.

Het zijn tientallen kleine verhalen over het dagelijkse leven aan of achter het front. Die zijn van allerlei aard. Komisch, sfeervol, de levensconditie die beter wordt, geen deelname aan de grote offensieven, gezever en moppen, moedige verhalen. Zo valt er ook een rivaliteit tussen de regimenten waar te nemen waarbij men het streeft naar het grootste aantal Duitse krijgsgevangenen. Deze kleine verhalen zijn vaak komisch van aard:

*“Augustus 1917, wanneer het groensel zo zeldzaam was, dat men de kolen tot de stronk opat, zich horen voorschrijven door de dokter, die u voor huidziekte verzorgde: “veel groenten eten” Gelukkig dat hij er niet bijvoegde, om zijn voorschriften ernstiger te maken.... En bij voorkeur aan de Azurenkust”*²⁰⁰. Er is ook plaats voor humor bij de soldaten. Zo wordt er bij een bepaalde regimentsgeschiedenis een lijst gepubliceerd van “onmogelijkheden”:

“Niet mogelijk

– Dat wij afgelost worden

¹⁹⁶ S.n., Geschiedkundig overzicht der 6e, 16e en 26e Linierementen en van het 6e vestingsregiment, s.l., 1936, p.65.

¹⁹⁷ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), *Die van't front. Herinneringen van het 19e Linierement, 1916-1973*, Brussel, 1974, p.185.

¹⁹⁸ LYR (R.), *Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918*, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, 1926, p.244.

¹⁹⁹ CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), *Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de IJzer*, Tielt, Lannoo, p.70.

²⁰⁰ S.n., *Aux deux mille morts des 7e, 17e et 27e régiments de Ligne 1914-1918*, Brussel, 1930, p.38.

- *Dat de ruitery een onderzeeër buitmaakt*
- *Dat de cinema onzer goede aalmoezenier ons een aantrekkelijke film heeft voorgeschoteld*
- *Dat men tegen een jass (officier) praat zonder dat er daar in het zuiverste Waals opvolgt “comprends non”.*²⁰¹

Er zijn ook fragmenten te ontdekken waarbij men melding maakt van contacten met Duitse gevangenen. Zo is er het verhaal over een Duitse krijgsgevangene waarbij het al te laat is om hem achter de lijnen te brengen. Hij brengt de nacht dan maar door bij het 7^e Linierement om hem ‘s morgens naar de rest van de krijgsgevangenen te brengen. De soldaten delen ook hun maaltijd met hem, ze brengen er verder nog een aangename avond mee door met een mengeling van Duitse, Franse en Nederlandse gesprekken.²⁰² Dat is een mooi voorbeeld van het feit dat de soldaten beseffen dat de vijanden ook maar mensen zijn zoals iedereen. Met andere woorden, het leven van een frontsoldaat is aan beide kanten een hel.

In de regimentsgeschiedenissen leest men ook vaak, meer bepaald in de periode van de stabilisatie, over het “verstoppertje spelen”. Men bedoelt hier het zich verstoppen voor de Duitse artilleriebombardementen. De soldaten zien waar een obus gaat vallen en springen opzij. In de historiek van het 6de Linierement wordt dit zeer mooi uitgelegd.²⁰³

De soldaten beleefden hierbij ook mooie momenten tijdens de wacht aan de IJzer, zo zijn er verhalen over wonderbaarlijke visvangsten omdat de Duitse artilleriestukken “dikke bertha’s” soms misten en in de IJzer schoten met als gevolg dat de Belgische versterkingen overlaadden werden met vis en paling, dit tot grote vreugde van de soldaten die zo hun rantsoen lekker konden aanvullen.²⁰⁴

Wanneer een regiment in reserve ligt, zitten zij niet stil. De militaire tucht moet immers te allen tijde hoog gehouden worden. Zo worden op bepaalde tijdstippen oefeningen van allerlei aard uitgevoerd zoals veldoefeningen of oefeningen in gesloten rijen. Het nakende offensief geeft ook aanleiding tot scherm- en man tot man gevechten evenals sport om de stramme spieren weer op te lappen²⁰⁵. Bij het “Offensief van Vlaanderen” (september 1918) beseffen de Duitsers dat de oorlog bijna voorbij is, ondanks de bevelen zich niet over te geven en stand

²⁰¹ S.n., *Aux deux mille morts des 7e, 17e et 27e régiments de Ligne 1914-1918*, Brussel, 1930, p.66.

²⁰² S.n., *Aux deux mille morts des 7e, 17e et 27e régiments de Ligne 1914-1918*, Brussel, 1930, p.78.

²⁰³ S.n., *Geschiedkundig overzicht der 6e, 16e en 26e Linierementen en van het 6e vestingsregiment*, s.l., 1936, p.85.

²⁰⁴ S.n., *Geschiedkundig overzicht der 6e, 16e en 26e Linierementen en van het 6e vestingsregiment*, s.l., 1936, p.95.

²⁰⁵ S.n., *Onze regimenten. 3e regiment der Carabiniers*, s.l., 1921, p.38.

te houden, weten ze dat het allemaal geen zin heeft en geven ze zich soms gemakkelijk over als het op man tot man gevechten aankomt. De oorlogsmoeheid bij het Duitse Leger is enorm. Dit tegenover het verlangen van de Belgische soldaat om het land te gaan bevrijden. Zij vechten tot het uiterste en blijven vooruit gaan. Zo is er een fragment uit de regimentsgeschiedenis van de 3^e Karabiniers die vertelt hoe Duitse soldaten “kameraad” roepen en de Belgische infanteristen geld, sigaretten en juwelen aanbieden om hun leven te sparen. Dit blijkt een enorme opsteker te zijn voor de Belgen: *“De Duitscher is niet meer te duchten”*²⁰⁶.

6.5 Aandacht voor de burgerbevolking

Over het algemeen hebben regimentsgeschiedenissen niet echt belangstelling voor het doen en laten van de burgerbevolking. Deze werken zijn vooral gebaseerd op de militairen en hun acties. Toch zijn er enkele werken die verwijzen naar burgers of burgeracties.

De regimentsgeschiedenis van de “Zwarte Duivels” van Jacmain verwijst hiervoor naar de mobilisatiedagen van de oorlog, waarbij veel vrijwilligers zich aanboden bij het leger:

*“In een schone opwelling van patriottisme boden duizenden jonge mannen, die vrijwillig wensten dienst te nemen bij het leger, zich aan in de opslagplaatsen, de hospitalen, de burelen van de plaatscommandanten. Om de waarheid te zeggen, ze werden zelden goed ontvangen want zoals kapitein Corvilain van de Karabiniers het schertsend herinnert, deze vrijwilligers veroorzaakten een niet te noemen warboel, men wil geen vrijwilligers meer! Ga terug naar huis! Laat ons met rust!”*²⁰⁷

Deze regimentsgeschiedenis is één van de weinige die rept over de burgerbevolking. De vrijwilligers wilden ook hun duit in het zakje doen bij de verdediging van het grondgebied. De legerhervorming van 1913 stond echter nog in de kinderschoenen. Het Belgisch leger was niet voorbereid op deze massale rekrutering. Als gevolg hiervan werden velen naar huis gestuurd. Tijdens de oorlog zelf vluchtten deze weggestuurden naar Nederland onder de “pinnekesdraad” en bereikten zo de rekruteringsdiensten van het Belgisch leger. Diegenen die wel opgenomen werden in vrijwilligersregimenten, kwamen terecht in de compagnies van de regimenten. Dat ging uiteraard gepaard met pesterijen en vernederingen door de beroepsmilitairen. Wat een minder fraai beeld van het Belgisch leger opleverde:

“De ontvangst die hen te beurt viel, was verre van bemoedigend. De militanten wantrouwen deze uitbundigen. De beroepsgegradeerden maakten zich zenuwachtig omdat ze zich moesten

²⁰⁶ S.n., Het 3e regiment Karabiniers gedurende den veldtocht 1914-1918, s.l., s.d., p.22.

²⁰⁷ JACMAIN (L.), De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten, 1953, Brussel, 1953, p.16.

*bezighouden met die burgers die zelfs nog niet fatsoenlijk een geweer konden vasthouden. Men noemde hen ‘gamelle-fretters’ en de plagerijen werden hen niet gespaard. En niettegenstaande de slachtingen, kwamen de vrijwilligers meer en meer het effectief van de compagnies aanvullen, galons en sterren bijeenzamelend tegen welke prijs aldus aan het leger hun bloed gevend voor de grote transfusie die grotelijks bijdroeg tot de zege.”*²⁰⁸

Toch verminderde deze houding, temeer omdat het leven van de frontsoldaat allerm minst bemoedigend was en de vrijwilligers bleven toestromen via Nederland en Engeland.

Wanneer de eerste gevechten aan de IJzer aanvingen, waren de troepen nog maar net begonnen aan het opwerpen van hun versterkingen. Uitgehongerd en vermoeid trachtten zij alle voedsel dat er voorhanden was te bemachtigen.

Het regiment van de 3^e Karabiniers kreeg af te rekenen met een goed gerichte artillerieaanval op hun stellingen. Zij verdachten een burger, “rondleurder”, die chocolade en andere lekkernijen aan hen verkocht ervan hun posities daarna verraden te hebben aan de Duitsers.²⁰⁹

Hoewel dit uiteraard kon kloppen was het veeleer een angstige beschuldiging. Toch maakte het duidelijk dat niet alle burgers volgens de regimentsoldaten tot het goede kamp behoorden.

Burgers hebben ook in de begindagen van de oorlog hun plicht gedaan, zij opereerden vrijwillig als spionnen met als doel de posities van de Duitse troepen te achterhalen. Zo komt het voor bij de 5de Linie dat een burger op het regiment afstapte en vertelde dat er verschillende troepen in een nabijgelegen bos zaten. Als burger liep hij veel minder gevaar bij een eventuele ontmoeting met de Duitsers en op die manier kon hij de Belgische soldaten redden van een hinderlaag.²¹⁰ De regimentsgeschiedenis van de 5de Linie heeft, als een van de weinige in het genre, opmerkelijk veel aandacht voor de burgerbevolking. Zij bespreken de “massavlucht” van de burgers elke keer ze een dorp moesten verdedigen tegen de Duitse invallen: “*Verbaasd, snikkend en wenend, met overlast van de kinderen, raken zij in de war om hun schamele spullen mede te nemen.*”²¹¹

Enkele burgers kregen een uitzonderlijke vermelding. Zo is er mevrouw Track die elke dag op haar ezeltje de soldaten een hart onder de riem kwam steken, wat haar al gauw de naam “mama van de soldaten” opleverde. Na de oorlog kreeg zij voor haar bewonderswaardig gedrag de Medaille van koningin Elisabeth.²¹²

²⁰⁸ JACMAIN (L.), *De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten*, 1953, Brussel, 1953, p.16.

²⁰⁹ S.n., *Historique du 3e régiment de Chasseurs à Pied*, s.l., s.d., p.11.

²¹⁰ VAN HOECK (W.), *Historiek van het 5e Linie*, s.l., 1992, p.52.

²¹¹ VAN HOECK (W.), *Historiek van het 5e Linie*, s.l., 1992, p.95.

²¹² VAN HOECK (W.), *Historiek van het 5e Linie*, s.l., 1992, p.114.

Wat vaak voorkomt, is het feit dat wanneer alle soldaten vertrekken naar de hun gegeven posities aan de start van een oorlogsactie, ze telkens worden uitgejubeld door de enthousiaste massa.

6.6 Relatie met geallieerden

Over het algemeen is er veel en diep respect voor de geallieerde legers in de regimentsgeschiedenissen. De eerste hulp die het Belgisch leger ontving, is dat van 3 000 Engelse marine-fusiliers samen met een bezoek van Churchill aan het belegerde Antwerpen. Het vervulde meteen alle hoop van de mensen “*de Engelschen zijn daar*”.²¹³ Toch was dit slechts een druppel op een hete plaat. De val van Antwerpen kon immers niet verhinderd worden. Het was echter wel een boodschap dat ze niet meer alleen stonden. Hoewel ze te laat kwamen om België volledig te beschermen, ontstond er toch een hechte samenwerking. Dat zagen we vooral op economisch vlak, waarbij België zijn wapenindustrie kon inrichten op Engelse en Franse bodem. Er is ook het besef dat de Belgische oorlogsinspanning niet tevergeefs was. Zo was men zich bewust van hun aandeel in de slag aan de Marne.²¹⁴ De Belgische tegenstand was historisch enorm belangrijk. De loopgravenoorlog en de miljoenenveldslagen die hier op volgden minimaliseerden de Belgische rol maar niets is minder waar. Zonder hun offers zou het Schlieffen plan gelukt zijn en had Engeland misschien zelfs niet de kans gehad om te landen op Franse bodem.

Toch was er ook soms twijfel betreffende deze hulp. Vaak moesten ze tot het besef komen dat ze er alleen voor stonden. Aan de vooravond van de slag aan de IJzer twijfelden de troepen sterk aan de hulp van enige geallieerden:

*“Er was reeds te veel gepraat over Russen, die nooit tevoorschijn kwamen, over Fransche versterkingen waarvan men nooit een rode broek te zien kreeg, behalve enkele oude territorialen te Adinkerke, die er eerder dien dienst van tolbeambten waarnamen.”*²¹⁵

De kleine Engelse vloot aan de kust verleende wel een ontzaglijke hulp door haar kanonnen te richten op de Duitse posities en zo een doorstroom van Duitse soldaten kon verhinderen. Dit kon rekenen op enorm respect van de infanteristen. Deze Engelse vloot bestond uit vijf kruisers met kanonnen van admiraal Horace Hood, die tot 32 km ver schoten.²¹⁶

²¹³ BRETON (W.), Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet, 1916, p.65.

²¹⁴ S.n., *Historique du 4e régiment de Ligne 1914-1918*, s.l., 1933, p.74.

²¹⁵ S.n., *Historique des 5e, 15e et 25e régiments de Ligne*, s.l., 1938, p.95.

²¹⁶ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p.56.

Ook is er dikwijls negatieve commentaar te vinden op de geallieerden wanneer de Belgen het front moeten recht trekken op bevel van de Engelsen. Belgische soldaten begrepen dit maar zijn toch kwaad voor al het werk dat zij in hun verdediging dagelijks moesten steken om die daarna zomaar terug op te moeten geven.²¹⁷

Volgens de algemene staf van de geallieerden moest het Belgisch leger twee dagen stand houden, waarna Franse en Engelse legers tussenbeide zouden komen om de Duitsers achteruit te drijven. De uitgeputte Belgische soldaten waren eerst blij dit nieuws te vernemen, al veranderde dat snel wanneer het slechts ijdele hoop bleek te zijn. De Belgische infanteristen zouden vier weken moeten standhouden terwijl de Franse en Britse troepen rond Ieper een frontverdediging organiseerden.²¹⁸

Contacten tussen troepen van de verschillende legers worden wel besproken. Zo zijn er voorbeelden van levendige handel tussen de Belgische soldaten en de Engelse troepen. Sigaretten en confituur van de Engelsen werden geruild met Belgisch brood. De Engelse soldaten kregen zelf immers maar beschuit en dus vormde deze uitwisseling de schakel voor een goede vriendschapsband. Ook de stevige Engelse “trenchcoats” waren zeer gegeerd door de Belgische infanterist.²¹⁹ Ook de meer wetenschappelijke literatuur maakt hier gewag van. De contacten tussen de twee groepen bestond bijvoorbeeld ook uit het oprichten van voetbalploegen achter het front en vriendschappelijke wedstrijden tussen Engelse en Belgische ploegen.²²⁰

De Franse hulpstroepen aan het IJzerfront bestonden uit mariniers. Ook hun koloniale troepen maakten hun opwachting. De Marokkaanse troepen, werden opgemerkt door de Belgische soldaten:

*“Dien namiddag was hun oog verblijd geweest door de schilderachtige schouwspel van de Marokkaansche ruiters, op hunne kleine zenuwachtige paardjes en in hunne bonte kleurrijke uniformen.”*²²¹

²¹⁷ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), Die van't front. Herinneringen van het 19e Linieregiment, 1916-1973, Brussel, 1974, p.21.

²¹⁸ S.n., *Historisch verloop van het 4e Linieregiment*, s.l., 1935, p.118.

²¹⁹ S.n., *Geschiedkundig overzicht der 6e, 16e en 26e Linieregimenten en van het 6e vestingsregiment*, s.l., 1936, p.103.

²²⁰ CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), *Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de IJzer*, Tielt, Lannoo, p.116.

²²¹ BRETON (W.), *Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet*, 1916, p.82.

De Nederlandse troepen die gemobiliseerd zijn aan de grens komen ook een paar keer aan bod bij de terugtocht uit Antwerpen. Hierbij kwamen sommige regimenten zeer dicht met hen in contact.²²²

Toch wordt er niet overdreven vaak melding gemaakt van contacten of verhalen over geallieerde legers. Het doel van de regimentsgeschiedenissen is immers het verhaal te vertellen van de Belgische regimenten en niet dat van andere legers.

6.7 De infanterie

De Belgische infanterie tijdens de Eerste Wereldoorlog bestond uit linietroepen, grenadiers, karabiniers en jagers te voet. De linietroepen vormden het grootste deel van het leger. De grenadiers waren zowat de oudste troepen en werden als elitetroepen en gardetroepen beschouwd. Jagers te voet en karabiniers waren lichte troepen met de verkenning als hoofdtaak. Infanterie was en is altijd het belangrijkste deel van het leger. Willy Breton vat het goed samen, zijn werk is ook opgedragen aan alle infanterieregimenten. De infanterie is het *“roemrijkste wapen onder allen”*, de persoonlijke en collectieve heldenmoed wordt er aan de dag gelegd. Van de infanterie wordt de zwaarste inspanning verwacht. De *“koningin van de veldslagen”* was en is nog steeds het voornaamste orgaan in dat groot lichaam van het leger. Het is op de infanterie dat de vijand steeds zijn zwaarste slagen richt omdat hij het hart wil treffen en haar wil bereiken boven alle hindernissen die haar dekken en beschermen:

“Als de infanterie volhoudt, als zij blijft weerstaan aan de slagen die de vijand voortdurend op haar richt, als zij hardnekkig liever sterven wil dan te wijken, dan is het de zekere mislukking van de vijandelijke ondernemingen.”

Het is de infanterie die bepaalt of het een overwinning of nederlaag wordt.²²³

De regimentsgeschiedenis van de 19^e Linie wijdt er ook een apart hoofdstuk aan wanneer ze vertellen over de dag van de *“Piotten”* (infanteristen), deze feestdag voor de infanterie valt elk jaar op de eerste zondag van mei.

“Nooit zal men de “koningin der veldslagen” genoeg verheerlijken. Immers, in de aanval zijn zij de eersten en de daaro: volgende andere wapens vinden hun lijken in de pinnekensdraad en in de veroverde stellingen. Zij betalen met hun leven elke meter gewonnen grond. Zij dienen als bevoorrechte schietschijf aan al die moordende wapens zoals geweren, mitrailleurzen, granaden, minnewerpers, revolvers, bajonetten en dolken. Heel dikwijls sterven

²²² S.n., Historique des 5e, 15e et 25e régiments de Ligne, s.l., 1938, p.85.

²²³ BRETON (W.), Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet, 1916, p.8.

*zij eenzaam en worden begraven als “onbekend”. Hun overlevende strijdmakkers moeten immers altijd verder op zoek naar nieuwe tegenstrevers, tot op het ogenblik dat zij gewond of gedood worden. In aftocht zijn zij de laatsten. Zij komen na al de anderen in het kantonnement. De slaapgelegenheden, die de anderen niet willen, zijn toch nog altijd goed genoeg voor het voetvolk. 28 000 doden, 1 300 officieren. Moge hun offer dienen tot de verdere bloei van het land.”*²²⁴

Willems, auteur van het 20^e Linierregiment, beschrijft de Belgische infanterist als een vreemd en zonderling wezen:

“De Belgische soldaat is een zonderling wezen, dat niet altijd door zijn omgeving begrepen wordt. Het is een eigenaardig mensch, die prat gaan op zijn persoonlijkheid en bij zijn opleiding meer behendigheid vergt vanwege zijne oversten dan veel andere. Wat hem geducht maakt is dat hij er een bijzondere meening op nahoudt voor al wat eenig gezag of beven uitoefent en slechts diegenen volgt die zijn vertrouwen hebben gewonnen. Van alle oorlogsvoerende legers bleef het Belgische Heir alleen gespaard van die geduchte tuchtkrissen waarmede Bondgenoten en Centralen tijdens den veldtocht hadden af te rekenen.”

De voorzitter van de verbroedering van het 20^e Linierregiment en tevens reserveluitenant van dit regiment tijdens de oorlog was verbaasd over de Belgische infanterist. Het is waar dat toen de oorlog begon het Belgisch Leger in crisis verkeerde en de discipline ver te zoeken was. De soldaten volgden niet de officieren omdat ze officieren waren maar omdat ze bewezen hadden dat ze ook in de gevechtshandelingen bleven. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er na de IJzerslag een enorm tekort aan officieren en onderofficieren voorkwam, velen van hen waren immers gesneuveld. Hij drukte ook zijn bewondering uit voor het feit dat ondanks de zware oorlog en de slechte omstandigheden er toch geen deserties (ook al weten we dat ze voorkwamen) waren of disciplinaire problemen zoals bijvoorbeeld bij de Franse legers waar er verschillende executies plaatsvonden. Hij legt de verklaring hiervoor bij de geest van de Belgische soldaat, maar de verklaring kan ook gezocht worden in het feit dat koning Albert I, als bevelhebber van het Belgisch leger, nooit heeft meegedaan aan de zinloze grote offensieven van de geallieerden, deze zinloze moordpartijen waren de kern van de soldatenopstanden bij de andere legers. Het was een verstandige keuze van de koning en de

²²⁴ PIERRET (A.), BUEKENS (J.), *Die van't front. Herinneringen van het 19e Linierregiment, 1916-1973*, Brussel, 1974, p.120.

generale staf om het Belgisch leger niet in te zetten tot het volledig klaar was en er zekerheid was dat er een overwinning kon behaald worden. In het Belgisch leger werden er slechts elf militairen geëxecuteerd omwille van desertie, tegenover 1 600 Franse executies en 300 Engelse.²²⁵

De regimentsgeschiedenis van de 4de Linie bijvoorbeeld is enorm trots op het feit dat ze bij de infanterie behoren:

*“ik ben fier soldaat te zijn. Ik ben fier infanterist te zijn, ‘t is te zeggen, de meest blootgestelde, de meest getroffen soldaat, maar ook de soldaat die het zekerste is van de wraak door het steken van zijn dolk of van zijn bajonet in het lichaam van de afschuwelijke mof”*²²⁶

De Belgische haat voor de “mof” of de “barbaar” of de “hun” zit zeer diep bij de infanterist, hij heeft op de eerste plek alle gruwel meegemaakt en hij weet wie hij daarvan de schuld kan geven.

6.7.1 Oprichting van de infanterieregimenten

Een regimentsgeschiedenis vertelt meestal wel kort hoe het regiment ontstaan is. Meestal maar niet altijd, want sommige historieken vertrekken meteen bij de Eerste Wereldoorlog. De regimenten die pas ontstaan bij de legerhervormingen van 1913, toen de Europese oorlogsdreiging een feit was, hebben dan ook een korte inleiding. Het 3^e regiment karabiniers bijvoorbeeld bespreekt dit vrij kort. Het enige regiment karabiniers van voor 1913 werd gewoon weg ontdubbeld en dit werden dan het 1^e en het 2^e. Deze werden bij het uitbreken van de oorlog in augustus nog een keer ontdubbeld. Het 1^e regiment werd het 1^e en het 3^e, het 2^e regiment werd het 2^e en 4^e.

Dit moest natuurlijk een effect hebben op de getalsterkte, die een derde minder manschappen had dan andere korpsen. Toch trekt het regiment zich hier niets van aan:

*“Maar in gene mate verminderde zij den prachtigen geest, die deze regimenten, gedrild in eigen zelfverachting, zoo wel en diep kenmerkten. Alle stammen zij af uit een bakermat, een echt voorkeurskorps; waar de naam van Karabinier immer het beminnelijk symbool blijft van de kleine soldaat, net opgepoetst, manhaftig, het troetelkind van de hoofdstad.”*²²⁷

²²⁵ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p.67.

²²⁶ S.n., *Historisch verloop van het 4e Linieregiment*, s.l., 1935, p.229.

²²⁷ S.n., *Het 3e regiment Karabiniers gedurende den veldtocht 1914-1918*, s.l., s.d., p.1

Bij de regimentsgeschiedenis van de Zwarte Duivels komt deze oprichting ook zeer mooi aan bod. De herkomst van de naam karabiniers, de uitvinding van de fiets, de vastbesloten wil van een luitenant die absoluut een wielrijders bataljon wil oprichten ondanks alle protest vanuit het leger, de overheid en de media:

*“Aanstands gaat de pers over tot de aanval, maakt er zich vrolijk over, trekt de minister het in het belachelijke, kortom, ontvangt deze nieuwigheid met een verwonderd gemis aan begrip en doorzicht. Maar de manoeuvres hebben plaats en de deelname van de compagnie wielrijders was, eenvoudig weg, een openbaring voor de hogere officieren, die de proef afwachten met een vleugje scepticisme, zelfs minachting. Overbluft moesten zij zich echter gewonnen geven en erkennen dat de wielrijders, zowel in verkenningsdienst als in het gevecht, zeer gewaardeerd waren.”*²²⁸

Verschillende regimentsgeschiedenissen die vanaf hun oprichting starten geven mooi hun ontstaan en evolutie weer. Dit is voor het grootste deel 1830, 1870 (Duits-Franse dreiging), 1913 (legerhervormingen) of tijdens de oorlog. Maar een paar uitzonderingen kennen hun begin zelfs nog vroeger. Dit zijn dikwijls grenadierregimenten omdat deze al zeer oud waren en ook de regimenten van de koninklijke familie waren sinds 1846.²²⁹

De 4de Linie kent zijn ontstaan tijdens de Napoleontische oorlogen, meer bepaald tijdens de gevechten bij de verdrijving van de Fransen uit de Nederlanden onder leiding van Willem I. Deze regimenten streden mee in en rond Waterloo.²³⁰ Sommige grenadierregimenten gaan zelfs terug tot de 16^e eeuw in onze gebieden. Lange tijd waren zij de keurtroepen van het leger.²³¹

6.7.2 Regimentsvlaggen

Regimentsgeschiedenissen wijden veel aandacht aan de vaandels van hun regiment. Het is als het ware de ziel van het regiment. Het gebruik van herkenningstekens is al zeer oud, vanaf de 15^e eeuw werd een vlaggenstok algemeen gebruikt. Onder Napoleon werd een ware vaanderverering uitgebouwd. Het vaandel kwijtraken werd beschouwd als een schande. Het wordt dan ook dikwijls verbrand of verborgen als men beseft dat het in vijandelijke handen gaat vallen. In de regimentsgeschiedenissen neemt het vaandel een belangrijke plaats in. Het is het kloppende hart of het symbool van het regiment. De standaard, vaandel of vlag is altijd al een

²²⁸ JACMAIN (L.), De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten, 1953, Brussel, 1953, p.7.

²²⁹ S.n., Grenadier. Bijzonder nummer van het honderdjarig bestaan van het regiment, s.l., 1937, p.29.

²³⁰ S.n., Historique du 4e régiment de Ligne 1914-1918, s.l., 1933, p.1.

²³¹ S.n., Historiek van het 1e Grenadiersbataljon, s.l., s.d., p.1.

zeer belangrijk militair object geweest, het veroveren van dit object is een eervolle zaak, het verliezen een enorme vernedering voor het leger, in dit geval het regiment. Elk regiment heeft er één, bij de ontubbeling van het regiment wordt er een nieuw vaandel overhandigt aan het nieuw ontstane regiment. Dit gaat gepaard met een heuse ceremonie en gebeurt dikwijls uit handen van het hoofd van het leger, de Koning. Wanneer regimenten weer samen worden gevoegd verdwijnt het vaandel, eveneens met een ceremonie, er kan maar één vaandel zijn per regiment. Heden ten dage zijn de regimentsvlaggen te bezichtigen in het Koninklijk Legermuseum. Het vaandel is een Belgische vlag met vermelding van het regiment en zijn eervolle vermeldingen. Voor verdere informatie hierover is het werk van Lecleir een waardevol document.²³² Wanneer een regiment een belangrijk wapenfeit heeft meegemaakt, wordt dit geborduurd op het vaandel. Dit is een grote eer en wordt steeds vermeld in de regimentsgeschiedenis. Bijvoorbeeld de regimentsgeschiedenis van de 3^e Karabiniers:

*“Als verheerlijking van zijn schoon gedrag tijdens dezen slag mocht het regiment het roemrijk woord “IJzer” met gouden letters op zijn standaard (vaandel) brodeeren.”*²³³*“De schoone houding van het regiment, zijn geest van zelfverloochening en van volhardingen verdienden welhaast eene tweede en glorierijke inschrijving op zijn vaandel: Nieuwendamme”*²³⁴

Sommige regimentsgeschiedenissen maken van hun vaandel en de opschriften gebruik om snel een kleine samenvatting te maken van de slag en het feit waarom ze deze eer verdienen.

“ Antwerpen: waar in 1914 de genadiers zich lieten opmerken tijdens de verschillende uitvallen van augustus, september en oktober

IJzer: waar de gevechten in slijk en water onze Grenadiers tot besloten en onwrikbare soldaten omvormden.

Tervaete: waar het Regiment zich onderscheidde ter gelegenheid van een tegenaanval, ingezet om de vijand die de IJZER overschreden had terug te drijven.

Steenstraete: waar de Grenadiers in april 1915 een hevige aanval stopten tijdens dewelke de vijand voor de eerste maal gifgassen gebruikte.

*Passchendaele: waar tijdens het bevrijdingsoffensief het 1ste Grenadiers in september 1918 de hoogten van Passchendaele aanviel en de tegenstrever uit verdreef tot aan de grenzen van Roeselare.*²³⁵

²³² LECLEIR (L.A.), *Belgische Krijgsmacht, Emblemen en Eervolle Vermeldingen*, Brussel, Dienst Geschiedenis, 1970, 526p.

²³³ S.n., *Het 3e regiment Karabiniers gedurende den veldtocht 1914-1918*, s.l., s.d., p.14.

²³⁴ S.n., *Het 3e regiment Karabiniers gedurende den veldtocht 1914-1918*, s.l., s.d., p.21.

²³⁵ S.n., *Uit de geschiedenis... De Grenadiers tijdens de oorlog 1914-1918*, s.l., 1983, p.15.

6.7.3 Evolutie van het Belgisch leger tijdens de oorlog

De auteurs van de regimentsgeschiedenissen hebben ook oog voor de evolutie van het Belgische leger. Zo vertelt Jacmain nuchter en objectief de zwakke staat van het leger.

De reorganisatie van het Belgisch leger ,begonnen in 1913, werd veel te laat aangevat en de troepen van 1914, die het hoofd moesten gaan bieden aan het machtigste leger en meest geoefende leger van de wereld van toen, bevonden zich in een armzalige toestand. Zij bestonden uit 15 militieklassen, 8 voor het veldleger, 7 voor de vestingbewaking. De infanterie uit de eerste lijn bestond uit 85 000 man. De slecht geoefende infanterie was, ondanks het feit dat de moraal en animo zeer goed waren, slecht gedisciplineerd. De mobiliteit liet te wensen over en zij was niet getraind om zich vast te klampen aan het terrein. Het leger was nog maar pas in het bezit van mitrailleurs en waren niet vertrouwd met het tactische gebruik of herstelling van deze tuigen. De donkere kleur van het uniform was verouderd en tactisch zeer slecht tegenover de Duitse camouflagepakken. De artillerie bezat uitstekende kanonnen, maar middelmatige projectielen, geen enkele houwtizer, zware artillerie bestond niet. Enkel de ruitery was van een optimale kwaliteit. Het Belgisch leger had onvoldoende leiderschap, tucht en bewapening. Het was een leger dat met omzichtigheid moest behandeld worden. Er waren geen reservetroepen, de 117 000 man was zeer belangrijk en dit verliezen zou onherstelbaar zijn voor het Belgisch leger. Hij beseft goed dat het een oorlog zal zijn van David tegen Goliath.²³⁶

Deze “Goliath” beschikt over het best getrainde leger van de wereld op dat moment, vooral de nadruk op een sterke artillerie in het Duits leger is onvoorstelbaar. De regimentsgeschiedenis van de tweede karabiniers maakt dit duidelijk tijdens het beleg van Antwerpen:

“Gedurende den nacht hebben de Duitschers op 600m. van onzen dijk, achter de kapel, een batterij “minnenwerfer” opgesteld. Wij gaan er wat van krijgen! Van met het morgenkrieken openen ze het vuur. Vreselijk. Vreselijker dan het geschut van de zwaarste kannonen. Men hoort ze vertrekken... Men ziet met angst de projectiel tot op 400-500... hij kwikt om op zijn schietlijn... blijft een ogenblik onbewegelijk als naar zijn slachtoffers zoekend. Het is het beroerdste moment, iedereen denkt ‘t is voor hier. Verschrikkelijke ontploffingen wij hebben den indruk dat ons trommelvlies ook barsten gaat en dat we gek gaan worden, ‘t is een echte aardbeving. Een zondvloed van aarde en brokstukken van allen aard vliegen tot op honderded meters en vallen op ons neer. Mannen worden levend begraven, anderen meegesleurd met stukken van den dijk. En om het feest op te luisteren beschoten de Duitschers ons met geweer

²³⁶ JACMAIN (L.), De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten, 1953, Brussel, 1953, p.17.

*en machinegevuur. Wij kunnen eens te meer vaststellen hoe zeer hun materiaal het onze overtreft. En geen enkel kanonsalvo onzer artillerie. T is om te geloven dat het Belgisch Leger er geen bezit.*²³⁷

Het Belgisch leger bezat wel degelijk artilleriestukken, maar dit waren vooral kleinere kalibers zoals in het Franse leger. Deze schoten echter niet zo ver als de Duitse zware artillerie. Deze zwaarste artilleriestukken, “dikke bertha’s” van Krupp, schoten projectielen van 420 mm.²³⁸

De kleine schermutselingen aan de start van de oorlog zijn dan weer fragmenten waar de Belgen zich kunnen beroepen op hun onovertroffen moed en roekeloosheid waarmee de Duitse cavalerietroepen werden weggejaagd en verslagen. Duitse voorhoedes slaagden niet in hun opzet ter terreinverkenning. Wanneer het Belgisch leger moest terugvallen op hun versterkingen was er toch steeds de drang om verdere offensieven aan te gaan om de Duitse artillerie onschadelijk te maken. Alhoewel fort na fort viel lanceerden de Belgen offensief na offensief om steunpunten te heroveren “*ze vochten als duivels, liever dan zich over te geven aan de Duitsers*”²³⁹ Bij de terugtrekking of de verdediging waren er steeds zwaar afgematte en beproefde troepen. Het Belgisch leger had een tekort aan alles, bv schoppen om verdedigingswerken op te richten of loopgraven te graven en vooral artillerie om de massale Duitse artillerie te counteren. In de regimentsgeschiedenis is dit ook duidelijk. Men beseft zeer goed dat ze tegen een vijand stonden die zwaar getraind was en alle nodige middelen tot hun beschikking had. Zo vertelt de geschiedenis van het 20^e linieregiment dat het Belgisch leger moedig was en het een goed uithoudingsvermogen had, “*schoone heerlijke soldaten*”²⁴⁰. Ze beschrijven zeer lyrisch de moed van de dappere Belgische soldaten in deze eerste fases van de oorlog.

De stabilisatiefase van het front gaf het Belgisch Leger de kans om zich te hervormen, regimenten werden weer samengevoegd en verbeterd. De bewapening werd op punt gesteld. Een standaard uniform werd toebedeeld aan de troepen. Het Belgisch veldleger dat onvoldoende voorbereid aan de oorlog begon, maakte een enorme evolutie door. Dit ziet men ook in de historischeken, het vertrouwen groeide. Ondanks dat de hele Belgische industrie veroverd is door de Duitsers, slaagde men er toch in een ganse oorlogseconomie op te bouwen

²³⁷ S.n., Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers, Brussel, 1935, p.112.

²³⁸ ACHAN (H.), *De Eerste Wereldoorlog, een geïllustreerde geschiedenis*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2003, p.48.

²³⁹ ANDRIESSEN (J.H.J.), *De Eerste Wereldoorlog in Foto's*, Lisse, Rebo, 2002, p.108.

²⁴⁰ S.n., 20e régiment de Ligne, ses cinq glorieuses citations, Namen, 1935, p.3.

in Frankrijk en Engeland. Zo kan men de achterstand inhalen en in het laatste jaar van de oorlog een zeer modern leger met voldoende middelen en een sterke artillerie produceren. De soldaten beseften dit en zagen hun kansen voor het eindoffensief enorm stijgen.

Op strategisch vlak werden nieuwe innovaties geïntroduceerd door de algemene geallieerde legertop. De nieuwe tactiek van de geallieerden bij het eindoffensief werd ook door de Belgen overgenomen. Dit was het vooruitschuivend artillerievuur waarachter de infanterie oprukte. Geen dagenlange artilleriebeschietingen zoals bijvoorbeeld aan de Somme²⁴¹ maar korte beschietingen waarbij het bombardement steeds opschuift en de infanterie de loopgraven of versterkingen van de vijand kan aanvallen en overnemen. Deze nieuwe infanterietactiek werd aan de Belgische soldaten aangeleerd in Franse kampen, deze nieuwe tactiek heet “het systeem van vuur en beweging”.²⁴²

De regimentsgeschiedenis van het 3e linie bijvoorbeeld kan zijn verwondering over de Belgische artilleriebeschietingen niet onder stoelen of banken steken:

“Een Machtige lichtstraal flitste opeens door de lucht en hield plots stil in ééne richting. Kort daarop bulderende een geweldig kanonschot: dit was het signaal van het voorbereidingsgeschut. Heel de horizon in licht en gloed, braakt “mitraille”. Een tempeest obussen van alle kaliber bonst in het Duitse front neer. Onze manschappen, die nog nooit van zulk een geweldige verdelging getuige geweest waren, zager er niet weinig tevreden uit, vast te mogen stellen, dat de vijand maar niet op kon tegen ons geweldig artillerievuur!”²⁴³

De rollen keerden om eind 1918. In 1914 waren het de Duitsers die met een vloed van obussen de steden in vuur en vlam zetten. De brand van Diksmuide werd zelfs vergeleken met de brand van het oude Rome.²⁴⁴

In 1918 ervoeren de frontsoldaten dat de tijd gekomen was voor het verbeterde Belgische leger en hun uitstekende artillerie om het land te gaan bevrijden. De artillerie van de aanvalsgroepen tijdens het offensief bedroeg 1 100 geschutsstukken.²⁴⁵

De regimentsgeschiedenis van het 4de Linie²⁴⁶ zit zo sterk en gedetailleerd in elkaar, zeker wat betreft het eindoffensief, met alle dagorders, aanvalsplannen, opstellingen, gezondheidsdienst, bevoorrading. Het is enorm uitgebreid, het vertelt zelfs welke uitrusting, munitie en

²⁴¹ DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, p.98.

²⁴² WEEMAES (M.), *Van de IJzer tot Brussel*, Marcinelle, Maison d’Edition S.C., 1969, p.27.

²⁴³ S.n., *Derde Linieregiment. Historiek van het regiment gedurende den veldtocht 1914-1918*, Oostende, 1935, p.53.

²⁴⁴ BALERIAUX (A.), *La belle histoire du 2e Chasseurs à pied.*, Charleroi, 1981, p.125.

²⁴⁵ WEEMAES (M.), *Van de IJzer tot Brussel*, Marcinelle, Maison d’Edition S.C., 1969, p.23.

²⁴⁶ S.n., *Historisch verloop van het 4e Linieregiment*, s.l., 1935, 373p.

eetvoorraad de Belgische infanterist (compagnie) bij zich heeft tijdens het eindoffensief in Vlaanderen. *“De mannen zullen drager zijn van denken en tent. De gasmasker aan de hals, gereed om aan te doen, ze zullen zoveel mogelijk van handschoenen voorzien zijn, 120 patronen per fusilier, 20 granaten per fusilier, 2 rantsoenen eetvoorraad, 2 gevulde veldflessen. Per compagnie 10 Franse verlichtende fusées en 50 Engelse verlichtende fusées.”*²⁴⁷

Dit valt enorm op omdat vrijwel geen enkel andere regimentsgeschiedenis hiervan gewag maakt. Dit is dan ook een zeer realistisch en bruikbaar werk om gegevens te verzamelen over het leven van de Belgische soldaat tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het geeft ook een beeld weer over wat er met de krijgsgevangenen moet gebeuren. Deze verschillende punten worden mooi uitgelegd en bewijst ook dat het Belgisch leger aan het einde van de oorlog een goed geoliede machine was geworden waarin bij een aanvalsplan met alles rekening werd gehouden om zodoende alles vlot te laten verlopen en het offensief niet te laten verzanden door eventuele slechte coördinatie. Wat een enorm verschil met bijvoorbeeld de aftocht naar de IJzer waarbij de soldaten in lompen gekleed, ondervoed en niet voorzien waren van voldoende munitie of materiaal.

Het nieuwe leger was ook op het vlak van het vliegwezen enorm vooruitgegaan,²⁴⁸ het zorgde voor verkenning, luchtsteun en bevoorrading van de troepen wanneer de lijnen te lang waren. De Belgische luchtmacht telt bij het eindoffensief 100 toestellen.²⁴⁹ *“De Vliegeniers snellen ons dan ter hulp, brengen ons munitie en levensmiddelen, die zij nabij onze loopgraven laten neervallen.”*²⁵⁰ Deze handeling wordt ook gestaafd door het militair geschiedkundig werk van Weemaes dat deze infanteriebevoorrading door de luchtmacht ook vermeld.²⁵¹

De regimentsgeschiedenissen beseffen wat het Belgisch leger heeft gepresteerd in deze oorlog, wat hun nut was en wat de prijs daarvoor was. Ze vermelden met trots dat de buurlanden nu weten dat dit land niet zomaar in te vallen is en op te eisen.

*“Moge België nog zijn onaantastbaarheid versterken en zoo de zaak van den vrede dienen, door bij onze naburen het idee gemakkelijk overrompelen, te vervangen door het idee het avontuur maar liefst niet te wagen.”*²⁵²

²⁴⁷ S.n., Historisch verloop van het 4e Linieregiment, s.l., 1935, p.282.

²⁴⁸ LYR (R.), Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, 1926, p. 220.

²⁴⁹ WEEMAES (M.), *Van de IJzer tot Brussel*, Marcinelle, Maison d'Édition S.C., 1969, p.23.

²⁵⁰ S.n., *Deelname van het 14e Linieregiment aan den oorlog 1914-1918*, Brussel, 1924, p.48.

²⁵¹ WEEMAES (M.), *Van de IJzer tot Brussel*, Marcinelle, Maison d'Édition S.C., 1969, p.29.

²⁵² S.n., *Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers*, Brussel, 1935, p.98.

Deelbesluit

Regimentsgeschiedenissen overlopen de vier grote periodes van de Belgische Eerste Wereldoorlog-campagne. Elk regiment overloopt deze fases op hun eigen manier en via hun eigen ervaringen. De inhoud komt wel bij het grootste deel van de werken goed overeen. De eerste fase, de bewegingsoorlog, is gebaseerd op het militaire gedeelte, de wapenfeiten. Het tweede deel, de IJzerslag, geeft een gedetailleerd verslag van deze overlevingsveldslag. De derde fase, de stabilisatieperiode, gaat dan weer dieper in op de dagelijkse ellende of wedervaren van de infanteristen. De vierde fase, het eindoffensief, gaat dan opnieuw dieper in op de militaire details van de verschillende veldslagen en offensieven. Elke regimentsgeschiedenis zal ook grondig ingaan op de rol van de koning.

De inhoud van regimentsgeschiedenissen is vooral subjectief, de negatieve kanten van het Belgisch leger worden niet vernoemd, dat is ook de bedoeling niet van dit soort werken, het is vooral de bedoeling een positief verhaal te vertellen, een voorbeeldfunctie te zijn. Het zijn patriotistische werken, het gaat over België en zijn militaire rol in de oorlog.

Emoties en dagelijkse gebeurtenissen van de gewone soldaat worden goed weergegeven en krijgen voldoende aandacht terwijl burgers of burgerverhalen amper voorkomen. Alhoewel België pas in 1918 opgenomen wordt als onderdeel van het eindoffensief, zijn de regimentsgeschiedenissen zich bewust dat ze Frankrijk en Engeland veel te danken hebben, al is er ook negatieve commentaar omwille van het feit dat deze landen te laat in actie zijn gekomen om het Belgisch leger voldoende te ondersteunen bij de Duitse opmars.

De infanterie tenslotte is en blijft het belangrijkste legeronderdeel, het is de eerste verdediging van het land en krijgt het meeste te verduren. De regimenten hebben ook een enorme aandacht voor hun symbool, het vaandel, de ziel van het regiment. De evolutie van het Belgisch leger van de start van de oorlog tot het eindoffensief wordt doorheen de volledige verhaallijn overlopen en beschouwd als de grote triomf van het Belgisch Leger.

Algemeen besluit

7 Algemeen besluit

Bij een eindbesluit bij deze masterproef kan men niet om de vraag heen of de regimentsgeschiedenissen een positieve bijdrage leveren aan de geschiedbeoefening.

Wanneer men door de mazen van het net heen kijkt, door de verbloemde, vaak overdreven stijl van schrijven ziet men genoeg positieve kenmerken die zeer waardevol kunnen zijn. Deze werken kunnen gebruikt worden voor militaire geschiedschrijving. Opstellingen van een regiment of een bataljon, gedetailleerde aanvalsplannen, defensieve en offensieve acties van het Belgisch leger worden perfect en accuraat in beeld gebracht. Kolonel Weemaes maakt bijvoorbeeld gebruik van regimentsgeschiedenissen van de infanterie in zijn militair historisch werk over de Belgische bijdrage tot het geallieerd eindoffensief.²⁵³ Regimentsgeschiedenissen zijn dan ook op de eerste plaats militaire werken waar gedetailleerde verslagen van wapenfeiten een prioriteit kennen.

Wat ook in het oog springt zijn de verschillende fasen van de oorlog die de rode draad vormen doorheen de regimentsgeschiedenis. Zeer positief zijn de emoties en dagelijkse gebeurtenissen van het soldatenleven die aan bod komen, deze zijn dan ook zeker te gebruiken bij het tot stand brengen van een voorstelling over de omstandigheden in de Eerste Wereldoorlog. Deze werken kennen echter ook veel fouten, negatieve kanten worden niet geportretteerd, deze werken willen enkel een positieve boodschap uitdragen naar hun doelpubliek, de toekomstige generaties, familieleden van gesneuvelden en de oud-strijders zelf. De grote massa van deze werken kwamen in het interbellum tot stand. Wanneer we de schrijfstijl van de regimentsgeschiedenissen vergelijken met deze van de toenmalige historiografie zien we opvallend veel gelijkenissen op het vlak van subjectieve verhalen over het wedervaren van het Belgisch leger tijdens de Eerste Wereldoorlog. Dit wedervaren kent één grote boodschap: België heeft Europa gered. Het vaderland heeft een ongelooflijke inspanning gedaan voor Europa en het gered van Duitse hegemonie. Indien België vrije doorgang zou hebben gegeven aan Duitsland was Frankrijk verloren. Dit kan verduidelijkt worden via het Franse oorlogsplan nr. 17.²⁵⁴ Het Franse opperbevel geloofde niet in een grote Duitse zwaaibeweging door België, alle krachten moesten gebaseerd worden op de doorstoot naar de Rijn en de herovering van Elzas-Lotharingen. De enige gedachte bij de Fransen was “aanvallen”, van

²⁵³ WEEMAES (M.), *Van de IJzer tot Brussel*, Marcinelle, Maison d’Edition S.C., 1969, p.397.

²⁵⁴ TUCHMAN (B.), *De kanonnen van augustus, De eerste oorlogsmaand van 1914*, New York, Macmillan, 1962, p.57.

terugwijken kon geen sprake zijn. Dit lag net in de lijn van het Von Schlieffen plan dat de Franse legers zou opvangen in dit gebied en dat via België het Franse leger volledig zou omsingelen en vernietigen. Indien België zijn grenzen en zijn verkeersnet zou opengesteld hebben aan de Duitsers zou dit gelukt zijn. België wou dit echter niet en volgens de regels van de neutraliteit en het internationaal recht kon het dit ook niet, het zou hen trouwens tot pion van Duitsland gemaakt hebben en afhankelijk van Duitsland.

Toen Luik aangevallen werd en België werd binnengevallen door kolossale legerformaties werd het de Fransen nog steeds niet duidelijk dat het werkelijke gevaar van boven kwam, koppig concentreerden ze zich op hun aanval in Lotharingen, ze liepen storm op een sterke Duitse frontlinie. Alhoewel de inval in België had aangetoond wat de Duitsers van plan waren en de Belgen onmenselijke inspanningen deden om deze te vertragen was het Franse élan niet te breken. Zelfs toen Luik was gevallen en de Fransen samen met de Belgen één front konden vormen van Antwerpen via de Gete naar Namen kwam er slechts een kleine Franse hulp. In elk geval kon het Belgisch Leger op zichzelf niet het volle gewicht dragen van de Duitse legers en trok zich terug op Antwerpen. Ondanks het feit dat er zoveel tegenstrijdige berichten kwamen aan Joffre, Franse Opperbevelhebber en verschillende Franse Generaals het gevaar inzagen van een totale omsingeling bleef Joffre koppig het offensief steunen.²⁵⁵ Pas op 20 augustus werd de noodzaak ingezien van een snelle tegenreactie aan de Belgische grens, wat resulteerde in de veldslagen aan de grenzen (slag bij Charleroi en Bergen)²⁵⁶.

De verwoedde Belgische verdediging heeft de Duitsers vertraging bezorgd, de Duitse verbindingslijnen werden constant aangevallen door Belgische offensieven, telefoonlijnen, spoorwegen, bruggen werden vernietigd, wegen en stations werden gebarricadeerd.²⁵⁷ Alles werd gebruikt om de Duitse opmars te vertragen om de Engelsen en Fransen meer tijd te geven. De Duitse rechtereulegel die als een zeis door België naar het Franse hart ging gaan was verplicht Duitse eenheden achter te laten in de veroverde gebieden om weerwerk te bieden en de verbindingslijnen te vrijwaren, deze aderlating betrof vijf Duitse korpsen gelijk aan één Duits leger²⁵⁸. België heeft hiervoor een dure prijs betaald, dorpen, steden en burgers werden slachtoffer van de Duitse woede. Niet te vergeten is ook de economische malaise na de oorlog. De Russische bedreiging in het Oosten deed Von Moltke beseffen dat er meer

²⁵⁵ TUCHMAN (B.), *De kanonnen van augustus, De eerste oorlogsmaand van 1914*, New York, Macmillan, 1962, p.307.

²⁵⁶ LAMPAERT (R.) 1914: *De inval, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, België in oorlog 8*, Erpe, De Krijger, p.58,p.60.

²⁵⁷ SAROLEA (C.) *How Belgium saved Europe*, Londen, William Heinemann, 1915, p.19.

²⁵⁸ TUCHMAN (B.), *De kanonnen van augustus, De eerste oorlogsmaand van 1914*, New York, Macmillan, 1962, p.476.

troepen (2 korpsen) naartoe gestuurd moesten worden. Opnieuw werd de kostbare rechtervleugel hiervoor aangesproken. Dit betekent dat de vermindering in het aantal troepen aan de Marne twee oorzaken heeft, een Belgische en een Russische.

België heeft ook steeds weinig steun gekregen, de Engelse hulp kwam er wel maar in zeer kleine mate en te laat om Antwerpen nog te redden. Nederland sloot de Schelde, wat betekende dat er geen aanvoer was via de zee, geen terugtrekking via schepen en geen Engelse marinesteun. Deze sluiting van de Schelde heeft voor enorme moeilijkheden gezorgd. De vesting te Namen kon ook gered worden indien de Fransen en Engelsen sneller hadden gereageerd op de hulpkreten aldaar.²⁵⁹ Met het standhouden van Namen was er geen doorstroom geweest van de Duitse legers in Frankrijk. De geallieerden hebben te traag gereageerd. Het Belgisch leger heeft dankzij zijn offers aan de IJzer het Kanaal gered en zodoende de aanvoer van verse troepen voor de geallieerde zaak gevrijwaard.

Het Belgische verzet noopte de Duitsers tot gruwelheden. Dorpen en steden werden vernietigd. Leuven werd met al haar cultureel erfgoed in brand gestoken. Duitsland had heel de wereld in het harnas gejaagd. Sarolea zegt dat nu alle neutrale staten van oordeel waren dat de Duitsers de vijand waren van de mensheid.²⁶⁰ Ook al is het erg om het te zeggen maar al deze gruweldaden brachten de geallieerden de steun bij van veel neutrale staten die voordien niks met deze oorlog wilden te maken hebben.

Deze zaken komen allemaal aan bod in de regimentsgeschiedenissen met als conclusie “België als de redder van Europa”. Het is niet zo dat ze beweren dat ze de oorlog gewonnen hebben maar wel dat door hun inspanningen het de geallieerden mogelijk gemaakt werd overeind te blijven en te overwinnen.

Dat is de kern van de Belgische regimentsgeschiedenissen en de opvattingen van de schrijvers van die tijd ervan. Wanneer we regimentsgeschiedenissen onderzoeken of gebruiken moet er dan ook altijd rekening worden gehouden met de patriottistische inslag, de overdreven kwantitatieve gegevens en de subjectieve inhoud. Niettemin zijn deze werken aangenaam om te lezen en zijn ze op het vlak van de militaire geschiedschrijving een waardevolle bron, evenals een waardevolle kijk op de “Grote Oorlog”.

²⁵⁹ SAROLEA (C.) *How Belgium saved Europe*, Londen, William Heinemann, 1915, p.132.

²⁶⁰ SAROLEA (C.) *How Belgium saved Europe*, Londen, William Heinemann, 1915, p.162

Bibliografie

8 Bronnen

8.1 Algemene bronnen

ANDRIESSEN (J.H.J.), *De Eerste Wereldoorlog in Foto's*, Lisse, Rebo, 2002, 600p.

AUDOIN-ROUZEAU (S.), BECKER (J.J.), *Encyclopédie de la Grande Guerre, 1914-1918: histoire et culture*, Paris, Imprint, 2004, 1342p.

CHRISTENS (R.), DE CLERCQ (K.), *Frontleven 14/18, het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de IJzer*, Tielt, Lannoo, 174p.

CHRISTINE (A.), e.a., *De waanzinnige twintigste eeuw*, Wetteren, Erasmus, 1999, 815p.

DE SCHAEPDRIJVER (S.), *De Grootte Oorlog, Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Antwerpen, Atlas, 1997, 365p.

DE VOS (L.), *De Eerste Wereldoorlog*, Leuven, Davidsfonds, 1996, 175p.

DEVOS (C.), *Politicologie, inleiding tot de politieke wetenschappen*, Gent, Academia Press, 2005, 496p.

GRANT (R.G.), *Oorlog, van de Perzische Oorlogen tot de Strijd in Irak*, Tielt, Lannoo, 2006, 360p.

HOWARD (M.), *The First World War*, Oxford, University Press, 2002, 154p.

KOCH (H.W.), *The origins of the First World War, Great Power Rivalry and German War Aims*, Londen, MacMillan, 1972, 374p.

LAMPAERT (R.) *1914: de inval, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, België in oorlog 8*, Erpe, De Krijger, 80p.

LAMPAERT (R.) *Stabilisatie in Vlaanderen, België tijdens de Eerste Wereldoorlog, België in oorlog 8*, Erpe, De Krijger, 80p.

LECLEIR (L.A.), *Belgische Krijgsmacht, Emblemen en Eervolle Vermeldingen*, Brussel, Dienst Geschiedenis, 1970, 526p.

LEFEVRE (P.), LORETTE (J.), PHILIPPE (P.), SIEBEN (L.), VAN TUIJCOM (C.), *La Belgique et la Première Guerre mondiale bibliographie, België en de Eerste Wereldoorlog bibliografie*, Brussel, Koninklijk Leger Museum, 1987, 598p.

LYR (R.), *Onze Helden gestorven voor het Vaderland, België's Epische Strijd van 1914 tot 1918*, Brussel, Société Anonyme Belge d'Imprimerie, 1926, 364, 162, 97, 33p.

PALMER (R.R.), COLTON (J.), KRAMER (L.), *A History Of The Modern World*, Boston, McGrawHill, 2002, 1191p.

PLOETZ (K.) *Aula Wereldgeschiedenis in jaartallen*,4, Het Spectrum, Antwerpen, 1977, 440p.

RONSE (E.), *De Slag aan den IJzer*; Parijs, De Mesmaecker-Froment, 1915, 86p.

SAROLEA (C.) *How Belgium saved Europe*, Londen, William Heinemann, 1915, 235p.

STRACHAN (H.), *De Eerste Wereldoorlog, een geïllustreerde geschiedenis*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2003, 342p.

TASNIER, VAN OVRSTRAETEN (R.), *La Belgique et la guerre, III, les opérations militaires*, Brussel, Henri Bertels, 1923, 406p.

TALLIER (P.A.), SOUPART (S.), *La Belgique et la Première Guerre mondiale. België en de Eerste Wereldoorlog bibliografie*, Brussel, Brussel, Koninklijk Leger Museum, 2001, 195p.

TAYLOR (A.J.P), *Standaard geschiedenis van de 20e eeuw, deel 2 1914-1918*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1969, 448p.

TUCHMAN (B.), *De kanonnen van augustus, De eerste oorlogsmaand van 1914*, New York, Macmillan, 1962, 594p.

VAN DER ESSEN (L.), *The invasion en the war in Belgium, from Liège to the Yser*, Londen, T. FISHER, 1917; 356p.

VANDEWALLE (G.), *Overleven in een grote oorlog, herinneringen van een infanterist 1914-1918*, Erpe, De Krijger, 1999, 134p.

VAN ONSEM (R.), VAN THIENEN (A.), *Geschiedenis van het Belgisch Leger van 1830 tot heden, Deel I van 1830 tot 1919*, Brussel, Grisard André 1982,

VERSEPUT (J.), *De Eerste Wereldoorlog*, Bussum, Fibula van Dishoeck, 1972; 122p.

WEEMAES (M.), *Van de IJzer tot Brussel*, Marcinelle, Maison d'Édition S.C., 1969, 411p.

s.n., *Pages d'histoire de l'armée Belge au cours de la guerre 1914-1918*, 1932, Brussel, Typo, 226p.

8.2 Bibliografie van de regimentsgeschiedenissen

BRASSEL, *Le 9e regiment de Ligne*, s.l., 1935, 8p.

BRETON (W.), *Een Belgisch regiment te velde. Eenige heldendaden van het 2e regiment Jagers te Voet*, 1916, 135p.

BALERIAUX (A.), *La belle histoire du 2e Chasseurs à pied.*, Charleroi, 1981, 144p.

CAYRON (J.R.), *Les tambours-majors des grenadiers belges*, s.l., 1959, 3p.

CORVILAIN (M.), *L'histoire des régiments de carabiniers et des bataillons de Carabiniers cyclistes 1914-1930*, Brussel, 1933, 398p.

CORVILAIN (M.), *Infanterie 6me D.I. 1914-1918*, Hasselt, 1937, 154p.

COUPPEZ (E.), *Journal de campagne du IIIme bataillon du 4e de ligne*, s.l., s.d., 31p.

ETIENNE (E.), DE GROX (C.), *Historique des régiments de Grenadiers 1914-1918*, Brussel, 1927, 611p.

GERARD (Y.), *Le 12e de Ligne dans la bataille*, s.l., s.d., 11p.

GERARD, KEYMEULEN, *Pages d'histoire... Historique des détachements cyclistes: 3e D.A-5e D.A.*, s.l., 1932, 19p.

JACMAIN (L.), *De Zwarte Duivels. Geschiedenis van de Karabiniers Cyclisten*, 1953, Brussel, 1953, 70p.

JACOBY (A.), *Le 4e régiment de Ligne fête son centenaire*, s.l., 1930, 9p.

JACOBY (A.), *Souvenirs de guerre. A la 1re compagnie du 11e régiment de Ligne du 30 juillet au 16 octobre 1914*, s.l., 1934, 17p.

JACOBY (A.), *Historique succinct du 14e de Ligne, 2e partie: pendant la guerre de 1914-1918*, s.l., 1939, 16p.

JACOBY (A.), *Souvenirs de guerre. L'historique des 6e et 16e de Ligne d'après le carnet de campagne d'un volontaire*, s.l., 1935, 105p.

LAUWERS (P.), *1914-1918, 1929-1936. A la gloire du 2e régiment de Carabiniers*, Brussel, 1935, 274p.

LIERNEUX (P.), *Chasseurs à pied et Carabiniers belges en août 1914*, s.l., 1991, 3p.

MASSART (A.), *Historique du 12e régiment de Ligne. Tome II: 1914-1918*, 1977, Brussel, 370p.

PIERRET (A.), BUEKENS (J.), *Die van't front. Herinneringen van het 19e Linierregiment, 1916-1973*, Brussel, 1974, 267p.

POULAIN (M.), *Sart-Eustache et le 25e régiment d'Infanterie*, s.l., 1977, 8p.

SENELLE (E.), *Toen men ook nog per fiets oorlog voerde*, s.l., 1976, 2p.

SWILLEN (J.G.), *Historique du 10e régiment de Ligne*, Brussel, 1939, 311p.

VAN HOECK (W.), *Historiek van het 5e Linie*, s.l., 1992, 384p.

VAN GANSBEKE (L.), *Les Chasseurs à pied belges dans la première guerre mondiale*, s.l., 1985, 126p.

VAN PARYS, *Histoire du 9e régiment de Ligne pendant la campagne de 1914-1918*, Brussel, 1935, 11p.

WILLEMS (M.), *Les 3e et 23e régiments de Ligne en campagne*, s.l., 1939, 116p.

WILLEMS (R.), *Vu et vécu. Historique du 20e régiment de Ligne*, Gent, 1931, 335p.

VAN HOREN (M.), *Les premiers mois de guerre des Grenadiers volontaires d'août 1914.*, s.l., 1990, 4p.

S.n., *Het 1ste bataljon Karabiniers Wielrijders*, s.l., s.d., 14p.

S.n., *Beknopte geschiedenis van de 7e, 17e, 27e Linieregimenten naar de documentatie van de Geschiedkundige Afdeling van de Algemeen staf van het Leger*, Brussel, 97p.

S.n., *Ter verheerlijking van het 2e regiment Carabiniers*, Brussel, 1935, 276p.

S.n., *Aux deux mille morts des 7e, 17e et 27e régiments de Ligne 1914-1918*, Brussel, 1930, 92 p.

S.n., *Een bladzijde geschiedenis: het 13e Linie*, s.l., 1976, 2p.

S.n., *Ca cest le 18e (18e de Ligne). Un Régiment belge durant la Grande Guerre*, Brussel, 1935, 228p.

S.n., *Historique du 2e et 22e regiment de Ligne*, Gent, 1926, s.p.

S.n., *Le 2e Chasseurs à pied. Plaquette éditée à l'occasion du 135e anniversaire du 2e Chasseurs à pied*, s.l.,s.d., s.p.

S.n., *Contribution à l'histoire des 2e, 5e, 8e et 11e Chasseurs à Pied. Aux Chasseurs morts pour nos libertés*, Brussel, 1934, 54p.

S.n., *De 2de compagnie van het 1ste regiment Grenadiers 1914-1918*, s.l., s.d., s.p.

S.n., *Deelname van het 14e Linieregiment aan den oorlog 1914-1918*, Brussel, 1924, 56 p.

S.n., *Het Elfde Linieregiment en Hasselt*, Hasselt, 1984, 119p.

S.n., *Geschiedkundig overzicht der 6e, 16e en 26e Linierregimenten en van het 6e vestingsregiment*, s.l., 1936, 180p.

S.n., *Grenadier. Bijzonder nummer van het honderdjarig bestaan van het regiment*, s.l., 1937, 52p.

S.n. *Historiek van de 7e Pantser Infanterie Brigade*, s.l., 1973, 4p.

S.n., *Historiek van het 1ste bataljon Karabiniers Wielrijders*, s.l., s.d., 22p.

S.n., *Historiek van het 1e Grenadiersbataljon*, s.l., s.d., 14p.

S.n., *Historiek van het 6e Liniebataljon*, s.l., s.d., 19p.

S.n., *Historique de la 9e division d'Infanterie. Publié par les vétérans de la 9e D.I.*, Brussel, 1924, 372p.

S.n., *Historique des 1er et 4e régiments de Chasseurs à pied. Edité par les soins du 1er régiment de Chasseurs à pied*, Bergen, 1934, 96p.

S.n., *Historique des 5e, 15e et 25e régiments de Ligne*, s.l., 1938, 207p.

S.n., *Historique des 6e, 16e et 26e régiments de Ligne et 6e régiment de Forteresse*, Brussel, 1936, 196p.

S.n., *Historique du 2e bataillon de Carabiniers cyclistes*, s.l., s.d., 23p.

S.n., *Historique du 12e bataillon de Ligne*, s.l., s.d., s.p.

S.n., *Historique du 2e Chasseurs à pied*, s.l., 1933, 22p.

S.n., *Historique du 3e régiment de Chasseurs à Pied*, s.l., s.d., 69p.

S.n., *Historique du 4e régiment de Chasseurs à Pied*, s.l., 1932, 34p.

S.n., *Historique du 4e régiment de Ligne 1914-1918*, s.l., 1933, 296p.

S.n., *Historique du 8e régiment de Ligne*, s.l., 1933, 2p.

S.n., *Historique du 5e régiment de Ligne*, s.l., 1929, 3p.

S.n., *Historique du 11e régiment de Ligne*, s.l., 1930, 2p.

S.n., *Historique du 10e régiment de Ligne du 1er août 1914- 11 novembre 1918*, Aarlen, 1919, 50p.

S.n., *Historique officiel du 11e régiment de Ligne. Campagne 1914-1918. Anvers-Yser-Ingelmunster-Moorslede*, s.l., s.d., s.p.

S.n., *Histoire succinct des opérations auxquelles le 12e de Ligne à participé au cours de la guerre 1914-1918*, s.l., 1934, 53p.

S.n., *Histoire succinct du 10e de Ligne*, s.l., 1940, 6p.

S.n., *Histoire succinct du 14e de Ligne*, Brussel, 1924, 60p.

S.n., *Historisch verloop van het 4e Linierement*, s.l., 1935, 373p.

S.n., *Les 1er et 3e régiments de Carabiniers*, s.l., 1921, 2p.

S.n., *1e regiment Grenadiers. Antwerpen, Yser, Tervaete, Steenstraat, Passchendaele album souvenir*, s.l., 1930, 35p.

S.n., *pages de gloire du 11e régiment de Ligne*, s.l., 1930, 4p.

S.n., *Petite histoire du 13e régiment de Ligne*, Namen, 1935, 118p.

S.n., *11e régiment de Ligne. Historique de la campagne 14-18*, Hasselt, 1919, s.p.

S.n., *Le 1e régiment de Carabiniers à la guerre*, s.l., 1919, 39p.

S.n., *10e régiment de Ligne. Historique. 1830-1930*, Luik, 1932, 56p.

S.n., *7e régiment de Ligne. Historique du régiment*, Aix-La-Chapelle, 1926, 184p.

S.n., *20e régiment de Ligne, ses cinq glorieuses citations*, Namen, 1935, 48p.

S.n., *Het 3e regiment Karabiniers gedurende den veldtocht 1914-1918*, s.l., s.d., 32p.

S.n., *Regimentsfeesten 1837-1969. 132e verjaardag van de stichting van het regiment grenadiers*, s.l., 1969, 4p.

S.n., *Derde Linierregiment. Historiek van het regiment gedurende den veldtocht 1914-1918, Oostende*, 1935, 65p.

S.n., *Uit de geschiedenis... De Grenadiers tijdens de oorlog 1914-1918*, s.l., 1983, 126p.

S.n., *Voilà les 8e de Ligne et 8e de Forteresse pendant la guerre 1914-1918*, Brussel, 1937, 429p.

S.n., *Onze regimenten. 3e regiment der Carabiniers*, s.l., 1921, 56p.

39